

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
16-22 decembrie
1992
(Anul XXV)

41

Cît poate întinde coarda Funar

NU ȘTIU cît de bine o duc clujenii în acest sfîrșit de decembrie. Bănuiesc că nu grozav, judecînd după plăcuța pe care primarul le-a oferit-o în dar, în preajma sărbătorilor. Neavînd cu ce împodobi orașul de Crăciun și - din cîte am aflat din presă - învinuit că n-ar fi un bun gospodar, primarul a încercat să cîștige popularitate ciupind coarda sensibilității naționale.

Plăcuța cu pricina s-a mai aflat pe soclul statuii lui Matei Corvin, deci Gheorghe Funar n-a făcut altceva decît s-o reinstaleze. Dar un gest cu semnificații politice evidente nu se face ca și cum ai muta băncile dintr-un parc. Să zicem că dl. Funar avea insomnii din pricină că placa în discuție, menită să corecteze excesul de zel al autorilor statuii, fusese scoasă de horthiști după anexarea Ardealului. Nu era normal ca primarul, în locul acestei măsuri luate peste noapte să fi discutat cu liderii UDMR și să fi propus mai întîi o dezbateră în presă, pe această temă? Astfel ar fi dovedit tuturor că nu urmărește să provoace resentimente, ci că îl preocupă, într-adevăr, restabilirea adevărului istoric și liniștea urbei sale. Fiindcă să admitem că românii din Cluj se simțeau frustrați de faptul că steagul Moldovei e înclinat înaintea lui Matei Corvin, pe soclul statuii. Într-o dezbateră publică a subiectului, toată lumea ar fi căzut de acord că, de vreme ce lucrurile n-au stat astfel, reinstalarea plăcii n-ar insulta pe nimeni și nici n-ar deforma adevărul istoric. Dar cînd iei o decizie peste noapte și o aplici în același fel, întrebarea e ce te interesează de fapt? Adevărul istoric și conviețuirea liniștită a etniilor sau să abată atenția de la problemele reale ale orașului pe care trebuie să-l administrezii?

Ce a obținut primarul din Cluj cu această măsură? I-a făcut pe maghiari să protesteze în manifestații care, slavă Domnului, n-au fost însoțite de violențe. Acestora li s-au alăturat și români care au priceput substratul manevrei lui Gheorghe Funar și primejdia unei manifestații exclusiv etnice într-un moment cum este acesta prin care trecem. Poliția și jandarmeria au fost mobilizate, ceea ce înseamnă cheltuieli a căror sumă va fi suportată de bugetul local. În plus de asta, peste hotare se va spune că, în România, majoritatea șicanează una dintre minorități, provocînd-o să iasă în stradă.

Unda de șoc a plăcii instalate din ordinul lui Gheorghe Funar s-a făcut simțită în Ungaria unde extremiștii locali au devastat o biserică și liceul de limbă română. Or, dacă primarul Clujului ar fi procedat cu tact politic și în bună înțelegere cu concetățenii săi maghiari, anunțîndu-și și, mai ales, explicîndu-și intențiile, n-ar fi avut loc nici un fel de manifestație, iar românii din Ungaria nu s-ar simți acum amenințați de primejdia extremismului. De altfel, tot așa cum dna Doina Cornea a înțeles că e nevoie de prezența sa la manifestația maghiarilor din Cluj, pentru a liniști apele, pastorul Tokes, la rîndul său, s-a adresat ungarilor din Ungaria cerîndu-le să nu dea apă la moara extremiștilor, neexcluzînd nici posibilitatea unei provocări, în legătură cu devastările care au avut loc în Ungaria. Cu același prilej, pastorul Tokes a afirmat că Gheorghe Funar constituie manifestația extremă a politicii președintelui Iliescu. Și cum vocea pastorului se aude în întreaga lume, președintele se vede în situația delicată de a da un răspuns clar despre situația de la Cluj.

De ce cred că e vorba de o situație delicată? Dacă Funar ar fi fost un primar oarecare, nu un fost candidat la președinție, debarcarea lui din funcție ar fi reprezentat o chestiune pe care președinția ar fi lăsat-o pe seama prefecturii locale. În situația dată, Ion Iliescu poate avea aerul că profită de împrejurări pentru a scoate din joc pe unul dintre foștii săi concurenți, asta chiar dacă cel care l-ar suspenda din funcție pe primar ar fi prefectul județului. În Parlament, de unde ar putea veni o dezaprobare semnificativă față de măsura luată de Gheorghe Funar, mai bine zis față de modalitatea pe care el a ales-o, majoritatea e mult prea preocupată de alianțele pe care le-a stabilit pentru a-și permite să ceară debarcarea acestui primar. Iar opoziția, în rîndul căreia se află și partidul lui Gheorghe Funar și UDMR-ul, nu poate oferi nici ea o atitudine coerentă, în acest caz. Închis, e posibil ca prin această manevră, Gheorghe Funar să fi încercat să verifice cît poate întinde, nestingherit, coarda.

Cristian Teodorescu



DIN SUMAR:

Număr ilustrat cu lucrări din expoziția deschisă la Galeria „Catacomba” de Ion Grigorescu. În pagina 16, cronica expoziției.

- Drapelul conformist ● La o nouă lectură: Virgil Teodorescu ● În căutarea lui Nae Ionescu ● Invazia brutală de termeni străini ● În replică: Din nou despre fantoma lui Dej ● Premiul Strega 1992 ● Ștefan Augustin Doinaș: Cele două utopii ale lui Charles Péguy ●

● Din numărul viitor: CRONICA LITERARĂ de Nicolae Manolescu



CONTRAFORT

Drapelul conformist (II)

UNA dintre preocupările majore ale actualului regim s-a dovedit, în acești trei ani, ștergerea urmelor lui Decembrie '89. Nu e vorba doar de aneantizarea probelor juridice care, nefidoios, i-ar incrimina pe mulți dintre ei. Ci de o lucrare obstinată de a elimina orice simbol care să amintească de revolta anti-comunistă a românilor. Rînd pe rînd, au dispărut din prim-planul vieții publice tinerii. Nici măcar figurile de mercenari fără scrupule (gen Dan Ioșif ori Cazimir Ionescu) nu mai populează comitetele și comisiile emanate de către putere. Presa independentă (inclusiv televiziunile locale care nu s-au grăbit să se ploconească în fața neocomuniștilor) este hărțuită și supusă întregului arsenal de sabotaje de tip comunist. Vocile democratice sînt înlocuite, fără scrupule, de vocile extrem-naționaliștilor și ale celor mai înrăiți comuniști. În Timișoara, grupul teatrelor independente care a oferit o imagine obiectivă a societății post-comuniste pierde dreptul de a emite, preferîndu-i-se echipa-fantomă a faimosului domn J. Constantin Drăgan.

Stratagemele și tertipurile comunistilor sînt infinite. De curînd, dl. Adrian Dohotaru, funcționar în Ministerul de Externe, a declarat la Washington că mult așteptata

reunificare a Moldovei cu România se va produce exact peste opt ani. De ce tocmai peste opt ani, și nu peste cinci sau cincizeci - doar dl. Dohotaru o poate ști. Dar secretul acestei bombe fumigene ar putea fi lesne dezlegat dacă intrăm puțin în calculele aritmetice ale afirmației d-lui Dohotaru. Peste opt ani, între alte evenimente prevăzute (sfîrșitul biblic al lumii, de pildă), dl. Iliescu își va încheia al doilea mandat prezidențial. Conform actualei Constituții - mai de neschimbat decît Codul lui Hammurabi -, dl. Iliescu nu va mai putea fi reales. Situația s-ar schimba, însă, radical dacă dl. Iliescu ar candida la președinția unei alte entități geografice, rebotezată, să zicem, România Mare! Calculul nu e absurd, deoarece o întreagă generație de activisto-securiști își pune nădejdea în eternizarea dl. Iliescu în fotoliul prezidențial. Peste opt ani, el nu va avea decît șaptezeci de primăveri, vîrstă la care predecesorul său își programa viața pe cîte șase cincinale înainte!

AR MAI fi și aspectul milenarist al chestiunii: la data invocată de către dl. Dohotaru, vom fi în anul două mii, anul fatidic al previziunilor apocaliptice. Poate că dl. Dohotaru a vrut să răspundă întrebării privind reunificarea, la modul oracular pythianic, atît de

PREMIU. Toată viața lor actorii visează un premiu. Îmense majoritate nu-l vor primi însă niciodată, pentru că marii actori sînt extrem de puțini, iar cei care au și talent, și noroc, și relații înalte se numără pe degete.

Premiul Oscar, poate cel mai prețios dintre toate, deoarece răsplătește imaginea universală, a ocolit România. Nu trebuie să explicăm de ce. Pînă acum, actorii români s-au mîngîiat cu faptul că jucau în filme proaste, iar regizorii și scenariștii cu faptul că nu erau lăsați să-și facă filmele dorite. Astfel că toată lumea era nu atît împăcată, cît consolată: Oscarul se transformase la noi în visul la cub, în Visul cu majusculă.

Și totuși... Astăzi cenzura a dispărut, fiecare român poate face filme geniale dacă e în stare, nimeni nu te mai oprește să concurezi la festivalurile internaționale, cu toate consecințele ce decurg de aici. Visul Oscarului și-a pierdut o parte din vâluri, s-a apropiat de noi. Îmi pare rău, dar nici acum nu cred că vom avea succes: prea mult timp am fost ținuți departe de marile grupuri financiare și de mafia hollywoodiană. Și nu ne rămîne decît să ne punem clasică întrebare: „Ce-i de făcut?”

Singura soluție de a ieși din anonimul la acest capitol o văd în alcătuirea *ad hoc* a unui film românesc, compus din fragmente filmate pe viu, cu deosebire din cele oglindind bogata noastră viață politică. Cu acest spectacol de super-*ciné-vérité* am putea da lovitură!

Ar fi suficient ca un regizor

MIC DICȚIONAR

inteligent să selecteze și apoi să asambleze cu artă filmări din viața parlamentară a ultimilor ani, din conferințele de presă, din recenta campanie electorală, din ceremoniile de instalare a autorităților post-electorale. Eventual sub titlul *Cercul*, această compunere - cu șanse de a deveni memorabilă - ar intra cinstit în competiția americană pentru „cel mai bun film străin” sau măcar pentru „*Delluc étranger*”.

Cît privește premiile pentru interpretare masculină, aici dificultățile ar spori, pentru că foarte mulți dintre protagoniștii scenei noastre politice au avut apariții antologice. Predilecțiile pot merge către oricare dintre acești actori *sui generis* și pe care tot noi - dintr-un fel de masochism - îi plătim regește, numai pentru savoarea spectacolului. Dar preferințele mele rămîn nete: ele merg decis către Președinte și Primul-ministru. Modul în care acești doi demnitari au rostit cuvintele „Așa să-mi ajute Dumnezeu” în clipa jurămîntului obligatoriu, ca și modul în care se închină la Mitropolie fac din ei aspiranți legitimi la premiul Oscar. Nici un mare actor american în rolul de comunist pocăit și obligat, de noile împrejurări, să rostească fraze ce-i stau vizibil în gît nu va egala performanța de tragicomic pe care conducătorii noștri o ating, spontan, atunci cînd sînt nevoiți să-și renege, prin gesturi și fraze jenante, rostite în fața camerelor de luat vederi, convingerile de-o viață întreagă.

Mihai Zamfir

drag puterii fedeseniște. Cu alte cuvinte (mai precis, cuvintele unui Vadim Tudor!), dl. Dohotaru vede reunificarea posibilă la paștele cailor!

Poate că declarația demnitarului român n-ar fi meritat o atenție mai mare decît o glumă nesărată, dacă ea n-ar rima - într-un mod paradoxal - cu profetiile extremistului maghiar, Istvan Csaruka. Acesta, la fel de bine informat asupra viitorului Europei precum dl. Dohotaru asupra celui al Moldovei, anunță încheierea valabilității pactelor Yalta-Malta în 1995! După care ar urma o rediscutare fără menajamente a actualelor granițe ale Europei. Ce e mai ciudat e că această stranie combinație de Eugen Barbu (la fizic) și C. V. Tudor (la limbaj) găsește în țara vecină exact audiența avută aici de către falșiții noștri!

În acest timp, dl. Iliescu ne-a mai dat o lecție de oportunism...invers. Pentru că nu-i aduce nici un capital electoral, președintele de la Cotroceni n-a mai catadicsit să se

deplaseze anul acesta la Alba Iulia. Alegerile au trecut, parlamentul e burdușit cu oameni de încredere, de ce să mai fi înfruntat inconfortul unei descinderi în aer liber, pe-o vreme nu tocmai îmbietoare? Un calcul simplu i-a arătat președintelui nostru că, în acest moment, din simbolul Albei-Iulia nu se poate stoarce nici un strop de capital politic. Mai important a fost ca, de 1 Decembrie să se afle la Cotroceni, unde, pe covoarele moi luminate de splendidele candelabre, în pocnetul dopurilor de șampanie și la căldura radiatoarelor care, acolo, funcționează, să trudească la crearea unei imagini mai onorabile. Nu a țării - pentru că imaginea țării o dau drumurile desfundate, blocurile proiectate de arhitecți oligofreni și mizeria cronică întipărită pe fețele oamenilor. Ci imaginea propriului regim, a propriei politici, ajunsă, acum, la ora disperată a nevoii de onorabilitate. O onorabilitate plătită cu exasperarea, umilința și disperarea noastră.

Pe acest fond de cinism, vechea ordine se reinstaurează implacabil, dar într-o formulă infinit mai nocivă. Voința turbure, dar fermă, a d-lui Iliescu aranjează lucrurile cu o nonșalanță și o eficiență de care nu s-a dovedit capabil nici unul dintre urmașii de azi ai lui Lenin. Pasivi și devitalizați, ne integrăm perfect - așa cum am făcut-o și de 1 Decembrie - în peisajul anost din care a fost eliminată pînă și cea mai inefabilă metaforă a revoluției române: gaura din steag. Astăzi, insuflat de vizionarismul de partid al d-lui Iliescu, drapelul roș-galben-albastru nu mai flutură în semn de mîndrie și demnitate a neamului. Ci, impersonalizat și dematerializat, el flutură apatic - supremă probă a conformismului triumfător.

Mircea Mihăieș

POST - RESTANT

CU un fel de dezolare bună se poate spune că totul a fost demult spus și încercate au fost toate modalitățile posibile. Dar pînă aflăm unii de alții și ne lămurim *ce* și *cum*, ne putem bucura în voie de belșugul inocenței noastre. *Poame dulci coboară-n suflet / Păsări bat cu aripi mute / Ziua ce se vrea o pîrguire. / Lumina se țese prin trunchiuri de duzi, / prin vene sîngele meu galopează nebun. / Afară plouă cu berze. Spune-mi, lumină, / Cum aș putea împovărat de vise / Sufletul amorțit să-l așez lîngă gesturi?* Fragmentul de mai sus aparține poemului *Eu, stîmburele*, și poemul aparține *Marianei Georgescu* din București, studentă, 23 de ani. Scrie de zece ani și, într-adevăr, exercițiul îndelungat se simte. Un efort în plus s-ar cere pentru purificare, deoarece un vers ca, de pildă, *trec cu fruntea șchiopătînd de sudoare*, nu face decît să rupă armonia unui alt poem care, fără această stridentă, ar fi destul de bun, ca și *Seară de vară* și *Esență* cu distihul final excelent. *Năstărescu Bogdan* din București, student, 20 de ani, descoperă

corect în poezie mijlocul de a-și descărca sufletul: *Mă simt ca un delfin măiastru, / Plin de avînt și de putere, / Mănînc doar pulbere de astru / Cutreierînd ocean de miere.* În strofa a doua, stricînd cadența și mutînd accentul, el se simte *ca un arbore falnic / Căzut în rîul vieții rele, / Cînd valuri saltă, ridic grabnic / Coroana, implorînd la stele.* În fine, în cea de a treia strofă și ultima, el se simte (ca) *o apă străvezie, / Și-n jurul meu este tot apă, / Cînd raza soarelui mîngîie, / Scipsec, ca lumea să priceapă. (Vîrstele poetului).* Cred că autorul a avut în vedere *ipostazele* și *nicidecum vîrstele* poetului. Ceea ce este sigur, scrisoarea spune limpede, e faptul că, indiferent de verdictul pe care-l va primi, poezia nu va ieși niciodată din viața sa. Este ceea ce și eu sper din tot sufletul. Cît despre *raza de speranță*, ea poate fi deslușită vag în substanța versurilor 9 și 10, și numai acolo!

Constanța Buzea

Să moară capra vecinului

PUȚINI sînt cei care ar putea contesta că sintagma din titlu a devenit astăzi un fel de deviză națională neoficială. Ea exprimă o mentalitate și un comportament atît de răspîndite în ultimii ani, încît au fost teoretizate în manieră populară printr-un proverb care servește la rîndul său ca mijloc de identificare a fenomenului în realitate. Astfel, nu mică mi-a fost surpriza cînd am constatat că unul din participanții la o discuție întîmplătoare a recunoscut fără ezitare această deviză în spatele amenințărilor cu întoarcerea moșierilor din discursul electoral al domnului Iliescu. „Dînsul se ocupă de capra vecinului” a remarcat acel tînr.

Poate și mai puțini sînt cei care au încercat și reușit să dezlege enigma pe care o reprezintă mentalitatea și comportamentul descrise prin „să moară și capra vecinului”. Căci ce poate fi mai misterios decît o acțiune care înlocuiește naturala urmărire a binelui personal prin aberanta dorire a răului altuia. De la natură individul este programat atît pentru conservarea de sine, cît și pentru conservarea speciei, dar nu pentru a dăuna semenilor fără a obține din aceasta vreun folos personal. Și dacă nu folosul personal, atunci ce i-a putut determina pe locuitorii unui sat din Moldova, lovit de inundații în 1991, să nu se poată înțelege în privința atribuirii cîtorva case venite ca ajutor din străinătate, ceea ce a dus în cele din urmă la irosirea ajutorului?

Înlocuirea binelui personal, ca scop al acțiunii, cu răul altuia constituie, după Max Scheler, una din trăsăturile definitorii pentru omul resentimentar. Filosoful german îl include în această categorie, printre alții, pe incendiatorul sănătos psihic, care este motivat în actele sale nu de dorința de a încasa suma plătită de societatea de asigurări, ci de invidie și dorința de răzbunare refulate ani în șir, ca și cum înfloritoarea gospodărie a vecinului ar fi constituit pentru el un permanent prilej de lezare a sentimentului valorii proprii.

Dar între exemplele oferite de Max Scheler și cele pe care societatea românească ni le pune în față cotidian există, în afara elementului comun al înlocuirii binelui propriu prin răul celui alt, și deosebiri, care fac discutabilă calificarea mentalităților și comportamentelor descrise prin sintagma „să moară capra vecinului” ca fiind expresii ale resentimentului. Decisiv pare a fi mai ales faptul că actele invocate de gînditorul german stau sub semnul rarității, al excepționalului, în timp ce în România contemporană mentalitatea distructivă de tip resentimentar a devenit un fenomen de masă. Să fie vorba în acest din urmă caz de o formă de resentiment necunoscută în societățile necomuniste?

Invidia, ura, dorința de răzbunare nu sînt sentimente patologice; ele caracterizează natura umană și în condiții normale apar și dispar odată cu apariția și dispariția cauzelor care le produc. Recent biologia comportamentului au adus noi argumente pentru a susține naturalitatea invidiei: ar fi vorba de o reacție programată genetic care vizează menținerea coeziunii grupului prin anularea diferențierilor prea mari între membrii săi. Resentimentul apare doar atunci cînd numele sentimente se acumulează pentru că un obstacol se opune statornic descărcării lor. Obstacolul poate fi de natură subiectivă - prostul din naștere nu va agree niciodată inteligența pentru că, oricît ar munci, nu va deveni inteligent - sau de natură obiectivă. Cînd obstacolele obiective privesc categorii întregi de oameni, indiferent de dotarea lor bio-psihică individuală, atunci resentimentul recapează o semnificație supraindividuală - devine resentiment de clasă sau resentiment social general.

Primul pas pe drumul care duce la resentiment este blocarea exprimării sentimentelor negative și mai ales a actelor care ar putea decurge din ele. Conștiința neputinței de a acționa în direcția indicată de ură, invidie, dorința de răzbunare le împiedică manifestarea, fără a le dizolva. Dimpotrivă! Cine ar fi îndrăznit, de pildă, să revendice în timpul regimului comunist restituirea pămîntului? Disconfortul produs de tensiunea dintre dorință și neputință, sentimentul de inferioritate asociat ultimei rămîn, în asemenea condiții, o problemă care poate fi rezolvată doar cu mijloace psihice. Iar psihicul va apela la

mecanismele sale de apărare, în special la refulare, la aruncarea în inconștient a unei părți a conflictului insolubil în exterior.

CÎND ura, invidia, dorința de răzbunare sînt provocate de o anumită persoană, atunci refularea se produce prin desprinderea lor de respectiva persoană și iradierea de la un individ la o categorie de oameni, însușiri, situații etc. Așa se naște „resentimentul de clasă”, în al cărui caz o anumită vestimentație, gestică, limbaj sînt suficiente pentru a pune în mișcare ura și dorința de răzbunare, chiar dacă purtătorul lor este un necunoscut. În această categorie pot fi incluse cîteva din lozincile care au apărut după decembrie 1989.

Pe 29 ianuarie 1990, un grup de demonstranți din Piața Romană a scandat „moarte intelectualilor!”. O variantă atenuată a resentimentului muncitorilor față de intelectuali și-a găsit expresia într-o altă lozincă din aceeași perioadă: „noi muncim, nu gîndim!”. Resentimentul românilor rămași în țară față de conaționali lor emigranți în Occident a fost formulat printre alții și de un muncitor de la I.M.G.B., care a declarat că adeviziunea sa intimă se îndreaptă spre cei care au mîncat oase în țară, nu spre cei care au mîncat icre negre în străinătate. De asemenea, acțiunile minerilor împotriva studenților, devastarea Universității, tentativele de molestare a unor intelectuali s-au alimentat în mare măsură din resentiment; aceeași sursă a avut-o și aprobarea entuziastă manifestată de o parte a populației din București față de prima mineriadă.

Atitudinea desemnată prin „să moară capra vecinului” nu este însă resentimentul nutrit de o categorie socială față de o altă categorie socială, ci o stare sufletească împărtășită în egală măsură de muncitori și intelectuali, precum și de celelalte pături ale populației. Este resentimentul social general produs de particularitățile sistemului comunist. Ca sistem economic ineficient, socialismul real conduce la *generalizarea* sărăciei, ceea ce în plan psihic are ca efect instalarea unei stări de frustrare gravă la majoritatea membrilor societății. Depășirii constructive a urii, dorinței de răzbunare și invidie - toate expresii ale frustrării - i se opune hipercentralizarea economiei, care nu lasă spațiu de acțiune pentru inițiativa individuală. Dacă la frustrările economice le adăugăm pe cele sociale, politice și culturale, atunci avem imaginea completă a unui organism social ostil majorității indivizilor care-l compun.

La apariția formei generalizate a resentimentului social contribuie decisiv, alături de permanenta frustrare multiplă, absența reglementărilor democratice (pluripartidism, parlament, presă liberă, separarea puterilor în stat), reglementări al căror rol este, printre altele, de a permite descărcarea nemulțumirii diferitelor grupuri și a întregii societăți. În astfel de condiții societatea comunistă nu poate fi decît un uriaș cazan sub presiune în care sentimentele negative generate de frustrarea socială se înfruntau cu neputința, teama, timorarea induse de natura concentraționară a sistemului.

Deoarece cazanul comunismului este aproape lipsit de supape de siguranță și explodează doar o dată la cîteva decenii (în România abia după patruzeci și cinci de ani) ne putem întreba ce se întîmplă cu dorința de răzbunare a celor cărora li s-au confiscat pe nedrept proprietățile, cu ura celor care s-au ratat din cauza restricțiilor impuse de statul patron sau a celor care au fost împiedicați să călătorească în lumea cea largă, fiind siliți să o privească pe furie printre gratiile uriașei închisori în care fusese transformată țara, cu invidia celor în ale căror urechi era picurată nescutată melodia egalitară, dar care știau că nomenclaturii se aprovizionează din rețeaua magazinelor speciale - mică societate de consum cu circuit închis.

Victimele egalității întru sărăcie, umilire și frustrare socială maximă vor trebui să-și refulze nemulțumirile. În acest caz ostilitatea va putea fi cu ușurință desprinsă de obiectul care a produs-o, deoarece obiectul este de la început impersonal. Marele latifundiar sau marele patron care este statul comunist nu permite personalizarea urii sau dorinței de răzbunare. La fel, partidul unic nu poate polariza sentimentele negative ale



membrilor societății. Căci cine poate urî un partid? Doar Ceaușescu din ultimii săi ani a reușit, substituindu-se partidului comunist, să concentreze resentimentul tuturor categoriilor sociale asupra sa.

Specific pentru refularea sentimentelor negative produse de frustrarea socială în comunism este și faptul că societatea crează organisme speciale menite să împiedice prin pedepse radicale manifestarea oricărei nemulțumiri. Securitatea, dar mai ales poliția politică secretă funcționează ca un supraev obiectiv care interzice nu numai actele derivate din nemulțumire, dar și ideea de nemulțumire.

PRODUS specific al comunismului, resentimentul social descris prin „să moară capra vecinului” se manifestă conform esenței sale: impulsurile ostile și distructive refulate nu vor fi activate doar de diferențele dintre categoriile sociale, ci și de orice reușită care depășește condiția mizeră a majorității, indiferent de apartenența socială a autorului acesteia. Numai așa poate fi explicată jubilația membrilor unei recent înființate asociații agricole din județul Neamț la aflarea veștii că asociația rivală din aceeași comună, împiedicată fiind să-și depoziteze recolta de grâu într-o magazie a fostului C.A.P., a trebuit s-o transporte pe ploaie în alt loc, ceea ce a avut ca rezultat udarea și compromiterea ei. Uneori nici intelectualii nu tolerează mai bine reușita colegilor lor. Astfel, biroul senatului A.S.E. nu confirmă ca îndrumător de doctorat pe prof. I.C. care funcționează la Galați, deși acesta fusese confirmat de Ministerul Învățămîntului și Științei și este o personalitate științifică de o valoare recunoscută internațional. „Cine are de pierdut?” se întreabă autorul notei din *România liberă* din 28 dec. 1991. Tot atît de bine ne putem întreba: cine are de cîștigat?

Cînd domnul Iliescu a apelat în campania electorală la amenințarea cu revenirea moșierilor și capitaliștilor în cazul în care ar fi votată Convenția Democratică, domnia sa a mobilizat tocmai resentimentele mai vechi și mai noi ale alegătorilor. Mai întîi resentimentul de clasă antebelic, amplificat și transmis împreună cu ideea luptei de clasă de către propaganda și școala comunistă. Apoi, mai noul resentiment împotriva intelectualilor, care ar fi urmărit, ca principal beneficiar, reînscăunarea vechilor potențați (A se vedea „Campania electorală Ion Iliescu” din *Adevărul*). În sfîrșit, resentimentul social general produs de cele aproape cinci decenii de comunism și exacerbat în ultimul deceniu al dictaturii lui Ceaușescu, resentiment ostil oricărei diferențieri sociale pe bază de valoare și reușită personală. Or, toate aceste resentimente se contopesc într-o mentalitate distructivă, axată pe răul altuia, anacronică în raport cu evoluția României spre forma avansată a capitalismului care este economia de piață, evoluție recunoscută chiar de președintele Iliescu ca inevitabilă, în care indivizii își urmăresc în limitele legii binele personal - premisă a binelui general.

Vasile Dem. Zamfirescu

Insuficiența spiritului critic

IN PRINCIPIU, nimeni nu neagă azi, Doamne, însemnătatea criticii. Sîntem gata a repeta cu toții, fie și cu o intonație automată de litanie, bineștiuta idee maioreșciană referitoare la lucrarea critică, atît de necesară în viața publică a unui popor. Ba chiar s-o explicăm, amănunțit, exemplificăm ș.a.m.d. Dar se cade a recunoaște fără ocol: momentul prezent nu e favorabil criticii, în ciuda numeroaselor texte critice, mergînd fără sfială pînă la polemică și pamflet, pe care le cuprinde. Și aceasta din două pricini. În primul rînd, deoarece regimul totalitar a fost prin definiție unul anticritic, care s-a străduit a efasa ori a falsifica libera conștiință, nedispusă a-i tolera impostura funciară și interminabilă-i trenă de abuzuri. E drept că, în domeniul literaturii și artelor, după o etapă inițială de proletcultism devastator precum o epidemie de ciumă, a acceptat un compromis, care n-a dus însă la deplina punere în drepturi a conștiinței creatoare, în raport cu sine și cu contextul civil. Deși mecanismul estetic a căpătat permis de funcționare, supravegherea și discreta lui manipulare n-au încetat niciodată. Mecanicii-ideologi aveau grijă a-l defecta sau a-l programa în așa fel, încît interesul lor să fie implicat cît mai adesea în discursul ce părea - și poate se considera - autonom. Se cultivau cu rafinament îndrăzneli perfide, pînă și accente „critice”, puse la cale de serviciile oculte pentru a da iluzia democrației și a înăbuși protestul autentic. E o circumstanță asupra căreia ne închipuim că nu e nevoie a zăbovi mai mult... În al doilea rînd, a intervenit un fenomen de rotunjire, de coacere a unui ciclu literar. Istoria literaturii ne revelă alternanța perioadelor de avînt și a celor de stagnare, a perioadelor de creație și a celor de epigonism, osteneală, sterilitate. La un moment dat, orice formulă de creație își epuizează energiile, obosește. Pașoptismul a constituit un fapt de afirmare sincretică, avîndu-și realizările de netăgăduit și o ideologie distinctă, ce au fost socotite, totuși, paupere sau eronate de către junimiști. Momentul de maximă substanțializare al Junimii, din anii '70-'90 ai veacului trecut, a declinat, la rîndul său, pentru a face loc mișcărilor regresive, nediferențiate estetic, provinciale, ale poporanismului și sămănătorismului. Desigur, conexiunile tranziției sînt complexe, neputîndu-se înfățișa printr-o explicație liniară. S-a arătat cu îndreptățire că originea acestor mișcări confuze poate fi găsită nu doar în ziaristica lui Eminescu, dar și în anume laturi ale doctrinei lui Maiorescu însuși, referitoare la limba populară, la asocierea esteticului cu etnicul etc. A fost necesară o nouă, energică, intervenție în sensul disocierii valorilor, cea a lui E. Lovinescu și a criticilor mai tineri cu o generație ce i-au călcat pe urme, pentru a face posibilă mirabolanta epocă interbelică. Încă înainte de finalul acesteia, s-au strîns norii negri ai tendenționismelor, ai criticii „funcționale” și intoleranțe - uneori pornită, paradoxal, dintr-o acrobație speculativă, dintr-un soi de superfetăție a intelectului îmbătut de gratuitate - care, într-un fel, au pavat cu rele intenții drumul spre infernul realismului socialist. Interesant e a constata că punctul cel mai înalt al libertății sofisticate a gîndului narcisiac s-a înfîlșit cu punctul cel mai de jos al subordonării lui...

Cele aproape două „obsedante decenii” ale literaturii înfeudate partidului comunist au reprezentat, orice s-ar spune (și se spun în materie,

de la o vreme, lucruri surprinzătoare!), cea mai neagră perioadă a literelor noastre, devenită cu puțință întruft spiritul critic a fost, practic, abolit, înlocuit cu un succedaneu trivial-propagandistic, o gumă de mestecat jdanovistă, pe care, după întrebuintare, o scuipau discret pînă și cei ce o foloseau cu aparentă fervoare (dovadă: faptul că aproape nici unul din criticii timpului, de la Sorin Toma și J. Popper pînă la Ov. S. Crohmălniceanu și Silviu Iosifescu, n-au rămas pe vechile poziții, pe care le-au abandonat, clamoros ori, de cele mai multe ori, tacit, cînd nu mai rentau). Liberalizarea din jurul anului 1965, mica „primăvară” românească, a însemnat o restaurație a instanței critice, la început în proporții promițătoare, apoi din ce în ce mai insuficiente, pînă la un nou înghet, de astă dată național-comunist, semn indubitabil al crizei interne a sistemului. Oricum, o nouă etapă creatoare, importantă, s-a intercalat, avînd o durată apreciabilă, cu toată împotmolirea sa treptată în vicisitudinile și oportuniste. Fieșca sa încheiere ar fi trebuit să fie marcată de evenimentele revoluționare din 1989, care au sfărșimat cenzura, întregul aparat de produs servituții ideologice și sociale, creînd un nou climat moral, o nouă calitate a conștiinței literare ce se sancționează pe sine. Se impunea un final al unei ambiguități (în ciuda numeroaselor și cîteodată marilor valori produse sub semnul ei, pe care, de altminteri, nici nu le contestă nimeni în ansamblu!), coincident cu un început intru purificare. Era mai mult decît normal să intervină defîndată o analiză integră, care să configureze un bilanț și să deschidă o perspectivă asupra viitorului imediat. În condiții de libertate decisiv recîștigată a conștiinței, se cuvenea să ne precizăm criteriile, să rediscutăm valorile estetice și etice, să ne extindem atenția asupra cîmpului literar în totalitatea sa, să-i propoziționăm, cu un ochi proaspăt, componentele. Dar lucrurile nu s-au petrecut chiar așa...

OSTRANIE apatie a conștiinței critice în ansamblu (excepțiile subliniază și acum regula; ele aparțin mai cu seamă extremeilor, provenind din diaspora, din rîndul condeielor tinere și bătaioase și al unor, extrem de puțini, francitiri) nu se poate explica, cred, decît prin împletirea dintre sechelele autoreprimării induse de totalitarism și epuizarea unui rîstimp de existență literară. Nici pașoptismul, nici clasicismul junimist, nici perioada interbelică n-au ocupat scena mai mult de 20-30 de ani. De ce ar face excepție literatura noastră contemporană, de după 1965? De ce să nu acceptăm ideea sfîrșitului său onorabil, „natural”? Cu atît mai mult cu cît ar corespunde și cu sfîrșitul unei mentalități, al unei suveranități estetice limitate, pentru a extrapola un concept politic, așa cum a fost nevoită a se manifesta, mai mult ori mai puțin stăpîna pe proiectele și pe împlinirile sale, pe limbajul său! Ne vine greu, înțeleg, a recunoaște situația, de unde o nostalgie crepusculară, un academism pe care a început a-l prelua școala și care riscă a se prelungi multă vreme, într-un artificiu tot mai decolorat. Înregistrăm o interacțiune nefastă între, pe de o parte, prohibiția și manipularea specifice sistemului dictatorial și, pe de alta, oboseala, rutina, excesul de convenții în fața unui filon îndelung exploatat, poate pînă aproape de limită. Sîntem îndemnați a prelua *taie quale* tot ce s-a produs în „epoca de aur” și întreaga ei scară axiologică,

deloc inocentă, uitîndu-se că nu ne putem defini, că nu putem înainta decît printr-o delimitare substanțială, fie și tăioasă, dureroasă. „Opera oricărui scriitor, arată E. Lovinescu, e, în genere, negația unui înaintaș; prin însăși existența ei tăgăduiește existența altuia. În acest înțeles, lupta e firească și îngăduită”. Prinși în lupta politică, vitală pentru națiune, inclusiv pentru salvarea culturii, pierdem din vedere această nobilă „negație”, implicată oricărei afirmări, această „luptă” intraestetică, în absența căreia ne învîrtim într-un cerc vicios. Subscriem la principii, dar evităm a declanșa discuțiile în sfera concretului literar, a propune și a dezbate revizuirile ca atare. Urmările indolenței se și văd. S-a ivit și a prosperat categoria „paznicilor de templu”, administratori abuzivi ai „moștenirii”, în numele unui conservatorism ce nu promite nimic bun, ca orice formă a infecundității. Profitînd de vidul produs prin orientarea preponderentă a spiritului critic al scriitorilor către chestiunile cetății, aceștia au uzurpat tradiția lovinesciană pe care au redus-o la falsele însemne ale unui „estetism” dirijat (deci cu un mobil antiestetice) și ale unui „apolitism”... politic (simplă aripă propagandistică a puterii postdecembriste). Grupați în jurul revistei *Literatorul*, pretingii esteți și apolitici stupefiază prin rea-credință. Relativa lor reputație de corectitudine din anii dictaturii devine o mască a demisiei întîrziată, însă cu atît mai nocive. Eticheta lor țepăna, morga oficioasă, pretenția infatuată de arbitraj suprem conțin eternele riscuri ale formei fără fond. Recădem astfel într-o etapă a degradării perfid calculate extraliterar, a unei confuzii profitabile pentru cei dornici a pescui în ape tulburi. Să-i dăm din nou cuvîntul patronului Sburătorului, ale cărui observații au un son impresionant de actualitate: „Lipsa de probitate intelectuală e mai primejdioasă pentru că e mai ipocrită. Pe cînd nepriceperea este evidentă multora și, în definitiv, satisface o nevoie socială, lipsa de probitate știe păstra formele și tulbură apele. Alături de pretențiile estetice cele mai rafinate, strecoară preferinți vulgare, dictate de interese sau de pasiuni, care, de pe urma amestecului, trag profitul tuturor confuziilor. Lipsa de probitate nu are o linie de conduită unică, după cum o are lipsa de gust”.

REDUCȚIA spiritului critic se manifestă, în egală măsură, prin exces și reprimare. Excesul este politica aplicată unor autori mai mult ori mai puțin însemnați, transformați în fetișuri, situați într-un mediu climatizat prin elogi exclusive. Unicul instrument exegetic admis îl constituie hiperbola, alternativa ei, oricît de reținută, fiind excomunicată. Sustrăși discuției deschise, scriitorii în cauză n-au o soartă mai bună decît cea a peștilor scoși din apă. Ei sînt primejduiți de asfixie prin exces de protocol, prin pedanterie agasantă, prin searbădă sărbătoare didactică. Tendința superlativelor, căutarea „celui mai...” trădează, incontestabil, modul unic, totalitar, piramida ierarhiei perfecte, monomania dictatorială. Însă e totodată și o probă de periferie culturală, o retranșare în sfera unui topos restrîns, expresia spaimei de pluralism a mediocrității, a devitalizării, a incapacității de adaptare. Dacă n-am avea alte dovezi asupra sleirii unei epoci literare, le-am găsi în postura literatorilor. Aceștia alunecă în trecut, impunîndu-ne un tipar neosămănătorist, retardat și antieuropean, drapat într-un estetism

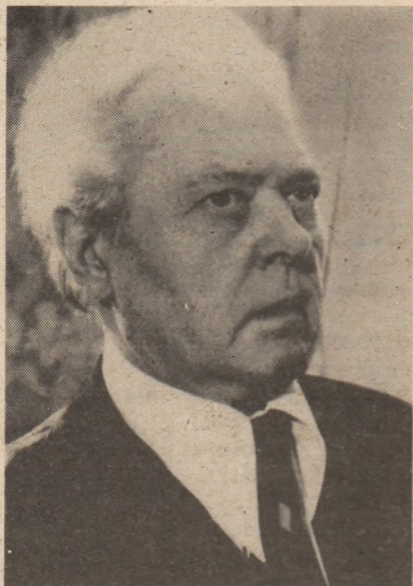
pur decorativ. Sînt de acord cu Alexandru George, care, într-un eseu întrepid închinat lui C. Noica, idealizat și acesta într-un chip dezavantajos pentru valoarea lui, scrie: „O cultură (...) e un fenomen de globalitate; ea nu se califică prin excepții, prin recorduri sau performanțe, ci prin linia medie, prin omogenitate și armonie. O cultură nu poate fi calificată de o singură persoană: e ca și cum ai vrea să lauzi o carte afirmînd că are o singură pagină”. Așadar, peste timp, pseudoestetii se înfîlșesc cu acele manifestări acritice care-i calificau pe pașoptiștii exaltatori ai virtuților și „vîrfurilor nației” peste limitele bunului simț (Văcărescu care l-ar fi depășit pe Goethe și Horia care ar fi dat semnalul Revoluției franceze din 1789), ca și pe etniciștii noștri ulteriori, de diverse nuanțe, ce absolutizau/ absolutizează valorile indigene, în manieră blajin-extatică ori delirant-agresivă. Așezați în descendența dubioasă a estetismului cu voce de sus, dar și a protocronismului, literatorii înclină către retorica dură. Cei ce cutează o diferențiere critică, o îndoială în relație cu idolii și cu sacerdoții lor, sînt denunțați vindicte publice pentru impietate, batjocură, crimă. În locul argumentelor, li se opun procese de intenție, felii de biografie răstălmăcită, calmării și injurii. Discuția e transformată într-un solilocvii al unei presupuse autorități supreme. Lipsit de o bază rațională, acesta se sprijină pe o superstiție a trecutului bun-rău, invocată de-a valma în gradul în care imaginea sa îi favorizează, direct sau indirect, pe paznicii templului (de multe ori direct, întruft ei socotesc că și-au asigurat cele mai făloase locuri de veci într-o istorie a literaturii române concepute ca un cimitir). E utilizat împotriva indezirabililor și termenul infamant de „elitiști”, cu toate că li se potrivește cel mai bine mînuitorilor lui, ce vădesc ambiția de a monopoliza gîndirea corectă, în temeiul unor poziții nu numai de ierarhie literară, ci și administrative și onorifice. În sensul peiorativ pe care-l posedă, acest cuvînt ce indică intoleranța unei prezumate superiorități, a unei caste înfumurate ce dogmatizează, emitînd edicte și refuzînd dialogul, e întrupat, la modul cel mai convingător, de literatori. O castă ce ne împiedică a ne despărți de trecutul pe care speră a-l folosi ca pe o rentă, la nesfîrșit...

SE PUTEA de mai mare îndepărtare de conceptele lovinesciene de mutație a valorilor, de sincronism, de revizuire? Maioreșceni și lovinescieni exclusiv în închipuirea lor, literatorii se află, în schimb, pe poziții foarte apropiate de pozițiile extremiștilor, unind astfel, jubilat, conservatorismul lor literar cu cel politic, neocomunist. În felul acesta, încearcă a-și asigura, reflex, fundamentul politic (chiar dacă șubred și insalubru) al demersului lor, în ultimă analiză, tot de factură politică. Se alătură, dintr-un impuls gregar, celor cu care se aseamănă, așa cum dropile se pierd într-un stol de dropii. Renegați ai esteticului, se învâluie, imprudent, în indignitatea unei încadrări. Dacă ar trăi, e mai mult ca sigur că mentorul Sburătorului i-ar trata cu aceeași acidă apreciere, fără drept de apel, pe care a hărăzit-o tendențiozității sămănătorist-poporaniste ori celei promovate de mișcările de dreapta, cu o penalizare suplimentară pentru ipocrizie. Căci nu e rușinos să faci politică, dar e rușinos să negi că o faci cînd o faci.

Gheorghe Grigurcu

de Emil Brumaru

Virgil Teodorescu



Repere biografice

Printre promotorii celui de „al doilea val suprarealist din România”, cu momentul de apogeu în 1945, este menționat de toți cercetătorii ca un autor reprezentativ, și Virgil Teodorescu (născut la 15 iunie 1909 la Cobadin, în apropiere de Constanța). Spre deosebire însă de emulii săi - Tașcu Gheorghiu, Gellu Naum, Gherasim Luca, Paul Păun, D. Trost -, Virgil Teodorescu a reușit să facă din estetica subversivă a curentului o artă de a compune texte ireproșabile (adică texte cărora autoritățile comuniste să n-ăibă ce să le... reproșeze). Ca răsplătire pentru această complicitate elegantă, regimul i-a asigurat o carieră de burghez comunist. În 1955, Virgil Teodorescu a devenit vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, în 1972 - redactor-șef al revistei *Lucasărul*, în 1974 - președinte al Uniunii Scriitorilor. A mai fost academician și deputat. A primit numeroase premii. N-a făcut niciodată nici rău, nici bine (deci a făcut rău). Distins și silențios, de o amabilitate care traducea în limbaj social completă, iremediabilă sa neparticipare la viața semenilor, a prezidat secvențe din procesul de instaurare în România a cultului personalității dictatorului și de marginalizare a scriitorilor. A murit la 24 iunie 1987 la București.

Poezie la zero grade

ESTE greu de crezut că un iubitor de poezie alege vreodată, de bună voie și nesilit de nimeni, din rafturile unei biblioteci o carte de versuri de Virgil Teodorescu. Singurii care îi consultă din când în când scrierile sînt „specialiștii” în literatură, interesați întotdeauna de poetici insolite și aplicate cu consecvență. Și ar mai fi de adăugat, cu o mențiune specială, cercetătorii suprarealismului românesc, care nu pot face abstracție, chiar dacă ar vrea, de acest reprezentant oficial al curentului, citabil pentru seriozitatea de-o viață cu care și-a asumat un program estetic alcătuit mai mult în joacă de către inițiatorii săi. Deși ar trebui să ne întrebăm dacă nu cumva tocmai această seriozitate îl dezmente pe un avangardist.

Ce să alegem - ca să păstrăm - din sutele de poeme publicate de Virgil Teodorescu de-a lungul anilor? Oriunde i-am deschide cărțile, am da peste aceeași eleganță glacială. O eleganță -

mai exact, deși mai brutal spus - de haine de mort. Timp de o jumătate de secol poetul a produs unul și același sortiment de poezie, care impune respect, dar și provoacă un fel de dezolare.

Fluxul continuu al poeziei lui Virgil Teodorescu a înregistrat, totuși, pe parcurs și unele perturbații, însă ele nu sînt semnificative. Astfel, în cea mai îndepărtată tinerețe, înainte de război, într-o perioadă care nu intră în vederile noastre, dar pe care totuși o evocăm în acest caz, dintr-un exces de exactitate, poetul se lăsa contaminat de pofta de joacă a celor de aceeași vîrstă cu el și compunea versuri mai trăznite:

„Țărâna vine pufoasă-n in/ și cu migrene în papură./ fi flux de forță, rodrig destin/ din clasa V mă apără// Să-i cerem însă viori de bambu/ apa cu terțe de acaju?/ Ferma de volgi ne-ontinde cu/ Afîș de bere.” (*Mobila mare vine-n ex concert*)

Apoi, în perioada proletcultistă, el s-a lăsat, vrînd-nevrînd, influențat de primitiva estetică a poeziei agitatorice. În volumul *Drepturi și datorii* din 1958 figurează, de exemplu, un ciclu de poeme intitulat *Suită pentru alegerile din sfaturile populare*, din care, din dezgust, nu mai cităm.

În rest, însă, nu se mai înregistrează devieri de la acea siguranță apatică din care Virgil Teodorescu și-a făcut un stil. Lanurile nesfîrșite de cuvinte, formate din șiruri perfecte, nu sînt involburate de nici o adiere. Totul este impecabil, incremenit.

Virgil Teodorescu și suprarealismul

DUPĂ cum se știe, suprarealiștii - și cei din primul, și cei din al doilea val - își propuneau să asocieze cuvintele fără intervenția vreunei intenții artistice, în funcție de ceea ce le „dicta” subconștientul. Față de dadaiști, care promovau hazardul, ei au făcut un pas înainte prin faptul că au încurajat individualizarea creației; fiindcă, în fond, a lăsa mecanismul „vorbirii” să funcționeze singur - așa cum se întîmplă la copii, uneori, în timp ce se joacă - înseamnă a lua amprenta unică, inconfundabilă a subconștientului unui individ (cu obsesii particulare, cu o structură aparte a stocării informațiilor în memorie, cu o logică asociativă distinctă etc.). Trebuie să precizăm, însă, că acest pas făcut înainte este prea mare și că duce la o cădere în extrema cealaltă - care este la fel de sterilizantă în artă ca și impersonalitatea extragerii cuvintelor dintr-o urnă - și anume la o cădere în monadism, în singularitatea inclassificabilă. Așa cum un document psihanalitic de genul celor obținute de Freud de la pacienții săi nu are valoare artistică, întrucît oferă doar imaginea unui „caz” și nu rezultă dintr-un efort de sinteză, astfel încît să dea posibilitatea și altor oameni să se recunoască în el, poezia suprarealistă ni se înfățișează ca un reziduu al personalității creatoare, dependent exclusiv de individualitatea din care provine și destinul, de aceea, să se piardă în neant o dată cu ea.

O singură funcție artistică este îndeplinită cu succes de textele suprarealiste, și anume discreditarea convențiilor estetice perimate în scopul pregătirii sensibilității cititorilor pentru convenții estetice noi. Renunțînd în mod sfidător la orice organizare controlabilă a poemelor, suprarealiștii demonstrează că autoritatea regulilor scrisului este oricînd atacabilă. Bineînțeles că după „atacul” lor această autoritate se restaurează, fiindcă, altfel, s-ar desființa literatura însăși (și nici răzvrătirea avangardiștilor n-ar mai

Necaz de necaz

PNĂ cînd haz de necaz? Cîcă ne-ar clipoci în fire. Așa-i românașul, prazuliu, înțepa necazul cu hazul. Dar necazul rămîne, crește, te copleșește. De ce nu necaz de necaz? Acoperind cîlții cu mătase, construind perne și plăpumi de-adormit ideii sfloase, au grijă ei, aștia, „serioși”, să-ți umfle „crierii” cu pompa, să te ajute să respiri sever, bărbătește, aplicîndu-ți un bouche à bouche de-și pocnesc alveolele pulmonare de aerul comprimat în izuri. Prea ești suav în concepții! Surfizi? Atmosfera ta limpidă, cu dirijabile naive, cu zmeie în formă de coapse zburătoare deasupra capitalei copilăriei pierdute? Să inspiri și să expiri cum se cuvine, strămoșește, amplu, ca-n Carpații noștri etc. Și hemisferele cerebrale, prea au ele fine circumvoluțiuni, prea-s de elită, prea labirintizează haihui în lecturi. Ce Proust, ce Dostoievski, ce Kafka mă-siii! Noi sîntem de aici, avem „specific național” (ca și cum alții nu l-ar avea!). Deci dă-i cu pompa, nu cea mică, de la bicicletă, pentru sîni, dă-i cu cea de bulbucat enorm roata de cauciuc a „nașiei”. Vadimizează-ne, că sîntem piperniciți în sentimentele gurii și ne trebuiești, cîntîndu-ne în proză și în versuri despre

laba giștei potcovite. Explică-ne-n costumul bleu-jandarm ce-i aia România doar noi trăim tri-lu-li-la în insulele Pago Pago și nu știm că fereastră-i străvezie și prin ea se vede, mare, vede statura ta, diriguitoare de „sîntele” bilbe. Și mai dă-ne nouă, că ne jnepim și nu sîntem sculăreți de-ajuns în roua Țării, cite un bobîrnac în plexul cel solar ca să pricepem ce-i Patria. Pogoară-te în Senat și fi poruncitor că, uite, sînt derutat și am nevoie să-mi indici deambularea gîndacilor de bucătărie și cît de abisal scurmă rimătorul dacă-l lași pre rîtul lui. Ce bine ne-ai stors sîcții bucuși de toxine străine, ce strașnic ne-ai plămădit la mașele subțiri, de vuia dealul Mitropoliei și mă dătînam la domiciliu pe scara Richter și mi s-a urcat mercurul brusc în termometru de aștepta țărîmuri. Uite, acum m-am iluminat, te porți în albastru fiindcă te crezi culoare de drapel dar ești boja de situație care, vai, e chiar albastru rău. Haz de necaz? Necaz de necazul necazului cît te-oi mai zări la ore de fugui. Mi-ai lăpt ecranul și mi-l lași cu dîmburi.

Mi-e lehamite și fleoșc!

avea farmec; răzvrătire împotriva a ce?) Dar, oricum, momentul de relativizare a convenției este fertilizator, ca orice criză, ca orice punere în discuție a drumului parcurs pînă la un punct.

Virgil Teodorescu îndeplinește și el această funcție asumată de suprarealiști, realizînd prin poezia sa o critică a poeziei de pînă la el. Ca niște malaxoare de o perfecțiune monstruoasă, textele pe care le-a publicat de-a lungul timpului produc o dezagregare lentă și sigură a simbolisticii tradiționale. Exemplele le putem lua aproape la întîmplare:

„Expectoram flamingi cu ciocul roșu și din cînd în cînd un cleric grăbit/ dar besactea captușită cu atlas vîginiu/ instalată în mijlocul memoriei ca pasărea liră/ nu dădea nici un semn de viață/ pești cu ochi enormi și trenă de aluminiu/ săriseră din plasa și giroind de apă/ și după lungi căutări infructuoase/ găsiseră în sîrșit pe strada Stanislav Voievod/ pisica birmaneză pierdută de soții baboianu/ greșeală mortală/ căci luînd-o drept unitate de măsură a tuturor corpurilor solide și lichide/ ridicaseră bariera/ cîmpia își bombă pieptul eliminînd cernoziomul/ și vecinul își tăie la repezeală cocoșul

pintenog/ femeia tînără de vis-à-vis/ dominată de complexul lui Irod/ își ascunse pruncul nou-născut în beci de frica/ masacrului/ atunci/ profitînd de zăpăceala generală/ din tenebrele viscoase țșni specia trilobală/ gata oricînd să facă orice/ înzestrată cu o forță de penetrație nemăiîntîlnită/ capabilă să parcurgă milioane de kilometri/ ca să-și depună ouăle la loc sigur/ pe strada Stanislav Voievod se făcuse liniște/ noi stam în parc pe-o bancă/ și ne priveam palmele împietriți de durere” (*Prăpastia din palmă*).

Frazele de o ținută impecabilă (datorată și frecvenței mari a neologismelor) nu comunică nimic; se desface la nesfîrșit din ele însele, atrăgînd inițial atenția ca jetul de apă al unei fîntîni arteziene și pierzîndu-și treptat orice relevanță, transformîndu-se într-un simplu element de decor. *Agitația* poeziei tradiționale, care mereu vrea să spună ceva, este astfel ridiculizată. Simbolistica sa sacrosanctă - ne dovedește suprarealistul Virgil Teodorescu - poate fi înlocuită cu orice altceva, fără ca în lume să se producă din cauza aceasta o catastrofă.

Alex. Ștefănescu

Repere bibliografice

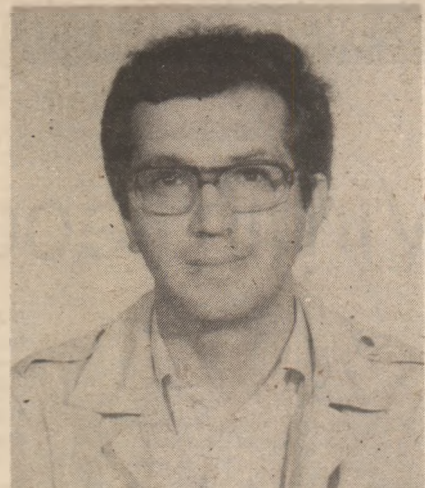
VERSURI: *Blănurile oceanelor*, cu două reproduceri de W. Phalen, București, Colecția suprarealistă, 1945. *Butelia de Leyda*, cu patru lovaie și un brevet lovaj de Paul Păun, București, Colecția suprarealistă, 1945. *Au lobe du sel*, Bucarest, Collection Surréaliste Infra-Noir, 1947. *Scriu negru pe alb*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955. *Drepturi și datorii*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958. *Semicerc*, București, Editura pentru Literatură, 1964. *Rocadă*, București, Editura pentru Literatură, 1967. *Corp comun*, București, Editura Tineretului, 1968. *Blănurile oceanelor și alte poeme*, București, Editura pentru Literatură, 1969. *Repaosul vocalei*, București, Editura Eminescu, 1970. *Poemul întîlnirilor*, București, Editura Eminescu, 1971. *Sentînțele aerului*, București, Editura Eminescu, 1972. *Ucenicul nicăierii zărit*, București, Editura Albatros, 1972. *Heraldica mișcării*, București, Editura Eminescu, 1973. *Ancore lucii*, București, Editura Eminescu, 1977. *Culminația umbrei*, București, Editura Eminescu, 1978.

ANTOLOGII DE AUTOR: *Vîrsta cretei*, prefață de Al. Protopopescu, București, Editura Albatros, colecția „Cele mai frumoase poezii”, 1970. *Poezie neîntreruptă*, prefață de Nicolae Balotă, București, Editura Minerva, colecția „Biblioteca pentru toți”, 1976. *Cît vezi cu ochii*, București, Editura Eminescu, colecția „Poezii români contemporani”, 1983.

TEATRU: *Pisica de mare*, piesă într-un act, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1983. *Dreptatea mării*, piesă pentru teatrul de păpuși, 1976.

TRADUCERI (SINGUR SAU ÎN COLABORARE) DIN: W. Shakespeare, G.G. Byron, Paul Eluard, G. Apollinaire, Alain Bosquet, Antioh Cantemir, B. Fondane, E. Dolmatovski, Pierre Samarra, Miroran C. Cîșelîc, James Greenwood, Irina Golovani, H. Ibsen, Nazim Hikmet, Else Kornis, M. Krlęža, Alfred Margul Sperber, Adam Mickiewicz, Viteslav Nezval, Serghei Mihalkov, A. Mgdnikov, A. Barto, Mihai Lukonin, Boris Bednii, K.D. Ușinski, Olga Berggolj, Ian Carek ș.a.

Dumitru CHIOARU



Balanța

Intr-o parte sau în altă parte
niciodată unde ar trebui să fiu -
ay zodia mea cea bună balanța
bogată și veselă ca un cules de
vie în zori
săracă și tristă amiază
din copilăria înaltă cîț cerul
îmi închipuiam balanța o mamă
dulce mamă
hrănindu-și la sîn pruncii
gemeni
dar eu
am crescut singur împotriva
credei mele că undeva
trăiește un om întocmai ca mine
o viață normală
adormind imediat ce-a spus
rugăciunea
lubind numai în săptămîna
carbă
hrănindu-și pruncii ca pe alte
vieți ale lui
de roadele anilor albind
ca mărul ca părul
iar trupul meu este mustul ce
fierbe
și nu dă afară
și nu folosește mai mult decît
un par
din via culeasă
de care atîrnă o haină ruptă
stropită
cu cele două mineci egal
cîntărind
golul din jur
golul tot mai mare din jur -
dar ce înfiorare să-l simt
cîteodată
alevea
ca o mină darnică a toamnei
pe umerii-mi căzuți spunînd:
la chipul meu și umbliă -
ay zodia mea de toate zilele
balanța
Intr-o parte sau în altă parte
nici bun nici rău nici mort nici
viu
niciodată eu și niciodată altul
neputînd
decît o cruce vie să fiu

Noaptea din zi

Privești în noapte pînă se face zi
în zi pînă se face noapte -
dar ce poți face în noaptea din
zi?
cobori și urci scări înspre centru
cu privirea șiroind pe ziduri
ca memoria persistentă a unui
pieton
cu mai multe umbre -
toate zidurile au prins mucegal
toate afișele toate reclamele
toate au prins mucegal
toate mașinile au ruginit toate
vitrinele
gazde ale prafului sînt
alte gazde ale cenușii altele
acvarii unde înoată ca peștii pe
uscat
oamenii/manechinele - ay
multe sînt de făcut
cobori și urci scări fără țintă
cu urechile împălenjite
cu nările de scrum
cu gura plină de lut
cu viața întreagă -
o umbră ce te strînge de gît

Tabla de șah

Sînt un profesionist al suferinței
și nu despart adevărul de viața
acum văd un rege
și întîmplările lui cînd rămîne
singur pe tabla de șah
- îmi place să joc întotdeauna cu
albele -
pot povesti mai departe
cuvintele sînt întocmai pionilor
doar în ofensivă
mi-a sărit acum unul în față
am vrut să-l spun: ești un cînel
dar n-avea figură
am vrut să-l spun: la calul
meu...
dar de unde cai?
am vrut să-l spun - cuvintele
toate
creau spațiul unei arene de jur
împrejur gardate de ochi
cîinele îmi rupese hainele
cîinele îmi rupese pielea și
vene
cîinele îmi rupese cîinele
- să-mi trag puțin sufletul -
mă țira pe tabla de șah
însingerînd-o
în locul lătratului său auzeam
un ropot de aplauze
iar în locul său se ivi un loc gol
m-aș opri încă o dată dar
doamnelor
domnilor albul și negrul
erau la fel - însingerate iar eu
un chip al nimăului
- alții numesc arta un joc gratuit -
făceam parte dintr-un tablou
care
se ridica în tăcere
eram fără martori și sînt
omul care vorbește
omul care scrie
despre suferință și puritate deși
cerul înstelat este încă
deasupra
legea morală - e tablă de șah

Gardul de sîrmă

Fiului meu Ioan-Augustin

Nu știu alții cum sînt dar eu... eu
sînt altul
sînt alții deși
voi scrie un poem despre mine
așa



cum începe orice:
o casă din care se văd alte case
o stradă de care se despart alte
străzi
un cîmp gîtlut de orizont -
așa primii ochi nu erau ochii mei
imaginea singelui țîșnind din
piatra lovită
și-am spart trifolul în patru
iar poemul acum
e-o dimineață oarecare între
garduri de sîrmă
găini cu gheare rupte
cocoși cu aripi rupte de pămînt
și pui îngălbînind ca păpădia
pămîntul
peste toate a trecut o mină
și anul și anii
iar fața mea e-ntipărită cu gardul
de sîrmă
piciorarele-mi sînt aripi rupte
mîinile-mi sînt aripi rupte de
pămînt
sînt amintiri fără odihnă și sînt
ani la mijloc de bine și rău
dar eu
eu scriind sînt scrisul întocmai
singelui țîșnind din piatra lovită
întocmai gardului de sîrmă
întipărit pe față
mîinii întipărite de la naștere
timpul poemului este altul
ca o autopenie făcută pe viu:
cineva îmi scoate circumvolu-
țiunile de pe creier
le spinzură de un copac
oarecare
și atîrnă imagini în ochiurile lor
ca-n ochiurile gardului de sîrmă
altă
ogradă zbătîndu-se între garduri
de sîrmă
și trifolul spart în patru
e poemul deocîndis
ca o spărtură în gardul de sîrmă
pe unde se strecoară ochi alți
ochi
de uliu survolîndu-mi insomnia
un alter-ego cu aripi și gheare
perfecte
perpendicular pe umbra care-i
sînt eu pe pămînt
și ochii orbi de lumină ai
orizontului -
cineva îl acoperă
ca o foale albă poemul
cu gardul de sîrmă din palmă

Oglinda de cărți

În jur numai pereții aceștia de
cărți
cîțite și recîțite
vîndute și răscumpărate
niște trupuri de femei împăiate
garoafele din vază s-au
scuturat
cu scrumul din țigări
așternut în straturi
pendula ceasului de perete stă
neclintită
ca un țurture iarna
am trăit de ieri încă o viață
fără să-mi schimb gîndurile
mersul împletit din oglindă -
creanga unui copac a crescut
pînă pe terasă -
deschid o carte la întîmplare
fără să-mi schimb gîndurile
și văd și aud scrișînd
creanga unui copac deasupra
capului
șterg oglinda de transpirație -
din ea
se răstoarnă peste mine un
perete de cărți
ca un trup talat în bucați

Panonica

Ședeam pe un mal al Dunării
în altă țară ședeam
și priveam
apa dintr-un vai în altul
schimba ca o frază zidurile
răsfrînte în ea
și cîta lumină îngropau valurile
cîta
lumină din stelele cerului
din reflectoarele de jos în sus
luminînd
biserici palate turnuri de veacuri
peste apă culcate
și chipul meu - lata-l
pe un val ridicîndu-se ca o spinare
de cal înșeuat
pe Dunăre în jos nechezînd
cu un dor nebun de țara mea -
ascultam cum Dunărea largă cîț
lumea
din val în val se face povestea
vrajbei dintre neamuri vecine
și valurile armuri
luminile plouau ca săgețile
biserici palate turnuri se surpau
în flăcări
val după val
o Dunăre de sînge curgînd
din inima mea rînită
de ochii femeii
de-o limbă cu a țării în care
călător singuratec eram
cîț de departe ea deși brațele
ar fi putut-o cuprinde
cîț de închisă-n ea însăși deși
prin ochii ei albaștri
ca pe Dunăre în sus mă-ntorceam
în cer - tăceam amîndoi
pe-același mal privînd
cum unul dintre valuri ne
destramă
trupurile care parcă o clipă
se îmbrățișau

Un român la Paris (XXXVI)

(fragmente de jurnal)

6 decembrie 1971

A apărut articolul în *New York Times* dar cu un alt titlu - *Romania: Where Thinking is a Crime* (!) De unde și până undel E groaznic! Dacă și aceste două ziare importante cum sînt *Le Monde* și *New York Times* recurg la asemenea procedee care țin de publicitatea cea mai stupidă, atunci ce pretenție să mai ai de la celelalte... Am fost la agenția pariziană a ziarului să mă plîng. Cucoana de acolo s-a arătat și ea foarte indignată. Porcăria e că *Europa Liberă* a și reluat articolul și l-a difuzat. Un cadou pentru nea Nicu de ziua lui! Singura șansă ar fi că eu am prezentat articolul Ambasadei (mai precis i l-am dat lui Junescu) încă de-acum o lună; deși asta nu mă apără prea mult de furia pe care precis că a provocat-o titlul acesta stupid și fals la urma urmei. Ce să fac? Iarși scrisoare de protest către directorul ziarului? I-am telefonat lui Noel Bernard care mi-a promis că va anunța la Radio că titlul a fost schimbat. E cu atât mai scandalos ce s-a întîmplat cu cît nu-mi amintesc să fi văzut un titlu atît de violent în paginile ziarului, deasupra vreunui articol despre România semnat de redactori. Atunci ce înseamnă asta? Vor să scoată castanele din foc cu mina altuia. Mai mare decît articolul propriu-zis (care a fost tăiat mai rău decît cel din *Le Monde*) e desenul care-l ilustrează. Un desen semnat de Eugen Mihăescu și reprezentînd un toc cu peniță ridicat ca un falus de care trag cu frînghii o mulțime de mogîldețe. Destul de reușit! Și pe margine cu o scriitură indescifrabilă citeva rînduri mai mult superate din care iese în evidență litera T (perfect caligrafiată aceasta) și alte citeva care pot însemna chiar Ţepeneag sau Ţepes sau dracu știe ce. Inutil omagiu!

M-am hotărît să scriu un pamflet împotriva acestui senzaționalism al presei occidentale. Îl voi publica în *Politique - Hebdo* și-l voi intitula "L'Eléphant sur le toit ou le sensationnel

de la presse bourgeoise" (sau poate alt titlu, ce contează, tot s-ar putea să mi-l schimbe; și-atunci de ce nu chiar „Sans titre“?)

Mi-e din ce în ce mai scîrbă!

Am scris povestirea pentru Gertraud Middelhaue din Köln. N-a ieșit prea grozavă.

7 decembrie 1971

Am recitat aseară întreg jurnalul cu scopul de-a alege niște fragmente pe care eventual să le public în *Limite* (n-am scăpat de insistențele lui Ierunca și pînă la urmă, slab de inger cum sînt, i-am promis). Trebuie spus, ca o primă observație, că textul e (în general) din ce în ce mai diluat. Și din ce în ce mai departe de scopurile fixate inițial. Ultimele pagini sînt prea consemnate, prea exterioare. Unele reacții psihice (ori stări) sînt trecute sub tăcere, unele opinii autocenzurate (nu pe criterii politice). Numai primul caiet e ceva mai interesant. Fapt e că finalmente jurnalul ăsta al meu nu sună nici destul de autentic, nu e nici destul de îngrijit: există confuzii, exprimări greoaie, uneori platitudini. Și parcă tot timpul am avut o frînă (autocenzură?). Experiența rămîne totuși interesantă, chiar dacă n-am izbutit pe deplin. Voi încerca la București să țin cîteva luni un jurnal absolut „intim“, de astă dată fără nici un fel de intenție de publicare. De literaturizare, firește, nu voi scăpa, dar vreau să încerc experiența asta ca un fel de psihanaliză. Bună ideea! Chiar sub forma asta îl voi face, adică voi sonda în memorie pînă la scenele din copilărie, voi scrie așa cum aș vorbi în fața unui psihanalist. Mă tem însă că experiența va fi un eșec (atunci de ce o mai fac?), tocmai din cauza caracterului ei literar; la psihanaliză totul se întîmplă oral, ceea ce prezintă cel puțin două avantaje: mai întîi că poți debita o mai mare cantitate de vorbe, într-un timp mai scurt, și-apoi pentru că, vorbind, poți mai ușor scăpa de autocenzură.

Adevărata confesiune e cea vorbită. Interogatoriile se iau mai ales oral, declarațiile avînd un rol juridic (...) Dar dacă va fi un eșec din punct de vedere psihologic, s-ar putea să fie util din punct de vedere literar. Tot literar! Vreau să spun că prin acest exercițiu îmi voi da seama mai bine de caracteristicile literaturii de introspecție, ale celei „psihologice“, de defectele și calitățile ei; îmi voi da seama în ce măsură mai are rost să se facă astăzi o asemenea literatură.

Am primit o scrisoare de la Breban. E tot la München. Pare destul de amărît. Cred că o duce prost și cu banii. Dar și mai prost cu sufletul. Se spune că ar fi cerut cetățenie germană, că ar fi solicitat un post la *Europa Liberă* (Nimeni nu-l simpatizează, toată lumea îl bîrfește). Din scrisoare nu reiese nimic din toate astea. E limpede că nu vrea să fie sincer. Nu spune nimic nici de scrisul lui. Răzbat însă o frămîntare și o nesigurantă pe care nu mai are destul orgoliu să le înăbușe. Uneori chiar o anumită umilință. Mi s-a făcut milă. I-am scris cu simpatie încercînd să-l consolez. Am schițat chiar o mică pledoarie pentru întoarcerea în țară. Deși nu cred să se mai întoarcă. În definitiv (în cazul lui), ce-ar demonstra tărie de caracter: să rămînă ori să se întoarcă? Întrebarea rămîne valabilă și pentru mine, chiar dacă eu am decis.

Cel mai important pentru el e că, în amîndouă scrisorile mele de pînă acum, l-am asigurat că nu mă voi desolidariza de el. Și asta oricum n-am s-o fac; nu de dragul lui, ci de-al meu!

Noel Bernard mi-a confirmat rectificarea pe care a și anunțat-o la Radio; mi-a trimis și textul. Mi-a plăcut corectitudinea gestului. M-am simțit reconfortat.

Tot ieri am fost la Otchakowki (la Flammarion). Printre altele, i-am spus și povestea cu *New York Times*. S-a oferit să-mi angajeze un avocat în cazul că ziarul nu-mi publică scrisoarea de



protest. Asta înseamnă că trebuie să-mi mai amîn plecarea. Oricum data de 19 decembrie mi se pare prea apropiată. Mă simt în criză de timp. Deseară telefonează Taina. Vine sau nu vine?

7/8 decembrie 1971

Zarurile au fost aruncate! Pe 19 mă urc în avion și trec Rubiconul. Eventual cu Eugen Simion. O să mă aștepte Tarik la aeroport. Și toată familia. Taina n-are timp să mai vină aici. - Ce fac cu bagajele? - Te descurci tu. O să mă descurc dacă n-am încotro. Pe 17 primesc ultimul telefon: de supraconfirmare. Pînă atunci Mona va avea timp să vorbească și cu Preda.

Transmiterea articolului din *New York Times* a făcut mai puțină vîlvă decît tot ce-a fost pînă acum. Oamenii au obosit. Și autoritățile. S-au blazat. Cu acest articol cariera mea jurnalistică a luat sfîrșit. Lungă carieră!...

Sînt în criză de timp și nu știu cum să le fac pe toate înainte de-a pleca.

Cel mai bine ar fi să las totul baltă și să plec la Monte Carlo pentru 2-3 zile. Și să joc la ruletă. Un ultim capriciu al „marei revoluționare“! Chiar așa am să fac.

N.R. Acest fragment este ultimul din jurnalul parizian încredințat redacției de Dumitru Ţepeneag. Îl anunțăm pe cititori că jurnalul în întregul său este în curs de apariție la editura *Dacia* din Cluj.

PREPELEAC

Changeons, messieurs!

ÎN prima decadă a lui ianuarie 1990, Comitetul Asociației Scriitorilor din București s-a întrunit la sediul său să mă scoată din funcție. Eram secretarul acestei asociații. Treabă delicată. La început, în candoarea mea, nu știusem despre ce-i vorba, nu fusesem anunțat. Toți se codeau. Primul care mi-a dat să înțeleg pentru ce avea loc întrunirea a fost Octavian Paler. El era de părere că demisia trebuia să și-o dea întreg comitetul, în cap cu subsemnatul, iar apoi să se treacă, normal, la alegerea altui comitet. Fiindcă exista o chestie. Subsemnatul fusesem ales prin vot în vara lui 1981, - da, așa este, confirmase în gîndință N. Manolescu, „mai bine nu-l alegeam“ spusese el cu aparenta lui frivolitate, - Manolescu mă propusese în 1981, contracandidat fiind regretatul Constantin Chiriță. Scena se petrecea în culisele (la propriu) ale Sălii Palatului. Sala era plină și aștepta rezultatul. Candidat unic era Chiriță, propus de cei de la centru. Și-atunci N. Manolescu, printr-una din ghiduşile sale teribile și imposibil de respins, spusese dar de ce să nu fie doi candidați, așa ar fi democratic, iar personajul de la centru, încolțit, zisese da, bineînțeles, propuneți pe încă unul. Și-atunci Manolescu, pe loc, fără să mă fi întrebat, fără să se fi sfîșuit cu ceilalți, - ședeam cu toții în picioare în culise ca niște actori așteptînd să intre în scenă, - mă propusese spontan pe mine. Părea o glumă. Cum glumea de obicei criticul, totdeauna pe muchie de cuțit. O glumă, zic, năstrușnică, - hai, bine, să-l punem contracandidat pe Ţoiu, gîndise omul de la centru, oricum n-are nici o șansă. La primul vot, cu brațul ridicat, ieși o bizară egalitate. Radu Tudoran a observat: Chiriță a votat pentru el, Ţoiu,

nu. Nu-i corect. Nu știam că poți să te votezi singur. S-a trecut la al doilea vot. Tensiune mare. Ce-am văzut eu într-o fracțiune de secundă au fost fețele radioase ale Constanței Buzea, Ana Blandiana, Radu Tudoran, brațele lor sus ridicate. Mai mă votaseră și mulți alții, dar nu-i văzusem, ca orbit. În schimb văzusem că pe Chiriță îl votase și Hăulică, el care pe atunci îmi era prieten. Pe urmă Hăulică venise la mine și se scuza și se tot scuza ori de cîte ori ne vedeam, ca slujbașul lui Cehov care, la teatru, strănutînd, își scuipase în ceafă superiorul. Cînd am intrat în sală și s-a anunțat rezultatul, Doinaș mă privea îngrozit, de succes. I se părea că visează. Singura mea acțiune memorabilă, ca secretar al Asociației, a fost legată de o gafă a lui Dumitru Popescu, nenorocosul. La o mare întrunire, puțin după aceea, el ceruse de la tribună „să fie curățate grajdurile Uniunii“ (scriitorilor). Paler ședea lîngă mine. M-am ridicat împins ca de un resort, pe care nici eu nu mi-l cunoșteam, și l-am rugat pe omul politic să-și retragă cuvintele. Sala încremenise. Devenisem, fără să vreau, eroul zilei. Poate că îngerul sau demonul care mă ghidează îmi șoptise Ţoiule, ăștia te alesează, fă și tu ceva pentru ei, știu cît ești de laș, dar fă-o măcar acum! Pe urmă, recunosc, n-am mai făcut nimic. Nici rău, exceptînd raul general. Și-acum, aceeași Ana Blandiana, în ianuarie 1990, îmi cerea aprigă demisia. Ea, care era o dulce și o duioasă, se arată acum dîră și înverșunată, un pistol să fi avut în mînă și ar fi fost eroina de la patrușopt. Votați, am zis, demiterea mea! Tăcere. Cu luciditatea sa bonomă, Paul Everac întrebese calm în mijlocul liniștii lăsate: „dar ce-a făcut Ţoiu?“ Adevărul era că nu mă purtasem

niciodată urît cu nici un confrate, din contră, aveam dovezi de simpatie, ajutor și de toleranță mea înăscută. Nu se trecea la vot. Era o șovăială... Și atunci am zis, uite, eu ies puțin afară, dacă vă jenați, și votați în lipsa mea, să nu vă văd, și p-ormă intru și îmi spuneți... Am schițat chiar gestul de a ieși, dar au fost proteste, și rămăsei pe loc, lîngă Radu Tudoran. Ședeam scaun lîngă scaun. Nimeni nu vota. Era o jenă vizibilă. Bine, am zis, dacă vă jenați, îmi dau demisia, dar cu o condiție. Un gînd mă fulgerase, - mi-o dau, am zis, dacă în locul meu îl veți numi secretar pe marele prozator Radu Tudoran! și zicînd asta am pus o mînă pe brațul său aproape lipit de-al meu. Dacă tot știi că te-neci, măcar să-ți împingi în sus cu un ultim efort prietenul. Propunere aprobată, și astfel se ieși din impas...

Prin 1986, mă aflam cu Radu Tudoran la Sofia să semnăm o convenție cu scriitorii bulgari, care ne oferiră, protocolar, un dejun la unul din cele mai vechi și luxoase restaurante. Doi instrumentiști, vioară și violă, cîntau în surdina ceva clasic. Se rosteau toasturi. La urmă s-a ridicat și Radu Tudoran, de care eram atît de mîndru... El s-a uitat uimit în jur și a zis că mai fusese în acel loc, poate chiar la aceeași masă, cu peste patruzeci de ani în urmă... Da, da, făcea, și tot așa cîntau doi vioariști, și-i privea lung pe cei doi prezenți, nu se înșela, tot doi erau „ca-n tabloul lui Fragonard“. Convivii îl ascultau vrăjiți. Era prin 1940, și el era ziarist la „Curentul“, și Șeicariu îl trimisese să scrie un reportaj despre niște inundații catastrofale în Turcia. Ajunse la granița cu Turcia, dar turcii nu-i dădeau drumul, și se înșopaiase la Sofia, și luase masa *tot aici* și se uita în jur aiurit de coincidentă,

dar mai ales de vioariștii lui Fragonard; sigur, erau alții, dar tot doi, și aceleași instrumente. Era pe la sfîrșitul lui noiembrie, în patruzeci sau patruzeci și unu, știți, povestea degajat Radu Tudoran, *cînd v-am cedat Cadrilaterul* (bulgarii nu suflaseră o vorbă). Și căzuze deodată iarna. Și el era în talie doar. Și trenul spre Negru-Vodă nu mai mergea. Românii le predau bulgarilor teritoriul cedat. Administrația română se retrăgea. Dar ce iarnă grea căzuze, așa, deodată... Și ce viscol!... Pînă la Negru-Vodă, de unde pornea trenul spre țară, închiriaseră o sanie. Doi negustori bucureșteni în cojoace, un colonel român frumos care făcuse Saint-Cyrul și el, reporterul tînr de la „Curentul“. Colonelul, numai în tunică, surprins de iarna năpraznică, dîrdîia în viforul sălbatic bătîndu-l drept în față, sania luneca prin nămeți, și, din cînd în cînd, - spunea Tudoran, - colonelul răzbit de ger se ridica în picioare în sanie și zbiera în urgia albă: *Changeons, messieurs!* Să-și schimbe locurile, să-l bată crivățul din alt unghi. Am rîs, înaintea mesei imaculate, cu argintării. Bulgarii tăceau, serioși. Aplecîndu-se spre mine, Radu Tudoran m-a întrebat cu mirare *de ce rîzi?... așa a fost... dacă așa a fost!...* Era, de o parte, forța, care se poate lipsi de umor; și lîngă ea, finețea parșivă, nescăpîndu-i niciodată hazul în cele mai grozave întîmplări.

Am povestit întîmplearea aceasta de zeci de ori după aceea, cu Tudoran de față. Toți rîdeau. Ajunse o vorbă, cînd viața se încrunta și era mai bine s-o iei pe-alături, - *changeons... changeons, messieurs!* Rîdeam cu toții, numai Radu Tudoran nu: *dar de ce rîdeți? zău dacă înțeleg de ce rîdeți! așa a fost...*

Din cenușă nu crește nimic. Nici un fir de iarbă. Decît, la marii aleși, ideea, floarea severă a nemuririi.

Constantin Ţoiu

Metafizica postmodernistă

PÎNĂ la *Haosmos* Magda Cărneci a publicat două volume de versuri (*Hipermatéria* - 1980 și *O tăcere asurzitoare* - 1985 sub pseudonimul Magdalena Ghica), însoțindu-le cu tranșante comentarii personale, un fel de poetică personală explicită și riguros postmodernistă. Din ea răzbat cu acuitate o pasiune a integralității și un reproș adus fragmentarismului, discontinuului și sporadicului. În consecință, Magda Cărneci își concepe poezia cu minuția arhitecturală a urmării, a întregului ca proiect, de unde și satisfacția coerenței, plăcerea oferită generos și consistent lectorului de a avansa pe un traseu poetic prestabilit, perfectat în detaliile lui de raționament printr-o elaborare inteligentă și cuprinzătoare. Spre deosebire de alți optzeciști, ea afectează seriozitatea conceptualizării, aparent cu maturitate distantă, indulgentă și totodată muștrătoare („O, generația mea, generație, de ce te ții de palavre atît?”, mai curînd preocupată de instituirea unei metafizici, a unui sistem filosofic în articulațiile căruia să se infiltreze poezia. De altfel (și poate tocmai de aceea) s-a spus despre Magda Cărneci că revitalizează poezia de concept. Posibil, însă trebuie adăugat că o face într-o manieră atît de particulară (și de paradoxală) încît nu e tocmai sigur că în final redescoperă într-adevăr poezia de concept în sens tradițional. În schimb cu siguranță conține o metafizică, și anume una a ironiei și a ludicului, acestea înțelese ca dezinvoltură și disponibilitate.

Haosmosul reprezintă un paradis într-o desăvîrșită dezordine, bulversat de noua armonie a nesimetrii și a neevidentului logic, un stadiu final al cultului universurilor arbitrare și artificiale, de fapt chiar *artifaxul*, sublim și pur. El este urmarea unei gestații intelectuale voite, remediu pentru un ennuî - discret și subteran - provocat de cosmosul comun și derizoriu. Dintr-o curiozitate enormă, eul liric studiază existența minor (strada, tramvaiul, gurile galbene de metrou, canapele, mucuri de țigări) cu precizia înșelătoare a imparțialității, astfel încît momentul mistificării trece neobservat. Iar lumea e de fapt reinventată, printr-o strîngere de pleoape care refiltrează lumina și reface amestecul umbrelor. Universul este destrămat de creier, care „visează o altă materie/ o hipermaterie, altă imaginație.” Desigur, poetul inventează întotdeauna o altă lume, chiar și atunci cînd de fapt doar o prelucrează (sau și-o asumă pe cea existentă), însă la Magda Cărneci *haosmosul* și hipermatéria ajung la o extremă a narcisismului, la o reproiectare a sinelui în propriul proiect. *Facerea* e chiar foarte subtil strecurată, cu discreție maximă ce ascunde, așa încît artificul să fie insesizabil. Iar după ce și-a inventat lumea, în loc să o contemple, poeta se lasă privită și adorată, ca și cum și-ar fi confecționat un admirator. Eul liric e vanitos și ispititor, încîntat să se expună, să fie văzut mai curînd decît să vadă. El se lansează într-o seducere abilă, mimînd supunerea, abandonul în fața celui alt, pe care de fapt îl cucerește și îl asimilează prin erotizare.

Magda Cărneci - *Haosmos* (poeme 1985-1989, Editura Cartea Românească, 1992.

Spectaculoasă este această instanță lirică pe care impropriu am numit-o pînă acum printr-un acord la masculin, căci feminitatea ei este esențială; ea impune relația de iubire cu universul, în care rolurile sînt labile, incerte și provizorii, iar mistificarea prin idealizare obligatorie. Universul se lasă sedus, într-o subtilă inversare a puterii, și sub pretextul iubirii este devorat, ca un drog tare.

LUMEA Magdei Cărneci, „echivocă vicleană obraznică”, se oferă ca permanentă alteritate, refuzînd să devină familiară, printr-o insistență a detașării, fie în prea departe, fie în prea aproape. Ceea ce pentru poezie echivalează cu o acută senzație de stranietate, eul și chipul își caută potrivirea, identitatea nu e niciodată bine cunoscută că ea se și modifică, dezorientîndu-și nefcetat posesorul. Percepția devine atunci mereu proaspătă, veșnic captivată de această elaborată instabilitate universală. Poezia Magdei Cărneci este cutreierată de concepte vaste, de abstracțiuni care pot fi oricînd luate drept minifilosofeme: „energii, unde, electroni, atomi, planete, comete, nebuloase, vid, infinit, materie, celule” căci poeta trece de la enorm la minuscul cu o superbă dezinvoltură și acuratețe, fără nici un fals intermediar.

Dar în alcătuirea ei conceptuală lumea nu se vrea accesibilă, între neantul mare și neantul mic ea impune „o fantă îngustă și dură în care obosiți/ să putem să dormim, să murim.” Ironiei i se răspunde cu un fel de orgoliu și de demnitate a derizoriului, provenite din însăși inevitabilitatea lui („Aleg această

percepție barbară și aspră/ oarbă încăpățînată arhaică/ numai ochiul meu trist să zărească/ în oceanul de energii și frecvențe/ cana de ceai din care el a băut melancolic și obosit/ scîpînd dintre buze stinse țigara/ în chioșcul verde de lemn din grădina de vară”).

Este limpede că Magda Cărneci își construiește un optzecism original, refăcînd pe cont propriu estetica postmodernistă, pe care nu o acceptă obedient ca premisă, ci o tachinează, o răstălmăcește, o experimentează, pentru ca în final să ne-o livreze drept poetică personală. Tocmai de aici provin autenticitatea și frumusețea versurilor ei, căci lucrînd cu instrumentele la vedere, chiar cu o vagă maliție scientistă, Magda Cărneci oferă o plăcere excepțională a lecturii. Un demers critic se poate răsfața oricît de mult urmîndu-i articulațiile raționamentului, ghicindu-i speculațiile și trucerile de construcție, dar pe undeva teoria rezumativă rămîne neputincioasă. Pentru că Magda Cărneci are pur și simplu un încîntător talent, care fiind subtil se vrea și complicat, însă eficacitatea lui este simplă și infailibilă.

La drept vorbind aceasta nici nu e o poezie de concept, cînd nu fabrică un concept fals sau minim. Ceea ce e cu adevărat original e tocmai conștiința intelectuală care generează poezia (marele Gînd), de o frenezie superbă, un fel de Nero extaziat de piromanii conceptuale și mai ales verbale. Pentru că întreaga strălucire a Magdei Cărneci stă în cuvinte. În enorma mobilitate verbală, în disponibilitatea lexicală inepuizabilă, în jocul de scientism - prozaism - lirism exaltat, în alternanțele de romanțios-glacial, în trecerile precise

AOSMO
HAOSMOS
HAOSMOS
HAOSMOS
HAOSMOS
HAOSMOS



de la forte la pianissimo, Magda Cărneci cunoaște cea elegantă severă a limbajului, sobrietatea capabilă să se autodiscrediteze și apoi să se reabiliteze. Disimulează retorica, fortificînd-o prin mimarea unei sincerități neornamentate, însă luciditatea notației protejează de fapt o imensă fantezie a cuvintelor. Poeta scrie o poezie anamorfică, pentru că dacă privim pieziș conceptele, ajungem la limbaj, la o ceremonie secretă și magică a cuvintelor.

La retorism Magda Cărneci nu ajunge niciodată. Afluxul de inspirație aparține unui artisan erudit, care extrage firescul din livresc, intermediîndu-și contactul cu lumea printr-o imensă lentilă, nu doar din precauția de a-și asigura valoarea spectacolului, ci și ca să-și protejeze privirea. În finalul volumului, Magda Cărneci își proiectează cititorul, cel pe care și-l dorește și pe care îl așteaptă. Desigur, un alter ego liric, mai „vast”, mai abil, mai inteligent, pe care îl seduce măgulindu-l, și din nou, oferindu-i-se, cu modestie și curiozitate. Voluptatea de a se ști citită, interpretată, înțeleasă, iubită este narcisismul ultim al poetei. Și dacă lectura noastră vine dintr-un actual cod al receptării, poate vinovată de „topicalitate” oricum firesc ca unui hypocrite auteur să-i răspundă un hypocrite lecteur, îndreptățit să-și proiecteze propriile idealuri într-o formă atît de generoasă.

Andreea Deciu

Rac milim*

bianca marcovici

REVOLTA SÎNGELUI

MINIMUM

REVOLUȚIA SÎNGELUI, după cum s-ar putea deduce după copertă, are o legătură în plan ideatic cu evenimentele din decembrie. Nu este așa: cartea a apărut la Tel-Aviv și poartă titlul unui poem, a cărui primă parte este dedicată jertfei Poporului evreu: „piatra lor în sîngele neamului meu/ camere de gazare - de mult muzee acuzatoare-/ priveliști așe spre verde, iar urmele lor/ în nori/ simți noua eclipsă?” Același suflu elegiac, tragic, se păstrează și în poeziile *Zidul plîngerii*, *Auschwitz*, sau *Rădăcini*, ultima dintre ele fiind un impresionant imn închinat trecutului și părintelui jertfit.

În prima parte a volumului poemele sînt „destăinuirii poetice”, deslușiri ale stărilor interioare scrise chiar pentru cel care le scrie, sau pentru un neprecizat „tu”, căruia autoarea, Bianca Marcovici, i se adresează: „crezi că ai vreo șansă să

* rac milim=numai cuvinte (idiș)

Bianca Marcovici - *Revolta sîngelui*, Minimum

mă privești așa?/ e vreo urmă pe fața mea care te uimește?” (*Sperietoarea de ciori*); „și-am dat inima mea de fier/ liniștea mea/ la ce am ajuns?” (*Să ronții ceva*). Poemele devin astfel confesive sau ajung la solilocviu, desfășurîndu-se ca o înșiruire de hai-ku-uri, dizolvîndu-și legăturile gramaticale la contactul cu fluxul continuu al „mărturisirilor” poetei: „cele mai grave mă crispează/ dorința luminii de a vedea noaptea/ te-aș putea atinge totuși/ dar ți-ai pus armura/ aș îngenunchea/ dar genunchii.” (*Sinfonia Nr. 3 (J. Brahms)*).

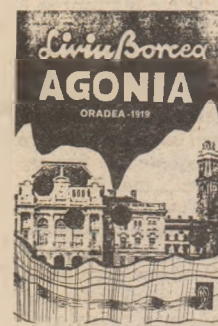
În a doua parte a volumului poezia se „socializează”, devine pur epică uneori, precum în *Povara amintirilor*; ne întoarcem în România suferințelor sau ajungem în Israelul terorizat de „problema Golfului”: „tilim, tilim, tilim/ Saddam, Saddam, Saddam,/ rimă perfectă” (*Tilim*). Glisăm de la „liricul miez al poeziei” spre observarea crudă și în același timp feminină a obiectelor înconjurătoare, care îi reușește ca procedeu poetic autoarei mai bine decît panseurile disimulate în versurile poemelor de la începutul volumului.

Cartea are însă, cu toate diferențele între poeziile conținute în ea - textele au apărut în reviste începînd cu 1983 - un ton care îi susține întregul, o „sinceritate” a destăinuirii sus-amintite, omniprezentă; în clipa în care se încearcă filosofarea, discursul se transformă într-o înșiruire de banalități.

Volumul *Revolta sîngelui*, trecînd de la poezia militantă la cea de dragoste, de la poemul ludic la lirismul ascuns al hai-ku-lui, de la ironie la seriozitatea frazelor dorite a fi fundamentale, „ornat” cu grafica strălucitorului Steinberg, este un interesant exemplu de eclecticism creator.

Bogdan Dumitrescu

Jurnal de frontieră



RECENT, în octombrie, Liviu Borcea a obținut un premiu al revistei „Familia” pentru o carte apărută la editura Oradea a nă „Cogito”: *Agonia*. Autorul este bibliotecar la Biblioteca județeană „Gheorghe Șincai” și profesor uni-

versitar la Universitatea locală, unde ține un curs de bizantinologie. Preocupările sale principale de cercetare și studiu țin de domeniul istoriei medievale. *Agonia* se ocupă de intervalul ianuarie-aprilie 1919, traversat de oamenii Oradei într-o perioadă de mari modificări în istoria Europei. Cartea depășește un interes strict local, fiind scrisă agreabil, bine documentată din presa vremii și cu o firească deschidere spre istoria „mare”. Jurnalul are deopotrivă virtuți literare și calități de cercetare științifică, reușind să aducă la lumina actualității dramatismul și neliniștile unei perioade de tranziție, specifice începutului de secol și unui moment de răscruce al istoriei.

Liviu Borcea, *Agonia*, Editura „Cogito”, Oradea, 1992.

De ce nu avem sex-roman

REPUBLICAREA după aproape 60 de ani după apariție a „scandalosului” roman erotic al lui Octav Șuluțiu *Ambigen* este un gest de bunăvoință și favoare față de publicul contemporan, pe care editorii îl văd cu plăcere devenind pe zi ce trece mai puțin ipocrit, mai puțin pudic, mai libertin. Să înțelegem că ni se oferă în sffrșit ocazia de a ne lua revanșa față de vremurile ante-, inter- și post-belice care au creat procesul de ultragiu la adresa moralității publice - primul în serie e cel al lui Hasdeu cu *Duduca Mamuca*, furtunoasa dezbateră din adunarea generală a S.S.R., din 23 aprilie 1937 sau indexul promulgat de Ministerul Instrucțiunii Publice, ca să nu mai vorbim de cenzura pudibondă a ultimei jumătăți de secol la noi? Să gustăm cu permisiune de la poliția ministerială și literară vocabularul anatomic precis (body language) și falimentul previzibil al experienței sentimentale în fața celei sexuale? Cum „degetul moralizator și facila amenințare cu bagheta corecționii se aplică numai într-o societate de sălbatici” (George Călinescu) trebuie să facem astăzi dovadă de rafinament, deși în ceea ce privește producțiile românești în materie de dragoste licențioasă, ar trebui să vorbim mai degrabă de mult umor. Căci nu știm cum se face că descoperim în marile cărți interzise pagini demne de a figura într-o antologie a umorului, într-atât perifrastice, ocoligurile, menajamentele ori - pur și simplu -, inadvertențele stîrnesc rîsul unui cititor viciat de produsele mai perverse din zilele noastre. Așa că glasurile speriate din țară sînt mai degrabă prevenitoare, avertizînd cum s-ar putea corupe moralitatea publică în eventualitatea că povestea și-ar

Octav Șuluțiu - *Ambigen*, Editura Jurnalul literar, 1992

găsi pînă la urmă un autor.

Descins direct, dar precaut, din mantaua *Amantul doamnei Chatterley*, *Ambigen* tratează o experiență de fiziologie menită să-i ofere eroului - tipul fătălăului - singura stabilitate socială și morală posibilă în cazul lui - căsătoria cu o prostituată și patronarea unui bordel. Ceea ce nu poate fi pardonabil pentru cititorul doct, sperios și degrabă retractil e lipsa în acest roman a acoperirilor culturale pentru senzualitate. Nu se putuseră dispensa de ele un Eliade sau un Călinescu. Eliade cel puțin se refugiază în niște formule destul de stridente, dar negociabile, într-un donjuanism științific și o senzualitate erudită care să-i permită să treacă totuși drept un om serios și respectabil, deși cu gusturi ceva mai speciale. Asta în vreme ce Călinescu își maschează exhibițiile într-o poezie virtuoză despre uter, maritală și acceptabilă, cu accent religios și mistic, în ciuda subiectului. Sîntem de parte însă și la Șuluțiu de viziunea gratuit sportivă, ori de mecnica pură a sexelor. În ciuda premiselor ceva mai favorabile la el, din păcate, eforturile rămîn inconsistente; netulburător, are totuși o bună știință a rolurilor și a funcționării psihologice a cuplurilor, prăfuit și vetust în descripție, dar insidios în ideologie subversivă, Șuluțiu, ca toți ceilalți romanicieri români din perioada interbelică, atacă un tabu grav cu multă cuminenție și în locuri previzibile.

Și cu *Ambigen* mai avem și șansa unică de a vedea în cele mai mici detalii (grație *Jurnalului* ținut de autor, ca și lipsei de tensiune autentică a romanului) cum funcționează rețeta literară a epocii în materie de erotologie. Pe scurt, Di, eroul romanului, urît și suferind de insuficiență virilă se angajează temporar pe lângă cîteva semnificative ipostaze feminine - amazoana, venera, intelectuală și ingenua,

fiind luat pînă la urmă în stăpînire de Elina, femeia violatoare, ceea ce îl face să exclame la sffrșitul romanului „Sunt impotent. Sunt steril”. Avem surpriza să constatăm că aceeași tiradă apare și în jurnal, acolo însă denotînd o criză de creație și nicidecum lipsa vreunei pasionalități oarecare. Nu putem decât să tragem concluzia că o criză de creație, o criză de intelectual, poate fi foarte bine literaturizată în epocă sub forma unei crize erotice, în care bărbatul e reticent, tulburat fizic, rigidizat și refulat sufletește. Tot astfel Emil Codrescu în *Adela* lui Ibrăileanu, incapabil să facă ființei iubite o declarație de dragoste (la fel ca Di în fața Atei), suferind de aceeași impotență verbală, ca și acesta, și tot ca și el fiind capabil de fastuoase parade erotice... în absentia. Din aceeași familie cu eroul din *O moarte care nu dovedește nimic* sau din *Ioana* lui Holban, care nu poate găsi puterea de a deschide unei vrăbii flămînde în prag de iarnă fereastra, incapabil de decizie și dragoste, despiciînd firul în patru cu o pasiune sterilă și bolnăvicioasă. Nici Lucu Silion nu reușește să se facă stăpîn pe voința lui, lăsîndu-se stăpîn de femeile care cu virilitate și-l dispută (*Lunaticii*). Iar figura cea mai complexă a mortificării, a abdicării de la efortul vital și viril e, fără îndoială Călin Adam, personajul straniu din *Interiorul* lui C. Fîntîneru. Sîmpomatic, toți sînt niște melancolici, patologic bolnavi de ei înșiși, Narcisi dezabuzați în tovărășia propriei lor feminități.

Nu întîmplător o scenă revine în mai toate romanele interbelice (care toate suferă de lupta între sexe, luptă din care bărbatul iese învins, posedat, feminizat) - scena urmării pe stradă a unei femei necunoscute, vinătoare tragic ratată. Sandu în *O moarte care nu dovedește nimic* se află la un moment dat în situația de a scăpa din marasmul sufletesc,



acostînd pur și simplu o femeie în „metropolitan” - n-are curajul. Ne lovim și aici ca și în cazul lui Di de problematizarea și întîrzierea a ceea ce ar fi trebuit să fie fulgerătorul „atac”. Mare parte din existența lui Di se desfășoară de asemeni în astfel de palpitate urmăriți a necunoscutelor pe stradă, fără urmări. Deși au aerul că urmăresc femeia, personajele masculine fug de ea. Am putea fi contraziși cu ce se întîmplă în *Lunaticii*, singurul roman din epocă în care o asemenea urmărire e încununată de succes, căci Lucu Silion e singurul care are curajul de a răsturna în trăsura frumoasei necunoscute un coș cu flori. Dar oare am putea trece cu vederea că același personaj fuge disperat, cu toate puterile, pe stradă, de aceeași femeie pe care întîre timp o cunoscuse? Lucu fuge de Ana „cu teama morții în sînge”, femeia vrea de-a dreptul să-l omoare cu un pistol - iată imaginea clasică a romanului interbelic de dragoste - un bărbat e fugărit noaptea pe stradă de o femeie, care îl prinde și îl ucide ca bărbat.

Dacă ar trebui să răspundem vreedată în frumoasa tradiție interbelică la întrebarea de ce nu avem sex-roman s-ar putea ca și acesta să fie un răspuns posibil - erotologie nu se poate face pe subiecți impotenți, sufletelor anchilozate le reușește prin excelență mai cumintele platonism.

Romanița Constantinescu

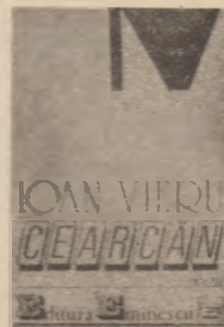
Ca modalitate de prezentare a epocii, cartea lui Liviu Borcea este un jurnal: „file dintr-un jurnal posibil” (cum anunță subtitlul), notat de un martor imaginar, pentru că autorul reconstituie astăzi atmosfera de altădată, folosindu-se în principal de presa locală a vremii. Este greu de apreciat cu exactitate cărui gen aparține în mod decisiv cartea: istoriei sau literaturii. Dar poate că nici nu este necesar să stabilim acest lucru printr-un decret de lectură critică. Mai important este faptul că, atît cu mijloacele documentării istorice cît și cu mijloacele imaginării literare, autorul reconstituie în mod credibil atmosfera tensionată a orașului - maghiar prin administrația ce se duce și românesc prin soarta care îi așteaptă în urma Marii Uniri ce tocmai fusese proclamată. Tema predominantă a cărții fi apare cititorului în mod discret: locuitorii orașului Oradea sînt derutați și neliniștiți la începutul anului 1919, fie că sînt unguri fie că sînt români, pentru că nu știu de unde bate în mod decisiv vîntul istoriei - dinspre Budapesta sau dinspre București. Vrtejul deciziilor și acțiunilor politice situează orașul între perspectivele păcii de la Paris (care a stabilit ca suveran principii autodețernării națiunilor) și furtuna care vine dinspre Moscova (amenințînd cu pericolul bolșevic). Orădenii anului 1919 nu-și pot da seama care direcție a vîntului istoriei va fi decisivă.

Liviu Borcea ne propune în *Agonia* o secvență temporală bine individualizată: între 1 ianuarie 1919 ca dată calendaristică neutră și 20 aprilie 1919, ziua de Paști cînd intră în Oradea armatele române sub conducerea generalului Traian Moșoiu. Fascicolul de lumină conturează un spațiu distinct: vestul bihorean al României ce avea să-și fixeze

hotarele sale legitime. Plutea deruta, domnea neliniștea, se instaurase instabilitatea, decideau orgoliile rănite. Frontul maghiar de la Ciucea nu voia să cedere teren. În zona Beiușului bntuiau răzburările și agresivitățile. O tensiune specifică mișcă și infierbîntă sentimentele contradictorii: consecințele lui 1 Decembrie 1918 merg spre realizarea unității teritoriale a statului român, dar au de înfruntat realitatea politică a prezentului indecis. Relația militară româno-maghiară în zonă este încinsă, violențele secuilor o acutizează, iar amenințarea bolșevismului deschide pentru toți, români și unguri deopotrivă, o perspectivă sumbră. Apar în scenă personaje irepetabile: ofițeri și soldați români sau unguri, oameni politici mai mari sau mai mici, ofițeri francezi sau englezi în vizită în zona de conflict. Protagonisții sînt Katz Bela, comisarul guvernamental, și Kun Bela, promotorul ofensivei bolșevismului. Informațiile cuprinse în pagina de jurnal au diverse grade de interes: de la moartea lui Ady Endre pînă la criza de chibrituri, afacerile mosoarelor de ață sau reglementarea consumului de alcool. În 18 februarie 1919 conferențiază la Oradea Kun Bela și amenință cu o dată apropiată instaurarea definitivă a dictaturii proletarietului. Cartea lui Liviu Borcea reușește să relateze în două registre epice: pe de o parte, înfățișează istoria vieții cotidiene a Orădiei la 1919, pe de alta, lasă să se perceapă cu discreție umbra masivă a evenimentului istoric ce va configura o lume nouă. Istoria mică și istoria mare se împletesc într-un mod agreabil în jurnalul imaginat de Liviu Borcea.

Ion Simuț

Implicat și detașat



FALSUL vieții, denunțarea imposturii, dezamăgirea, regizarea fără oprire și fără leac, regretul, înstrăinarea, refuzul banalizării, loviturile aritmetice, gilotinele, decăderea artei, insectele, polenul macilor ultimi, licoarea tragică, capcanele trestiei gînditoare, plînsul, dualitatea, discernerea. Nota comună a unor asemenea teme, ar face din Ioan Vieru un sceptic. Dar volumul de versuri *Cearcăn* trădează un seismolog social. Darul lui Ioan Vieru este de a nu se lăsa după cuvinte ca după fantome, ci de a le „țintui în inimă”. Realul există prin referință la trăsături morale. Poetul și,

* Ioan Vieru, *Cearcăn*, Editura Eminescu, București, 1991.

Eugen Istodor

din cînd în cînd, personajul său principal, Poezia, nu inovează situații sau teme, în schimb reușesc să semantizeze și să abstractizeze etica. Preponderența substantivului și a verbului reprezintă triumful nominalizării și al acțiunii. Ioan Vieru dă imagini analitice: „Licoarea tragică/ S-ar face una cu fila/ Prin subteranele peniței/ Realitatea/ E mult mai densă.” (*Polenul macilor ultimi*) Figurile de stil fac parte din repertoriul conciziei. Dar metafora, epitetul, comparația acționează în etapa a doua de dezvoltare a poeziei. Întîi Ioan Vieru își fixează ținta poeziei, urmează opacizarea prin folosirea figurilor de stil, după care operează crochiul abstracțiunii. Ioan Vieru prezintă ipostaza creatorului care intermediază raportul dintre universul în mișcare și soarta lui. Să dea verdicte ale momentului este harul poeziei și nu să stîrnească precizări: „Deocamdată țip:/ Peretele se vinde altui timp/ Din fereastră/ Se răsfrînge stafia/ Ca o coloană în marș.” (Elegia română). Situat într-o altă ipostază decât în aceea autoritară clasică, „a scrie” intră în contradicție cu „a trăi”: „Să scrii simplu/ Se urlă prin ziduri/ Noapte de noapte/ și e imposibil/ A nu trăi complicat.” (Vise pe mare). *Implicat și detașat* sînt alte două dihotomii al poziției creatorului: „Cel care-nvață a vedea peisajul/ Cel care-l vede de fapt/ Pot fi aproape sigur/ Că va avea soarta peisajului/ Doar ceilalți/ Detașați, mărunt, guralivi/ Vor trăi bucuria/ Ce-i tot mai greu să fie numită într-un fel” (*Farsa*).

În căutarea lui Nae Ionescu

ÎNTR-UN articol publicat chiar în această revistă, ocupându-mă de unele izvoare ale gândirii lui Nae Ionescu, am promis să revin asupra lui, ca unul care, pînă una-alta, mă dovedesc a avea o idee despre opera și acțiunea sa în timp ce atîta lume vorbește în jurul meu și fantazează în legătură cu el doar din auzite. Am stabilit un izvor cert și de mare importanță în opera lui Max Scheler și acesta nu e desigur unicul. Nae Ionescu și-a uluit contemporanii săi printr-o informație neobișnuită, îndeosebi germană, dar și prin situația sa de promotor al irracionalismului chiar al misticismului, situație neașteptată pentru un om care în afara doctoratului în filosofie era licențiat în... matematici. El a putut privi de sus pe toți raționaliștii, intelectualiștii și chiar gânditorii cu pretenții științifice, aceștia, în țara noastră, neridicîndu-se peste nivelul de cunoștințe matematice ale unor glorioși absolvenți de liceu. Pregătirea lui și informația în domeniul gândirii religioase i-au îngăduit să facă acele cursuri care au interesat tinerimea, mai cu seamă „noua generație”, Nae Ionescu jucînd cel puțin un rol de precursor dacă nu unul de mentor, formativ. (În acest sens, ni se par mult exagerate afirmațiile disprețuitoare ale lui Ioan-Petre Culianu, dintr-un interviu publicat în revista „22”, unde spunea: „opera lui la distanță de 50-60 de ani, îmi apare dezolantă. De o sărăcie fantastică” II, nr. 13 (63) 5 apr. 1991). Acțiunea și opera lui Nae Ionescu sunt de o mare complexitate, influența lor fiind nu doar „acută” (cum spunea Călinescu) ci și profundă și recurentă, interesantă oricum ca un capitol al istoriei gândirii românești. El a dat expresie extremă unor porniri de cele mai multe ori negativiste și chiar nihiliste, tipice intelectualului român din perioada interbelică (proletar de cele mai multe ori, trăind în condiții inferioare, marginalizat și neadaptabil formei celei mai dinamice a societății românești) dar și-a întovărit această atitudine cu multe accente interesante și a încercat să o justifice teoretic în formule și cu argumente încă nemaicunoscute. El a exercitat o influență sau a constituit un punct de interes nu numai pentru intelectualii „de dreapta” (M. Eliade, Cioran, M. Vulcănescu sau, mai tîrziu Noica) dar și pentru cîte un extremist de stînga precum Petre Pandrea (cărui a fi datorăm un prețios portret) și pentru unele spirite liberale ca M. Sebastian și Perpessicius, activi colaboratori la *Cuvîntul*, primul alunecînd în timpul războiului spre comunism. Tot în situația de a-i primi influența a fost un Vasile Băncilă, (un creștin și un autentic gînditor religios) ca să nu mai vorbim de unii adversari ai săi, precum N. Carandino și Anton Dumitriu, primul un democrat de stînga, iar celălalt un liberal care au păstrat agitatului lor concitadin o înaltă stimă.

Nae Ionescu s-a născut la Brăila, în acel unic centru cosmopolit și productiv al țării, dintr-o familie foarte umilă, tatăl său fiind un simplu agent de percepție originar dintr-un sat de țigani din apropiere. Dar într-un oraș așa de bogat ca Brăila, pe la 1900, în care Banul era rege, imediat după acesta urma Fiscu, așa că bătrînul Ionescu își putea ține două fete la pensiuonul Notre-Dame din Galați (unde taxele, îl asigurăm pe cititor, erau de cel puțin zece ori mai mari decît la școlile obișnuite) și trei băieți în licee și Universități. Unul din frații lui Nae a fost Alexandru Ionescu, actor talentat care a făcut o frumoasă carieră sub numele de Ghibericon, iar altul, după ce a dat dovezi de strălucite aptitudini ca

matematician, a murit foarte tînăr răpus, în preajma doctoratului, de gripă spaniolă. (Toate datele acestea trebuie verificate, noi deținîndu-le de la martori de prin anii '50 ai fraților Ionescu). Viitorul filosof și-a făcut ucenicia în preajma lui C. Rădulescu-Motru care l-a remarcat și l-a ajutat decisiv, l-a luat în redacția „Noii Reviste române” unde și el și prietenul său Dem. Theodorescu (mai tîrziu „Șacalul”) au ținut o rubrică iscălită Nae & Mitică; tot acolo s-a aflat în apropierea lui C. Beldie, cu care a fost bun prieten și probabil tot acolo a cunoscut-o pe Cora Irineu, o femeie deosebit de înzestrată care se va sinucide la cîțiva ani după război în condiții obscure, în momentul cînd îi apărea prima carte.

Rădulescu-Motru era pe atunci un bolid ieșit din plămada junimistă; de un conservatism moderat, era un adversar al regimului politic liberal și, spre deosebire de un Carp, sau Maioreșcu, accentua asupra importanței țărănimii, fără exaltarea unui Iorga dar îndeajuns pentru a face din el, în condițiile post-belice, un susținător al țărănismului politic. În zestre lui Nae Ionescu intră înăsa și moștenirea celui alt profesor al său, Coco Dimitrescu-Iași, filosof materialist și epicureu, mare maestru al stilului debutor și al elocvenței familiare, al colocviilor la un pahar de șampanie, unde verba intelectuală i se manifesta mai abilit decît la catedră, în fine promotor al „trăirii”. Cu puțin înainte de război, Nae Ionescu a plecat cu o bursă în Germania unde avea să-l surprindă intrarea noastră în acțiune. Inițial prizonier, apoi pus în libertate și devenit redactor la o editură catolică, el a făcut figură de dezertor, ceea ce nu l-a împiedicat să-i trateze de trădători pe liberalii care conduseseră țara în război și realizaseră România Mare și pe conducătorii acestuia să-i acuze de nepatriotism, ba chiar să-i excludă din comunitatea nașunii.

Nu e desigur singura discordanță în gîndirea lui Nae Ionescu. Produs specific al societății liberale, care i-a oferit putința de a se instrui, de a se manifesta, de a exista ca ins social și intelectual, el a fost un furibund detractor al societății liberale și al politicii statului edificat cu trudă după 1848. Neimpresionat de triumful măcar istoric pe care țara-l trăia după 1918, el a opus o negație totală preconizînd o revenire la niște realități care nu mai erau medievalismul eminescian și vechea societate tradițională și nici politica vechilor conservatori, ci un fel de țărănism sui-generis, pe care el l-a corelat în mod just cu antiparlamentarismul și ura împotriva democrației.

În perioada sa germană, Nae Ionescu a asistat la izbucnirea revoluției comuniste acolo, la explozia anarhică imediat postbelică, acompaniată pe plan artistic de erupția expresionistă și, ideologicește, de catastrofismul spenglerian. De la acesta din urmă, gînditorul român a adoptat ideea de „pseudomorfoză” (pe care o găsim explicată în cursul de *Istorie a religiilor* (1930), și care revine și la Mircea Eliade. E vorba de un fenomen biologic destul de obișnuit în natură, care oferă niște sugestii interesante; anume se întîmplă ca infiltrațiile de apă într-un conglomerat de roci să le dizolve pe cele solubile, fără a distruge conglomeratul. În locul rămas gol, acele ape care transportă în suspensie alte substanțe solubile să le introducă pe acestea. Ele se dezvoltă forțat, în lăuntru conglomeratului, cristalizează constrînse de imposibilitatea dezvoltării proprii. Fenomenul acesta se găsește propus ca model pentru

civilizațiile artificiale în secțiunea *Historische Pseudomorphosen* din capitolul al III-lea, *Probleme der arabischen Kultur*, al tomului II. E cazul mai ales al popoarelor cucerite, care și dezvoltă o cultură proprie, chircită și paralizată de forțe exterioare. Și Nae Ionescu dă exemplul României nu în timpul fanarioșilor, sau în epocile mai vechi, ci în epoca modernă, de occidentalizare, a regimului liberal. (Dealtminteri și el, în consens cu mulți ideologi reacționari, tratează țara noastră ca și cum ar fi fost cucerită de o putere străină: aceasta ar fi fost ideologia revoluționară vehiculată mai ales de străini și soldați cu profit doar pentru ei).

LIBERALISMUL, o doctrină străină firii romînului, e privit ca o adevărată oroare, ideologul agățîndu-se de orice soluție dictatorială care să ne scoată din ceea ce el credea a fi un impas. Astfel, Nae Ionescu și-a pus mari speranțe în generalul Averescu și într-o posibilă lovitură a acestuia de stat. Mai apoi s-a agățat de „țărănism”, de doctrina lui politică, pînă cînd și-a dat seama că partidul rezultat din ea a fost un hibrid din ce în ce mai dominat de personalitatea liberalului Iuliu Maniu și un eșec, prin incapacitatea de a guverna. În sfîrșit, cînd prințul moștenitor (abdicat) Carol, a început să se agite pentru a-și dobîndi tronul, l-a sprijinit cu toată forța condeiului său, prevăzînd că acesta va da lovitură de grație regimului liberal.

Devenit membru al camarilei regale, filosoful nostru va sfîrși prin a se certa cu tînărul și capriciosul monarh; naivitatea de a crede că-l va putea „manevra” pe acesta tocmai datorită deficitului de vîrstă și experiență (eroare în care a căzut și N. Iorga și pe care o constatăm mereu în istorie: Directoratul în Franța care și-a închipuit că și-l poate subordona pe prea tînărul general Bonaparte; conducerea bolșevică lăsîndu-se pe mîna tînărului Djugașvili, sau „baronii” comunismului de la noi, care, cu același gînd, l-au promovat pe obscurul N. Ceaușescu). Dizgrația regală l-a apropiat de mișcarea legionară, foarte asemănătoare în materie de idei, dar care n-avea nevoie de un mentor. Legionarii erau niște inspirați, niște „puri”, niște iluminați și pentru ei, după spusele lui Vulcănescu, directorul *Cuvîntului* era un om politic cu un trecut, un intelectual, deci un om periculos, un tip indoielnic (adică dubios și dubitativ), un ins cu pretenții de dominație. Nu știm cum s-ar fi sfîrșit respectivul Conubiu, dar practic vorbind acțiunea directă a lui Nae Ionescu ia sfîrșit odată cu prima sa arestare și cu suspendarea ziarului său. Tot materialul ideatic ce ne stă la dispoziție nu depășește această dată și el e extrem de semnificativ: majoritatea articolelor sale auzesc în perioada marelui crize economice mondiale, combinată cu criza politică survenită prin moartea lui Ionel Brătianu și mai apoi prin plecarea liberalilor de la putere și dovedirea incapacității țărăniștilor de a salva situația. Calea unei crize și a alunecării spre dictatură era deschisă.

Dar Nae Ionescu dă acestui fenomen o explicație catastrofică (iarăși în consens cu Motru, de pildă) și proclamă sfîrșitul lumii capitaliste, al erei liberale în istorie și revenirea la autoritarismul regimurilor anterioare. Oferă și o explicație „filosofică”, folosîndu-se (tot fără a-l cita vreodată) pe Max Weber, cu studiul său epocal despre *Etica protestantă și spiritul capitalismului* (1893). Acolo acesta dezvoltă teoria



după care capitalismul și societatea burgheză de tipul celei care triumfa în Vestul Europei nu sunt o etapă obligatorie, firească, a evoluției societății umane în genere, ci rezultatul unei mentalități bine determinate, al unei formule etice la început minoritară și care nu-și găsește expresia decît în cadrul unui context istoric dominat de o mentalitate specifică. Aceasta pune pe plan secund popoarele care au altă mentalitate, cele catolice în primul rînd (Spania, Polonia, Irlanda, mai apoi Franța, Italia) și privilegiază Olanda, Anglia, S.U.A., Elveția și Germania. Bineînțeles că popoarele din Estul ortodox al Europei, ca și cele din America Latină, Africa sau Asia sunt ca și excluse de la acest proces, ele adoptînd mai tîrziu, și sfîngaci, o formulă străină.

Nae Ionescu preia această idee și leagă capitalismul, regimul liberal, parlamentarismul și apoi democrația modernă de o mentalitate care nouă romînilor ne-ar fi funciarmente refuzată. Virtuțile observate de el și propuse sunt cele tipice societăților țărănești patriarhale: conservatismul, autoritarismul, neîncrederea în delegarea puterii, inegalitatea și, în cel mai bun caz, populismul, pentru a flata masele, dar nu pentru a le chema la conducere sau măcar la o participare efectivă la treburile publice. Articolele politice ale lui Nae Ionescu fac o figură atît de insolită pentru că obîrșesc din izvoare germane, dar depășind marxismul sau pe Sombart (acesta cu serioase influențe asupra economiștilor și politologilor romîni) și mergînd la nivelul romantic al acestei gîndiri, la ideea de „comunitate” în opoziție cu „societate” și de „organic” în deosebire de ideea de „contractualism”.

Mai semnificative mi se par nu izvoarele (totdeauna nedivulgate) ale gînditorului și nici „originalitatea” sa atît cît a fost în realitate, ci faptul că ele au slujit foarte liber unei gîndiri în contradicție cu însăși existența omului. Dacă ziaristul, care voia autoritarismul cel mai accentuat și deci suprimarea libertății presei, și-a curmat cariera printr-un abuz al „patronului” suprem pe care-l servise, să nu se uite că omul care a făcut o atît de frumoasă carieră și a sfîrșit senioral, într-o vilă de multe milioane, propovăduia întoarcerea la ruralitate, sărăcia, iar în idealitate ascetismul. Acest lucru e blamabil, nu faptul că a fost reprezentantul în țara noastră a concernului I.G. Farbenindustrie, nici că s-a îmbogățit cu mijloace suspecte. Blamabil e să nu-și recunoască propria condiție, de produs al regimului liberal și de profitor cu inteligență, merite, dar și fără scrupule al acestuia. Că a propovădit o concepție contrarie realității în care s-a complăcut uneori cinic, cerînd abolirea condițiilor ce-l făcuseră tocmai pe el posibil și osîndînd fără nici un drept ceea ce edificaseră alții cu luciditate și trudă împotriva „ideologilor” sau amatorilor de teorii spectaculoase.

Alexandru George

Tragedia Ardealului în 1940

VALERIU POP era, în 1919, un tânăr de 27 de ani. Fiu de preot greco-catolic ardelean din ținutul Someșului, desigur, doctor în drept și, apoi, după război, avocat în Cluj. Lucru ciudat, nu s-a lăsat angrenat (nu a fost angreat sau solicitat?) în puternicul Partid Național Român, atotputernic în Ardeal, de sub conducerea lui Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, V. Goldiș, Mihai Popovici, Al. Mihali și alții alții. Nu-i vorba, destul de repede unui dintre fruntașii politici ardeleni se lasă cucerit de promisiunile partidelor politice regășene (indeosebi PNL și Partidul Poporului) și, din cauza unor disensiuni interne, părăsesc partidul condus de Maniu-Vaida. Dar tânărul Valeriu Pop, cum spuneam, nici măcar la începuturi nu s-a angrenat în bătațiile politice ale naționalilor ardeleni. A politic nu se dovedise însă a fi. O vreme, după declanșarea acțiunii politice a „generației de la '22”, cu agitațiile ei marcat antisemite, (această mișcare, preponderent studentească, va constitui apoi, în 1927, pepiniera mișcării legionare, apărând pe scena politică sub denumirea de „Legiunea Arhanghelul Mihail”), Valeriu Pop va fi unul dintre inițiatorii grupării ardeleni „Acțiunea Românească” ce se disociașe de manifestările antisemite. Dar, iarăși lucru ciudat, în timp ce unii colegi de grupare (de pildă, Iuliu Hațieganu) se afiliază, apoi, Partidului Național Român, Valeriu Pop - mirare! - deși nu agreea direcția politică reprezentată de A.C. Cuza, candidează, în alegerile parlamentare din mai 1926, (cele conduse de guvernul Al. Averescu, ministru de interne fiind Octavian Goga) pe listele L.A.N.C. Și e ales. Rostește un discurs în Camera Deputaților care îi atrage antipatia lui Cuza și simpatia lui Ionel Brătianu. Guvernul Averescu va fi silit să demisioneze în august 1927, luându-i locul, după un scurt interstițiu, adevăratul stăpîn politic al României, Ionel Brătianu. Valeriu Pop își pierde mandatul de deputat iar Brătianu nu îi propune să candideze pe listele liberale. S-a păstrat în rezervă activă. Devine deputat la guvernarea Iorga-Argetoianu (aprilie 1931-iunie 1932), încredințându-i-se chiar portofoliul de ministru secretar de stat (iunie 1931-ianuarie 1932) și, apoi, datorită morții lui Const. Hamangiu, portofoliul Ministerului Justiției (ianuarie-iulie 1932).

S-a remarcat în cadrul acestei demnități ministeriale, fiind inițiator al legii conversiunii datoriilor agricole. Oricum, Valeriu Pop a intrat în zona de interes a liberalilor (se știe că, pentru a izbîndi în alegeri, guvernul de tehnicieni Iorga-Argetoianu s-a cartelat cu liberalii) înct noul lider al P.N.L., I.G. Duca, (Ionel Brătianu a murit în noiembrie 1927), în noiembrie 1933, atunci cînd i s-a încredințat formarea guvernului, l-a solicitat pe fostul ministru de justiție „iorghist” să candideze, ca independent, pe listele liberale. A fost ales deputat de Sălaj. După asasinarea lui Duca, în decembrie 1933, de către legionari, Gh. Tătărescu, ajuns premier, în al doilea său cabinet de după remaniere, cel din octombrie 1934, l-a cooptat pe Valeriu Pop, sprijinit de regele Carol al II-lea, ministru (o vreme ministru secretar de stat, apoi la Justiție, după care, din august 1936 pînă în noiembrie 1937, la Industrie și

Comerț) și, în sfîrșit, membru al P.N.L. A fost un ministru ascultat și cu autoritate nu în ultimul rînd datorită bunelor relații stabilite cu regele Carol al II-lea. Dar printre fruntașii liberali, Valer Pop a fost unul dintre miniștrii toleranți cu mișcarea legionară. S-a declarat împotriva măsurii, din decembrie 1933, luată de Duca la presiunea lui Titulescu, a desființării mișcării legionare și a interdicției participării ei la alegeri după ce își depuseseră listele cu candidați. Apoi, după uciderea premierului, a cerut condamnarea aspră a asasinilor, dar eliberarea legionarilor arestați neimplicat direct în asasinatul de pe peronul gării Sinaia. Probabil că această atitudine i-a adus lui Valer Pop dacă nu simpatia legionarilor, cel puțin un statut de nebeligeranță. Iar ca ministru de justiție (februarie 1931-august 1936) e posibil să fi avut grijă de procesele legionarilor, cam multe, ceea ce a întărit acest statut de nebeligeranță. Nu a fost, trebuie spus, singurul ministru liberal ce s-a remarcat printr-o astfel de manifestare tolerantă. A demonstrat-o, cu asupra de măsură, și premierul Tătărescu, mai abtîr ministru de interne Ion Inuleț și adjunctul său de tristă amintire, Eugen Țiteanu. Această toleranță, dictată din interese politice, a dat aripi mișcării legionare care s-a organizat - atunci - temeinic, manifestîndu-se prin celebrele tabere de muncă și nu mai puțin celebrele congrese așa-zis studentești, unele, ca acelea de la Tîrgu Mureș (1936), au fost chiar finanțate de guvernul liberal. Această atitudine i-a adus, apoi, lui Valer Pop condiția de tolerat partener de discuție, cînd interesele țării o cereau, cu fruntași ai mișcării legionare.

I-a folosit acest statut, în 1940, atunci cînd țara noastră, după nefastul, pentru toată Europa (nu numai!), tratat Molotov-Ribbentrop, din august 1939, s-a găsit sub amenințarea raptului teritorial. Vrăjmașii României și-au concertat acțiunea; Uniunea Sovietică, la Est, cerînd Basarabia, Ungaria, la Vest, pretinzînd întreg Ardealul și Bulgaria, la Sud, reclamînd județele Durostor și Caliacra. Și, toate, erau încurajate de Germania hitleristă și Italia fascistă, aliate, care sprijineau politica revizuirii „nefastului” Tratat de la Trianon. În noaptea de 26/27 iunie 1940 s-a produs ultimatumul sovietic (consecință, azi se știe, a stipulațiilor pactului Molotov-Ribbentrop), țara fiind nevoită să cedeze Basarabia, nordul Bucovinei și regiunea Herța. Cum norii se adunaseră, negri și denși, asupra țării, Valer Pop s-a hotărît să iasă din rezervă autoimpusă timp de peste doi ani (n-a făcut parte nici din guvernul Tătărescu, cel din 1939) și s-a decis să intre în acțiune, printr-o scrisoare către rege. Omul politic Valer Pop socotea că România greșise fundamental, în ultimii doi ani, în politica sa externă. După opinia sa, s-ar fi convenit să se renunțe - oportun - la fidela alianță cu puterile democratice ale Europei (în special Anglia și Franța), inclusiv la ineficiențele lor garanții și îndreptarea spre o colaborare, dacă nu chiar o alianță, cu puterile Axei. Aceasta ne-ar fi așezat sub protecția acestor din urmă puteri și ne-ar fi salvat fruntariile. Era exact opinia, în materie de politică externă, a grupărilor politice de extremă dreaptă. (Nu declarase C.Z. Codreanu că, în 24 de ore de la venirea sa la putere, România va deveni aliată a puterilor Axei?). În plus, Valeriu Pop cerea îndepărtarea din țară a Elenei Lupescu și alcătuirea unui guvern de concentrare națională, cu o masivă reprezentare a ardelenilor și a grupărilor politice de extremă dreaptă. Se punea, în acest fel, sub acuzare

tradiționala politică externă a României interbelice, reprezentată de proiectul N. Titulescu, socotit falimentar. Am auzit și în ultima vreme astfel de judecăți în care nu cred și, cu o altă ocazie, îmi voi dezvoltă argumentele. Ideea lui Valer Pop, fostul ministru liberal, se întîlna perfect cu aceea a lui M. Manoilescu, notoriu adept al Italiei fasciste și al Germaniei hitleriste, cel ce candidase pe listele legionare (pentru Senat) în alegerile din decembrie 1937, devenit, în iulie 1940, ministru de externe în noul guvern condus de Ion Gigurtu. Ideea lui Valer Pop (ca și a celorla de aceeași opinie) era că, deși era prea tîrziu, trebuia să denunțăm rapid (firește, public) vechile păguboase alianțe și să ne așezăm sub protecția puterilor Axei. Asta ne-ar fi salvat Ardealul sau ar fi domolit din pretențiile Ungariei și ale Bulgariei. Nu cred că raționamentul stă în picioare. Ungaria era aliată cu puterile Axei (Italia mussoliniană se declarase, încă în anii douăzeci, favorabilă revizionismului maghiar) iar Bulgaria la fel. Iar URSS sprijinea, și ea, cele două țări vecine României care doreau să ne frustreze teritorial, mobilizînd armata la granița României și inventînd conflicte de graniță, reproșate nouă amenințări pe căi diplomatice. Chiar dacă România s-ar fi alăturat cu multă vreme înainte, Germaniei hitleriste și Italiei fasciste, nu ar fi scăpat de arbitraj. Inițiativa lui Valer Pop pe lîngă rege și ardeleni n-a recoltat rezultate. Regele nu se putea despărți de Lupeasca, ardelenii (nu era de acord Maniu) au refuzat să se alăture unui astfel de guvern de concentrare națională. De fapt, un astfel de guvern nici n-avea sorți de izbîndă: Maniu dorea înlăturarea regelui de pe tronul României și nu altceva voia Horia Sima. Astfel înct Valer Pop, bun patriot, s-a decis să-și pună serviciile la dispoziția înaltei interese ale țării. A acceptat demnitatea, imensă prin sacrificiul asumat, de a fi reprezentantul României la tratativele cu Ungaria care au avut loc la 16/24 august 1940. Valer Pop credea că diferendul putea fi soluționat pe baza principiului etnic (schimb de populație între cele două țări) și cu cedarea, la graniță, a unei porțiuni din teritoriu (4.000 Km²) unde să se instaleze populația maghiară emigrată din România. Aceasta era și opinia lui M. Manoilescu, care vizitase - împreună cu I. Gigurtu - pe Hitler și Mussolini în iulie 1940 (vezi cartea lui M. Manoilescu, *Dictatul de la Viena*, apărută în 1991). În nici un caz, înțelesese Manoilescu, Hitler nu urmărea să-și asume responsabilitatea de arbitru între România și Ungaria.

Valer Pop s-a comportat strălucit și demn la tratativele de la Turnu Severin. Neajungîndu-se la o conciliere posibilă, ele au fost întrerupte. Se pare - cel puțin așa reiese din cartea lui Valeriu Pop pe care o comentez - că, în chiar timpul conferinței de la Turnu Severin, guvernul ungar, intervenind pe lîngă cancelariile din Berlin și Roma, a obținut asigurări favorizante. De aceea, la Turnu Severin, delegatul ungar a cerut retrocedarea a 2/3 din Ardeal. A urmat fatala invitație, la Viena, pentru 29 august 1940, a miniștrilor de externe ai României și Ungariei „la o convorbire asupra afacerilor ungaro-române, cu guvernul Reichului și guvernul italian”. Regele a decis ca, pe lîngă Mihail Manoilescu, ministru de externe, al doilea delegat al țării să fie Valeriu Pop. Ce a urmat se știe. „Convorbirea” a fost, de fapt, un arbitraj iar arbitrajul, în realitate, un dictat. Ribbentrop și Ciano, arbitri discreționari, au impus, aroganți, soluția dinainte pregătită. Delegații

români nici n-au fost lăsați să vorbească, notificîndu-li-se că, dacă nu acceptă ceea ce li se impune, România dispăre ca stat de pe harta Europei, iar dacă acceptă, va beneficia de garanția Germaniei pentru hotarele (noi) ale țării amputate. Ni s-a răpit din Ardeal o suprafață de 43.000 Km² cu o populație de 2.667.707 locuitori, majoritatea absolută fiind formată din români. La vederea hărții, Manoilescu a leșinat (a fost, explică Valer Pop, o criză de hipotensiune). Degeaba investise Manoilescu speranțe exultante, de prin 1933, în Hitler și Mussolini. Leșinul lui pe larg descris în cartea sa, nu ne smulge lacrimi. Aceasta era adevărata înfățișare a dictatorilor Europei supraeolgiați, cu atîta zel, de Manoilescu. Culmea e că, și după acest dictat pe care Manoilescu a fost silit să-l semneze (abil, Valer Pop nu l-a semnat, făcîndu-l astfel nelegal), doctrinara corporatismului integral a scris articole delirante în care prevestea victoria în război a Puterilor Axei și a primit, în 1941, de la socrul său Sextil Pușcariu, demnități de reprezentare a României, în Germania, din partea Institutului Româno-German. Valeriu Pop, ca ardelean și bun patriot, a sfîngerat sufletește odată cu țara, ținîndu-se departe de orice imixtiune în viața politică sau de colaborare cu regimul antonescian.

CARTEA lui Valer Pop pe care o comentez ar fi fost scrisă, după unii, la cererea lui Mihai Antonescu, după alții la solicitarea lui Gh. Tătărescu, ministru de externe, în 1945. Înclin să cred în a doua versiune pentru că un document, inserat de autor în corpul cărții, este o scrisoare a autorului către Tătărescu, în care se menționează: „răspunzînd la adresa Dvs. nr. 18940 din 17 iulie 1945 am onoarea a Vă remite lucrarea cerută care poartă titlul *Bătălia pentru Ardeal*, în 3 exemplare însoțite de cîte o colecție de materiale documentare”. Lucrarea, o descriere de o impresionantă exactitate a dramaticelor evenimente din iunie-septembrie 1940, fără calități memorialistice (a lui Manoilescu are) sau expresive, e un document istoric de foarte mare importanță. Ea a apărut la două edituri. Creditabilă, din toate punctele de vedere, este aceea apărută la Ed. Enciclopedică, sub îngrijirea d-nei Sanda Pop (nora autorului) și a d-lui Nicolae C. Nicolescu. Ediția are un informat aparat critic (note și o postfață care fructifică generos fragmente din niște note telegrafice ale lui Valer Pop, rămase în manuscris și păstrate, cu mari sacrificii, de familie). Ediția d-lui N. Mareș de la Ed. Coloseum e diletantă, fără aparat critic (cele două pagini, intitulate „în loc de prefață”, fiind confuze, rău scrise și inconcludente). În plus, suferă de condamnabila carență de a fi incompletă. Lipsește din această incropită ediție setul de documente finale considerate de autor - s-a văzut - ca făcînd parte din corpul lucrării. În jungla înfricoșătoare care este acum piața editorială de la noi se pot petrece și astfel de atentate la adresa voinței unui autor căruia, după moarte (Valer Pop a murit în 1958, după ce din 1950 pînă în 1955 fusese deținut la sinistra închisoare din Sighet), i se poate publica o carte fără asentimentul moștenitorilor legali și, pe deasupra, amputată. Mărturisesc, ca editor de 37 de ani în această profesiune, că privesc spectacolul junglei editoriale de astăzi cu scribă și înfricoșare. Pînă unde va coborî pirateria?

Invazia brutală de termeni

UNUL dintre cele mai derutante, ba chiar năucitoare fenomene din Europa ultimilor ani - iar în România, mai precis de doi ani și ceva încoace - este dinamica extrem de rapidă a evenimentelor. Succesiunea și suprapunerea lor contrastează puternic cu apele molcome ale epocii anterioare, mai ales în țări unde, oricât se anunțau, din timp în timp, „cotituri istorice”, „salturi către o nouă calitate” sau mai inocente declarații ca romanticul cadru al „rotirii cadrelor”, nu se întâmpla, de fapt, mai nimic. Staza totalitară era mijlocul de conducere a unor populații tocmai prin nepermiterea schimbărilor și în orice caz nu a celor de esență sau pornite „de jos”.

Ieșirea bruscă din chingile știute - în mare măsură amplificate subiectiv, de cei „conduși”, prin necunoașterea precarității adevăraților suporturi a dus la o explozie de aparență eliberare din mecanismele fixate ideologic, politic, social, cultural, economic. Răbufnirea tendințelor individualiste s-a dovedit a fi mai supusă decât oricând unor factori supra-individuali, fiind de o putere guvernantă dar și de forțe interne și externe obscure, de exponenții autoprocamați ca atare ai „schimbărilor”, ai „reformelor” - impletite însă cu o mascată incompetență sau rea credință - , de reapariția unui frâu creat de persoane care vor să-și apere situația de falsă legitimitate și care se află, la rândul lor, cuprinse în iureșul ale cărui frâne nu le mai pot stăpâni.

Micro - și macrocontextul - situația din „țară” și din „lume” - par să ne poarte zgâlțâit într-o galaxie ieșită din țtini, scăpată cu totul din echilibrul „muzicii sferelor”, înnebunită de absența controlului și de viteza schimbării imaginilor și perspectivelor, de izbirea cu zilnice „noutăți” neașteptate, într-o lume anapoda, care pare să o fi luat razna.

În micul context al fiecăruia dintre aceste state sau al comunităților din interiorul lor, raportul de forțe poate fi diferit, dar dinamica este peste tot uluitoare. Însă în acest cadru dinamic trebuie să mă opresc la o realitate concretă - în speță, aceea a țării noastre - pentru a ajunge la o temă care poate părea strict „lingvistică”, dar care nu numai că nu este izolată de ansamblul contextual, ci a cărei punere sub lupă devine imperioasă nu atât prin interesul ei științific intrinsec, cât prin ceea ce poate ea să reveleze și eventual să contribuie, indirect la derută.

Puterea guvernantă, copleșită de evenimentele economico-social-politice și de dorința de a se menține ca putere, pare să nu mai aibă vreme (vezi dinamica locală și cea universală) să se preocupe - sau nu suficient, și nu „palpabil” - de aspectele culturale și educative, inclusiv de domenii științifice precum lingvistica, psihologia, pedagogia, filosofia. Că își sapă astfel propria groapă - prin această ignorare ca și prin pierderea din vedere a existenței unei evoluții pe plan lingvistic - este un fapt care poate să mire și nu prea, dacă ne gândim la slaba percepere a importanței tuturor factorilor subiectivi (inclusiv „omul” cu tot ceea ce-i este vital, „psihologic” ca vector determinant chiar în planul economic, aspectul „comunicațional” nu numai ca mijloc de zvonire, dar și ca factor de înțelegere, de acel „consens” după care se tinjește bîjbînd).

În măsura în care nu depinde de „condiții materiale” (hîrtia pentru tipar, operațiile tipografice, mijloacele tehnice și concrete de filmare, de montare a unui spectacol, de emisie radiofonică ori de televiziune), dorința de libertate găsește cîmpul pentru manifestări explozive în „exprimarea” verbală, cu atât mai mult cu cît aceasta a fost dirijată, cenzurată, oprimată, chiar, de-a lungul deceniilor de dictatură. Am asistat, în România, îndată după „decembrie '89” - și fenomenul continuă, impetuos - , la un „devergondaj” (scuzel folosirea acestui cuvînt este adecvată contextului comunicațional. Să punem punctul pe i: fenomenul poate fi - freudian sau nu - explicabil: tot ceea ce nu este posibil să fie satisfăcut în viața de toate zilele în privința hranei, locuinței,

îmbrăcămînții, afacerilor, justiției sociale, a găsirii dreptății pe cale juridică, se descarcă verbal, așa cum un prea-plin de mînie răbufnește printr-o cît mai suculentă înjurătură (pe lângă imagini sau unele atitudini ori comportamente, ca maculatură porno - încă nesfrînată legal și de facto - , libertinaj și prostituție - la fel - , violență, ieșire zgomotoasă în public, răzbunare isterică împotriva semenului nevinovat). Compensația „în vorbe” (vulgare sau, dimpotrivă, „străine”, care poartă, iluzoriu, către orizonturi vizate) este un efect „post-decembrie '89” prea ignorat. Sunt multe fațete ale fenomenului compensatoriu comunicațional - chiar numai restrînse la cele strict verbale - și atracția lor este fascinantă, dar și deontologic obligatorie pentru cel obișnuit să analizeze „limbajul”. Încerc să le desprind din iureșul dinamic și să le discut pe rînd (vezi, între altele, și: „Limba de lemn”, în „România literară”, 1991, 17 oct., nr. 42).

ASPECTUL pe care intenționez să-l discut aici este pornit din acea tendință - freudiană sau nu - de eliberare, iluzoria „eliberare” prin mirajul verbal: pe de-o parte printr-o exprimare adesea violentă sau licențioasă, pe de altă parte printr-o sinucigaș de absurdă evadare din chingile limbii române „așa cum este” ea. De aci, în al doilea caz, invazia brutală, năvala întempestivă, avalanșa care ia amploare, ofensiva deșăntată a termenilor străini recent imprumutați, nu numai în ceea ce se numește „limbajele de specialitate”, ci și în lexicul nostru cel de toate zilele.

Nu se opune nimeni, „legal”, acestei invazii: poate că nici nu este ușor oricui să o depisteze, poate că pare un proces „normal” sau, oricum, lipsit de importanță, dar poate că este și profitabil unora. „Invasia” nu este ușor de stăvilît de către specialiști, iar de către putere este ignorată sau adesea amplificată sau poate chiar susținută, în măsura în care - ca orice cuvînt neînțeles bine - contribuie la mascarea unor realități penibile, deci intră în categoria componentelor și a funcțiilor „limbii de lemn”.

Frecvența acestor termeni „speciali” sau cuvinte din lexicul „de rînd” este mare și nu sunt semne că va scădea. Apariția unora este întîmpinată cînd și cînd, cu zîmbete aluzive (cît de maeștri devenisem toți în „aluzii” - și de ce s-ar renunța la această armă strategică?) sau cu directă ironie, dar ei rămîn și proliferază, își creează familii de cuvinte, unii dispar dar lasă loc altora.

O analiză la nivel lingvistic ar duce la stabilirea a trei largi categorii actuale (desigur labile) și lăsînd la o parte, deocamdată, diverse subcategorii sau chiar alte categorii secundare, ca aceea a termenilor introduși înainte de 1989 și rămași ca automatisme psihologice și excrescențe lingvistice a căror justificare ar trebui să fie rediscuțată - de exemplu: reșaperea societății - , sau ca termenii traduși, dar mai mult sau mai puțin greșit sau imposibil de înțeles fără explicații. Mă voi referi, deci, la situația actuală și la termenii care circulă astăzi (cu precizarea că acest „astăzi” este și el inclus în fantasmatică dinamică și că un termen cules într-un anumit moment și semnalat ca frecvent a și început, în scurt răstimp, să se apropie de dispariție, iar alții au răsărit și se difuzează rapid).

a) Termeni neologistici, care existau în limbă, dar capătă acum o frecvență foarte mare, introducînd uneori un *sens nou*, adoptat dintr-o limbă străină sau încadrați în expresii-calc, și care, deși au evidente corespondente uzuale în limba română, sunt preferați datorită vanei neofilii. De exemplu: *alocuțiune* (expunere, cuvîntare), a (se) *derula* (a (se) petrece, a (se) desfășura), *derularea* (desfășurare), *ingerință* (imixtiune, sau cunoscutul și tradițional utilizatul: amestec în ...), *proprietate privată* (particulară), *reiterare* (repetare), în *teritoriu(l)* (=în țară, în România), vizavi de (față de). Foarte adesea, acești termeni nu sunt bine cunoscuți de adresanți, iar semnificația nu este explicată sau făcută explicită prin

context. Nu rareori, folosirea lor devine derutantă, din cauza apariției în contexte diferite sau contradictorii, iar uneori nepotrivite cu sensul lor real din limba străină din care provin (de pildă: încasările se vor *derula*, operațiile de contabilizare s-au *derulat*, conflictul se *derulează*, la ce oră *derulăm* emisiunea Rock?, *ne derulăm* la culesul tomatelor). Desigur, nu întotdeauna este ușor de soluționat (dar soluția trebuie găsită!) situația unui termen și din cauza familiei lexicale din care face parte sau care l-a justificat. Un exemplu este *privatizare* și (proprietate) *privată* (adjectiv care se întîlnește cu tradiționalul substantiv, creînd situații de comunicare penibile; ceva mai mult, adjectivul *privată*) începe să ia locul lui *particular(ă)* și în alte contexte decît domeniul economic (cu prilejul vizitei „cu caracter particular” a Regelui Mihai, primarul unui sector al Capitalei l-a salutat astfel, eliminînd, probabil din cauza emoției, cuvîntul „vizită”: „în... privată”).

b) Termeni preluați acum dintr-o limbă străină (în mod mult mai brut decît ceilalți, frapînd datorită și intrării lor recente și nelegitime, deoarece au corespondente uzuale); ei sunt „*integrați*” în limba română prin *modificări morfologice*, dar nu rareori integrare este falsă sau forțată, printr-o siluire a pronunțării sau a gramaticii limbii române (ca exemple caricaturale: *postura* - cu pronunțarea „liberă” franco-română, sau *someul* (politic). Mulți dintre acești termeni proliferază, creînd familii de cuvinte. Exemplele din această categorie sunt cele mai numeroase, dar voi da numai cîteva: *alegățiile*, *antamarea* (discuțiilor, nu era *anvizajabil*, *buclarea* (?) implementării, *să devoalați*, modalități de *egapare*, *egichierul* politic (frecvența a crescut mult în ultimul an), șeful *executivului* (la fel), face *credutul fezabil*, o piesă de *filîng* (feeling), *îmbrăcăminte firmată* (semnată), un *gemelaj* cu artizanatul român, a *implementa*, *implementarea* (ironizate nu rareori și totuși frecvența crește: de exemplu, recent, *implementarea* pachetului, Centrul pentru *implementarea* de noi tehnici de management, pentru *implementarea* managementului performant), *performante* pentru - (vezi și mai sus), *să se puncteze* la persoane (to point?), *situl* istoric (termenii tradiționali *apezare*, *loc* au fost repudiați, chiar în acte oficiale), *teama de guntare* (?), guvernul nu poate să *transgreseze*, să treacă dincolo de (dacă există, și vorbitorul cunoaște expresia românească, de ce și termenul străin aproape necunoscut?). În această categorie pot fi înglobați și termenii preluați tale quale (vezi mai jos, c), foarte frecvenți și cărora li se adaugă mărci morfologice românești: *background-ul* acestei, *managerul* (pronunțarea variază, de la cea engleză, care ar duce la încadrarea termenului în c), la cea română: *manager*, *meneger*), *premierul* (adesea pronunțat ca în franceză; este mai „elegant” decît *prim-ministru*?; snobismul atinge un *someu*), *marketingul* (pronunțat *marketing*), *showul* („șoul de duminică”), *sponsorul* (pronunțat românește, *sponsorul* sau *sponsor*), *sponsorizare*, a *sponsoriza*, *suspansul* sau *suspensul* (cu diverse pronunțări), *briefingul* guvernamental, *stafful* guvernamental, a *team*-urilor engleze (scris astfel, în presă; dacă este engleză, nu poate fi *echipă*?!).

c) Termeni străini (mai ales englezi) preluați *tale quale* (din limbaje de specialitate tehnice, dar și din lexicul economic, politic etc., cu pronunțări ca în limba străină, dar adesea „românizată” sau „mixtă”, mai ales deoarece persoanele care-i utilizează nu cunosc exact pronunția din limba de origine). Frecvența acestor termeni crește, iar traducerea sau găsirea corespondentelor în limba română nu pare să preocupe, deși în general sensul lor nu este cunoscut de adresanți (marile mase ale audiențelor de programe de radio ori de televiziune, cititorilor presei, „cetățenilor” cărora li se adresează atât reportajele sau reclamele, cît și, mai ales, informații justificative ale guvernărilor etc.). De exemplu: *boutique* (pe firme; auzit și la

radio ori TVR; dar scris și *butic*); *Georgiana business*, *Electro-Center*, *knowhow* (deseori auzit, dar și scris: *nouhau* ori *năuhău*), *manager* (vezi mai sus), *mass media* (inclusiv nu rareori în sintagma incongruentă - tocmai pentru că nu este cunoscut sensul celei engleze - „mijloace de mass media”), *Metal-Mania* (la TVR) (cu familia de cuvinte integrată în morfologia limbii române), *shop* (existent înainte de decembrie '89 ca: magazin cu vînzare pe valută, în genere pentru străini; acum este adesea înlocuit cu *boutique*, „necompromis”), *video-clip*, *Video-rock* (în programul TVR). De obicei, acești termeni (sau întregi ansambluri sintagmatice ori frazeologice) se introduc, insidios, în frazele românești: „un *award* acord” (la un festival), „Vă urează succes în afaceri și *Bonne chance*” (reclamă în ziar; „*Noroc!*” fiind probabil „vulgar”). „Serviciul de *consulting*”, „la ședința de *fixing* bancar”, „Conferința *follow-up* de la Helsinki”, „... găsiți televizoare *second hand*” (de asemenea, înșelătoare „elegantă”, pentru televizoarele uzate și reparate), „*Shoe repair*. Angajăm cizmari” (s-ar părea că primul anunț este pentru clienții „fini”, iar al doilea pentru meșterii „Ați vrut un top heavy metal (?) și aveți” (în programul TVR). Să nu-l lăsăm acest *trend*... (incită „premierul” pe cei care înțeleg engleza). Sunt forțate nu rareori morfologia și sintaxa, forma engleză tinzînd să înlocuiască topica limbii române sau să elimine o prepoziție, un articol, fie prin adoptarea și difuzarea tale quale a sintagmelor străine, fie prin sintagme de proveniență mixtă sau ambiguă: *Baby Star* (revistă pentru copii TVR), *Club Anda* (= Clubul Anda) *compatibil IBM* (= cu IBM), compact disk (= disc compact). De semnalat și dezinvolta omitere a semnelor diacritice în „computerizare”, de unde straniile: *hîrtie maruntita* etc. Anticipînd concluzia finală subliniez că, indiferent în ce categorie ar fi încadrată (relativ arbitrar, desigur) majoritatea acestor termeni (sau sintagme etc.) - sau, cu bunăvoință, toți - pot fi eliminați (prin folosirea corespondentelor românești) sau traduși în mod judicios (și se vedea mai jos).

TREBUIE să fac aici o precizare: nu mă refer la orice neologisme existente în limba română și nici la cele introduse în texte literare sau în ceea ce se numește „eseuri”. Autorii lor - scriitori care au în vedere o finalitate artistică - pot fi îndreptățiți să îmbogățească limba și prin recurgerea la termenii străini sau chiar creați de ei ori să modifice sensul sau chiar forma unor cuvinte. Important este cum sunt impletite cu altele, cum sunt asociate în contextele literare, ca și folosirea lor cu măsură; aceste texte sunt de altfel, adresate unor receptori care sînt supun tacit criteriilor stilului literar (într-*alte*, vizînd efecte „frapante”, inedite). În analiza de față, însă, am în vedere textele adresate în primul rînd marilor mase, cu finalitate comunicațională de transmitere a unor informații. În subsidiar, pot avea și un scop persuasiv, mobilizator pentru acțiune, propagandistic etc., scop care teoretic, ar trebui să fie strîns legat de comunicarea informațională, deci de înțelegerea mesajului.

Termenii la care mă refer aici aparțin mai ales limbajelor de specialitate: tehnici (justificați prin avalanșa de produse electronice, unele devenite de uz curent chiar familial), economic, politic, juridic. În trecut exista preocuparea de a se găsi corespondentele românești (vezi *Dicționarul tehnic poliglot*, 1963). Această grijă pare a fi dispărut, pe de o parte din cauza dificultăților tehnico-lingvistice, de găsire a traducerii corecte, dar în mare măsură în ultimii doi ani și ceva, din cauza antrenării în moda neofiliei, ca și a dinamicii „noilor” produse, tehnologii vestimentății, obiceiuri etc. occidentale (denumite chiar în Occident, de multe ori prin termenii americano-englezi, dar trezînd destule reacții potrivnice și oricum, nu invadînd în asemenea măsură viața tuturor).

Căci problema trebuie pusă și în al

Din nou despre fantoma

In post-scriptumul consacrat intervenției mele din Nr. 27 al „României literare” (Nr. 35, din 4-11 noiembrie a.c.), dl. V. Tismăneanu apreciază că între felul meu de a aborda problemele istoriei PCR și cel al d-sale este doar o deosebire de „substanță și de metodă”. În cazul d-sale, după cât se pare, metoda face substanța, din moment ce constă în preluarea fără verificare a tot ce poate adăuga elemente de senzațional personajelor și diferitelor episoade. În procesul îndelungat al scrierii unui roman consacrat unei anumite epoci din istoria acestei formații politice - „Căile Domnului”, cu titlul derivat de la o apoteoză contrafăcută - m-am străduit să mă documentez cât mai riguros și să mă apropiez de adevărul diferitelor personaje și evenimente, la limita omenească și ceaușească a posibilului. Cu rezultate destul de semnificative, pentru ca un personaj cu extremă competență în materie să declare, în martie 1987, după lectura textului, că romanul meu era „... o încercare de demitizare și de înjosire a istoriei PCR”. Ceea ce constituia, evident, un omagiu întors adus adevărului. Semnalează acest episod biografic pentru a arăta că nu m-am numărat - cel puțin în ultimele decenii, așa cum este ușor de verificat - printre cei care s-au străduit să contrafacă și să înfrumusețeze istoria PCR sau starea „socialismului” din România, cu toate dificultățile și riscurile legate de o astfel de atitudine.

1.- Demitizarea istoriei PCR nu poate fi întreprinsă pe calea preluării necritice a variatelor afirmații sau informații, numai pentru nota de senzațional sau de grotesc pe care o conțin, așa cum face dl. Tismăneanu cu cele din textul „atât de incitant”, publicat într-o revistă franceză de sora mamei d-sale, dna Cristina Boico (România literară, Nr. 36 și 37). Dna Boico, plecată la Paris în anul 1937 și reîntoarsă în 1946, după o participare eroică în sistemul informativ al rezistenței franceze, ignorează mecanisme succesive la conducerea partidelor comuniste și încearcă să

reanimeze teza perimată a rolului „hotărftor” jucat, chipurile, de I.G. Maurer și de Emil Bodnăraș în determinarea ascensiunii lui N. Ceaușescu. Aceste două personaje, „temându-se de ambițiile nemăsurate ale lui Drăghici, l-au ales pe minabilul și pe atunci umilul Ceaușescu drept figura de suprafață care să le camufleze adevărata dominație în partid”. Pentru cei care l-au cunoscut din primele zile și luni de după 23 august 1944 - cazul meu - Ceaușescu n-a fost niciodată umil, ci agresiv și arrogant. Aceste trăsături de caracter, la care se adaugă ceea ce se denumea în mod curent „spirit partinic și disciplină revoluționară”, adică deprinderea de a considera că „partidul are totdeauna dreptate” și de a acționa numai în limitele indicațiilor primite de la forul superior, indiferent de situația cu care erai confruntat, au fost apreciate de Gheorghiu-Dej, încă de pe vremea când s-au aflat împreună în temnițele de la Doftana și Caransebeș, iar mai apoi în lagărul de la Tg. Jiu. Se poate afirma cu toată seriozitatea că Gheorghiu-Dej a văzut în Ceaușescu un eventual succesori încă înainte ca dlnsul să fi ajuns conducătorul PCR. O dovadă în acest sens este eliberarea din lagărul de la Tg. Jiu a lui Nicolae Ceaușescu, împreună cu Grigore Preoteasa și încă două-trei tinere cadre comuniste „de nădejde”, cu 2-3 luni înainte de 23 august 1944, pusă la cale de Gheorghiu-Dej, după ce se luaseră toate măsurile necesare pentru a li se găsi ascunzătorii sigure, în care aveau să stea pînă la ieșirea țării din cîrdășia cu Germania hitleristă. Acest demers avea în vedere punerea la adăpost a unei eventuale secunde garnituri de conducere a PCR, în cazul când cadrele comuniste din clandestinitate, din lagăre și din închisori ar fi fost masacrate în procesul izgonirii trupelor germane de pe teritoriul țării. Este un fapt istoric verificabil.

După 23 august 1944, Gheorghiu-Dej s-a preocupat în mod deosebit de formarea „multilaterală” a tînărului Ceaușescu, căruia i se vor încredința

succesiv conducerea comitetelor regionale PCR din Dobrogea și Oltenia, rolul de a doua vioară - care trebuia să dea tonul și să asigure executarea partiturii! - la Ministerul Agriculturii, în perioada ultimă a colectivizării forțate - cea mai dură! - iar apoi epoleți de general și șefia Direcției Superioare Politice din Ministerul Apărării Naționale, denumire care acoperea sistemul organizațiilor PCR din unitățile militare și din comandamentele superioare ale armatei. În 1954 va fi promovat secretar al CC și membru supleant, iar în 1955 va deveni membru al Biroului Politic al CC PMR. În aceste două ultime calități, Nicolae Ceaușescu devine personajul din conducerea PMR care controlează și îndrumă două sectoare-cheie ale structurilor comuniste: sistemul organizațiilor de partid din întreaga țară și forțele armate. Cît despre rolul „hotărftor” jucat de I.G. Maurer în determinarea ascensiunii lui N. Ceaușescu, trebuie observat că, după cum rezultă din mărturia unui fost demnitar comunist, Maurer a reușit să „împună” nu numai un succesor liderului decedat, ci doi, în foarte scurtă secvență, iar dacă modestia nu i-ar fi frînat avînturile, poate chiar trei!

Gheorghiu-Dej a fost, într-adevăr, deziluzionat în ultimii ani ai vieții sale, de felul cum evoluează personalitatea și caracterul eredului prezumat și pregătit. În consecință, după agravarea stării sănătății sale, se spune că el ar fi încredințat lui I.G. Maurer, după ce acesta refuzase cu excesivă modestie moștenirea funcției de prim-secretar al CC PMR, oferită de liderul în declin, misiunea de a-l propune pentru funcția supremă în conducerea partidului pe Gh. Apostol. Ceea ce, recipendarul acestei ultime dorințe a unui muribund ilustru a și făcut, în prima ședință a Biroului Politic al CC al PMR, ținută în ziua de 19 martie 1965, la foarte scurt timp după ce Gheorghiu-Dej își dăduse ultima suflare. Propunerea lui I.G. Maurer a fost acceptată în unanimitate, cu o foarte semnificativă abținere: aceea a lui N. Ceaușescu. Ce-

o fi întreprins „minabilul și umilul” personaj în următoarele ceasuri este greu de aflat, dar nu chiar așa de greu de presupus. Fapt este că, la mai puțin de 24 de ore după această primă ședință a Biroului Politic, se va ține o nouă ședință a aceluiași for, în care același I.G. Maurer va propune ca în funcția de secretar general al partidului să fie ales Nicolae Ceaușescu. Ceea ce va fi hotărft tot în unanimitate, mai puțin o abținere - cea a lui Al. Drăghici, de data aceasta - după ce Gh. Apostol se va declara de acord să abandoneze demnitatea cu care abia fusese încredințat. În deplină legitimitate, putem admite că, dacă în următoarele 24 de ore, un al treilea candidat ar fi fost în stare să acționeze cu sporită putere de persuasiune asupra „orientării” marelui manipulator de conștiințe superioare, care vroia să-și păstreze „adevrata dominație în partid”, la propunerea lui I.G. Maurer, Biroul Politic al PMR și-ar fi afirmat pentru a treia oară unanimitatea, iar în loc de N. Ceaușescu, ne-am fi procopsit cu cine știe ce alt ipochimen. N-a fost să fie!

DUPĂ cîștigarea primei manșe, în împrejurările grotești arătate mai sus, Al. Drăghici rămînea însă un concurent posibil la conducerea PCR, care trebuia înlăturat. Prima mișcare în acest sens va avea loc pe calea unei hotărfti foarte „rezonabile” adoptată de Congresul IX al PCR împotriva cumulului funcțiilor de partid cu cele de stat. Al. Drăghici este pus astfel în situația de a opta pentru funcțiile sale în conducerea PCR - secretar și membru al Prezidiului - și de a renunța la cele de Ministru al Afacerilor Interne și de vice sau prim-vice-președinte al Consiliului Miniștri. Pe „linie de partid”, el va păstra controlul asupra aparatului de represie. Mișcarea următoare va fi ispita unui „congediu” binemeritat, cu o plimbare prin Europa capitalistă - predilecta relaxare și delectare a elitelor comuniste! - care avea să înceapă cu o vizită în Suedia, în vara anului 1967. Cînd mi s-a adus la cunoștință aceasta - eram pe atunci ambasador la Stockholm - am știut și am notat în caietul meu de însemnări zilnice că această „plimbare” avea să-l coste pe Drăghici funcțiile pe care le mai deținea. La plecarea din țară, în mod absolut firesc, trebuia să predea pîrghiile de comandă ale aparatului represiv, care, la întoarcere, nu i-au mai fost încredințate. Debarcarea lui din demnitățile politice deținute a urmat fără zguduiri, așa că în 1968, cu prilejul memorabilelor ședințe ale conducerii și al adunărilor cu „activul” PCR, a putut să aibă loc demontarea lui Gheorghiu-Dej de pe soclul de mare conducător revoluționar - ca să nu mai facă umbră „minabilului și umilului” Ceaușescu - și demascarea lui ca autor moral al crimelor și atrocităților comise de aparatul de represie condus de Al. Drăghici. S-a omis, desigur, să se arate că ultima fază a colectivizării forțate, a doua serie de mari epurări din armată, de după 1950, și prigoana împotriva intelectualilor de după 1956 avuseseră loc sub îndrumarea directă a lui N. Ceaușescu.

2.- Emil Bodnăraș nu a fost osîndit în

Dincolo de Fereastră

lui Aurel Pantea



Pe străzi grupuri de călugărițe mărșăluiesc spre un singur punct întunecat.

acolo, în depărtare, un spațiu perfect izbucnește și se delimitează fără teamă.

noi privim din umbră o acțiune care ne privește adînc.

o acțiune plină de fanatismul celor care își aud cuvintele cum se prăbușesc.

fiecare cuvînt este o cruce pe care o facem tîrziu, în genunchi, aproape de margine.

pămîntul este un cer. norii grei sînt ai noștri, pentru totdeauna.

singurătatea, Eleonora, tu, cea atît singură, își arată fața ei de lemn curat.

singurătatea este aici, aproape, ca o casă a noastră pe care, încă, nu am locuit-o.

drumul drept rămîne în spate definitiv pierdut.

gura devine roșie și puternică de rostesc cuvîntul moarte.

astăzi, slăbiciunea mea morală mă împiedică să am forță în scris.

Angela Marinescu

lui Dej

1956 la zece ani de închisoare, ci numai la șase. - A fost eliberat la începutul lunii decembrie 1942, la expirarea termenului osfndei. Conform unei dispoziții a „Conducătorului” Antonescu, foștii ofițeri, eliberați la termenul ispășirii osfndelor, nu erau internați în lagăre. Lui Emil Bodnăraș nu i s-a fixat domiciliu obligator la Tulcea. Cu fonduri, a căror proveniență n-am reușit s-o aflui, și-a deschis o reprezentanță comercială de vinuri la Galați, pe care a lăsat-o în seama unui asociat sau subordonat, ca să-și petreacă cea mai mare parte a timpului în București.

A FIRMAȚIA că „Sovieticii aveau încredere totală” în el nu ține de domeniul fanteziei, ci de cel al ingenuității politice: în întreaga istorie a U.R.S.S., nu cred că „sovieticii”, în speță forurile de conducere ale acestei supraputeri socialiste, să fi avut „încredere absolută” în cineva, și, cu atât mai puțin, în vreun conducător sau agent al lor din sistemul statelor socialiste. În cazul special al lui Emil Bodnăraș, sînt convins că pentru „organele” de specialitate sovietice, faptul că un ofițer român, recrutat ca spion sovietic probabil încă de pe vremea cînd era elev al școlii de ofițeri de artilerie de la Timișoara, este transferat de la Craiova la Sadagura - 25-30 km distanță de malul drept al Nistrului! - trebuie să fi dat de gîndit. Pînă azi rămîne un mister de ce, după ce fusese folosit în misiuni de spionaj în Polonia și țările baltice, pentru o misiune asemănătoare în Bulgaria, s-a ales ruta riscantă prin România, cu consecințele cunoscute. Nici afirmația că sovieticii ar fi oferit lui Bodnăraș să ia locul lui Gheorghiu-Dej, după conflictul acestuia cu Hrușciov, nu are acoperire. Gheorghiu-Dej a încredințat lui Emil Bodnăraș misiunea de a prezenta forurilor supreme sovietice cererea de retragere a unităților Armatei Roșii de pe teritoriul României, nu pentru că, venind de la dînsul, cererea în chestiune ar fi avut mai multe șanse de succes, ci pentru a-și rezerva posibilitatea de a-l dezavua, în cazul cînd cererea României ar fi fost întîmpinată cu un refuz. Gheorghiu-Dej era un politician abil și deosebit de viclean.

3.- De domeniul fanteziei sînt însă afirmațiile cu privire la „motivul acțiunilor din trecut/ ale lui I.G. Maurer/ adică legătura cu Dej și misiunea pe care acesta i-o dăduse de a pleca la Moscova, trecînd linia frontului și de a-l denunța pe Foriș.” (R.I., nr. 37) Aflat în lagărul de la Tg. Jiu, după aducerea lui Gheorghiu-Dej de la închisoarea din Caransebeș, și la îndemnul probabil al acestuia, I.G. Maurer va cere să fie trimis pe front, deoarece Antonescu oferise internaților din lagăre, comuniști, legionari și alții, șansa de eliberare, cu condiția de a merge pe front în linia întîi. Maurer ajunge în Crimeea sau în sudul Ucrainei, la o Divizie pe care o comanda generalul Vasiliu-Rășcanu, care-l va opoși la un comandament, mai la adăpost. „Cum era să trimit în linia întîi un intelectual ca dl. Maurer, care era și corpolent?!...” îmi explica generalul Vasiliu-Rășcanu prin anii 1945-46, cînd era încă ministru al

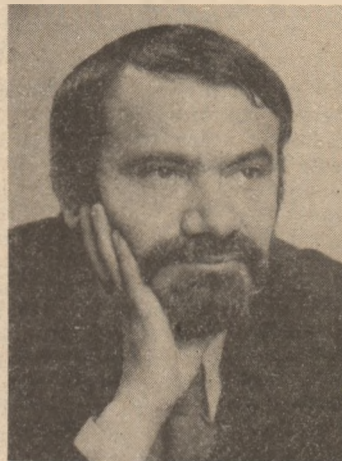
Apărării Naționale, promovare care ar putea avea legătură cu atitudinea lui respectuoasă față de „intelectuali”. În ce privește eventuala denunțare a lui Foriș la Komintern, trebuie ținut seama de faptul că, pe toată durata războiului, conducerea PCR nu a avut nici o legătură cu Kominternul. Foriș a refuzat categoric să se întîlnească cu un trimis al unei agenturi de spionaj sovietic de la Sofia, care deținea și o parolă a Kominternului. Acest refuz a fost unul din temeiurile conflictului cu Petre Gheorghe, secretarul organizației P.C.R. din Capitală, care, așa cum am arătat anterior (R.I., nr. 27), era în legătură cu agentura sovietică de spionaj de la Sofia. Gheorghiu-Dej nu reprezenta nici o garanție pentru Komintern. El a devenit membru simbolic al Comitetului Central P.C.R. - împotriva directivelor Kominternului, care cereau ca membrii conducerii partidelor subordonate să fie suspendați din funcție atunci cînd ispășeau pedepse privative de libertate - abia după pronunțarea sentinței definitive de condamnare la 10 sau 12 ani de închisoare, pe cînd se afla deținut la Doftana. În 1943, Kominternul era pe drojdie, iar Gheorghiu-Dej era ultimul militant comunist care s-ar fi simțit obligat să ceară avizul Kominternului, în legătură cu planurile sale de acaparare a conducerii P.C.R., pe care, la plecarea lui I.G. Maurer din lagărul de la Tg. Jiu, încă nu le dezvoltase integral nimănui. Gheorghiu-Dej trebuie să-l fi îndemnat pe I.G. Maurer să încerce să iasă din lagăr pe această cale, deoarece avea nevoie de el în libertate, pentru unele contacte cu autoritățile și, mai ales, pentru strîngerea de fonduri în vederea acțiunilor pe care le plănuia. Apoi, trecerea liniei de front fusese oarecum la ordinea zilei la începutul războiului antisovietic, în 1941. Cei trei sau patru militanți comuniști care au încercat aventura - îmi amintesc numai de Gh. Rădulescu și de Marin Mihalache - departe de a fi fost primiți cu brațele deschise și de a li se fi oferit șansa de a lupta în rîndurile Armatei Roșii împotriva agresorilor hitleristi, au fost internați în lagăre de prizonieri, unde au așteptat sfîrșitul războiului sau începutul formării Diviziei „Tudor Vladimirescu”.

4.- Nu cred că I.G. Maurer ar fi avut vreun fel de legături de amicitie cu Lica Gheorghiu, dar decăderea din favoruri a odraslelor după decesul sau debarcarea din demnități a părinților constituia o practică curentă în țările socialiste. Vassili Djugașvili, alcoolic în ultimul grad, care „corespunsese” exigențelor rangului de general de aviație și de comandant al forțelor aeriene din regiunea Moscova, cît timp a trăit Stalin, a fost debarcat din funcție și împins la sinucidere; Svetlana Allilueva a luat calea exilului și a... dizidentei. În deplină concordanță cu această „linie”, a doua zi după ce plenara Comitetului Central P.C.R. a confirmat „alegerea” soțului în funcția de secretar general, Elena Ceaușescu, dînd curs pornirilor sale de neomenie și de ură, a poruncit Licăi Gheorghiu să părăsească în 24 de ore impunătoarea vilă din rezervația dinspre lacul Herăstrău de pe Bulevardul Kalinin (azi Mircea Eliade), în somptuosul dormitor al

PRIVIREA LUI ORFEU

de Dan Laurentiu

Inima care-și spune taina (II)



DRAMA lui Petru Dumitriu declanșată, în esență și în aparență de eșecul (mai curînd semi-eșecul) său social, neîmplinirea în orizontul de așteptare a iluziilor de confort material care erau condiționate, evident de gloria și succesul literar, cu disperarea și căderea psihică pînă la tentativa de sinucidere, har Domnului, ratată, se rezolvă în descoperirea, în iluminarea sa religioasă, nu în sensul că pînă aici nu ar fi fost creștin, ci că abia acum, în deznădejde și miserie (punctul zero al existenței, nu?) are revelația mîntuirii prin iubire, bunătate, prietenie, împăcarea și iertarea care pot interveni în conflictul, eternul conflict ontologic Eu-Lume, Eu și non-eu. Trebuie să mărturisesc în același timp că o astfel de cauză (insuccesul material, adică literar, cum vrei să-l iei) mi s-a părut disproporționată cu amploarea, cu

gravitatea efectului (căutarea mîntuirii în rugăciune și iubire de Cristos) nu numai că acesta ține de natura sublimă a infinitului și a tentației spre cucerirea nemuririi existentă în condiția umană, ci tocmai fiindcă această natură sublimă a lucrurilor nu poate fi pusă în relație directă de determinare cu o cauză atât de concretă, tangibilă și strict pecuniară; experiența religioasă, apoi, oricît de sofisticată și de complexă ar fi personalitatea celui care o trăiește, este greu de imaginat că se poate naște și împlini pe un teren atât de jos, de origine materială, deși de aici se hrănește trupul nostru pămîntean, biologic, purtător al trupului spiritual, dar chiar admitînd că acest fenomen ar fi (și este!) posibil, ținînd seama de cazul de față și de faptul că tocmai la persoanele superioare (și Petru Dumitriu, ca mare scriitor, este o astfel de personalitate) distanța dintre suflet și trup este mult mai mare decît la cei mulți și deci și autonomia, libertatea acestora de a se autoregla, ele făcînd norma de comportament a omului, ei bine, acest eu căzut într-un mediu ostil și care trebuie să se vîndă la piață, să-și caute echivalentul său în bani, așa cît este el de instruit și dăruit cu harul creației, al scrisului, își caută puterea și drumul spre mîntuire, salvare în afara acestei lumi care-l respinge: „Un occidental, specialist în problemele Estului, mi-a spus chiar la început: Exilul declasează. Cu cel puțin o treaptă sau două. (...) Doar că eu sînt declasat pînă în josul scării: pînă la miserie, pînă la cerșetorie. Se începe cu primirea din partea stîngii. Un exilat, nici măcar marxist, nici măcar persecutat? Un favorit al regimului, dovadă de nesuportat că acolo chiar și privilegiatii se află în infern? Pe el! și mai e și credincios. Ticăloasă făptură!” (p. 18). Deși nu trebuie să ne închipuim că „economia de piață” a fost creată de Satana cu scopul de a nimici, mai întîi, și întîi de toate, pe artist, în general, și pe poet, în special, se pare că dezastrul material care-l însoțește pe acesta, face parte din scenariul său ontologic, din condiția *sine qua non* a supraviețuirii în spiritul creației ca drum al integrării în absolut, dacă Petru Dumitriu, într-un capitol care se numește chiar *Adio occidentului*, scrie: „De mai bine de douăzeci de ani am ajuns în acest Occident care se înverșunează să mă nimicească. Nu exiști, îmi spune Occidentul. Tu nu ești nimic. Nimic. (...) Occidentul e universal negării. Îl neagă pe Dumnezeu, neagă omul, se neagă pe sine. (...) M-au primit ca scriitor și ca om sărac: de două ori suspect. Nu poți să-ți închipui cît de mare e neîncrederea, chiar și ura claselor mijlocii și bogate din Occident față de scriitor. Cu excepția celor civilizați și a creștinilor. (...) Dar, mai ales, în Occident, m-a primit stînga: trădător, renegat, transfug!” Aceasta era, cu adevărat curentul de gîndire care domina lumea intelectuală occidentală la momentul sosirii lui Petru Dumitriu acolo, 1960, un marxism amestecat bine-mersi cu maoismul, transformat astfel într-un panaceu apocaliptic al salvării de la pieire a lumii decăzute din speranță și credință, *gauchismul* cel mai violent bîntuind capetele înfierbîntate nu numai de pe *rive-gauche*, cum ai zice că ar fi normal pînă la etimologia inversă a oricărei analize lucide de pe cheiul Senei, dar și în multe alte capitale pînă la dezvoltările senzaționale ale crimelor lui Stalin făcute de raportul lui Hrușciov la congresul comuniștilor din 1956, și încă, pînă la apariția (providențială?) a scrierilor lui Soljenitin despre Gulagul sovietic după 1970: și așa a început declinul stîngii Occidentului!

căreia numai cu cîteva zile în urmă tatăl ei își dăduse ultima suflare, sub privegherea membrilor și membrilor supleanți ai B.P., a secretarilor C.C. al PCR și a medicilor care-și demonstraseră cu prisosință incompetența în procesul supravegherii stării lui de sănătate. Dacă va fi fost incompetență și nu altceva: așa zisul „sector special”, care se îngrijea de sănătatea și buna stare a membrilor conducerii P.C.R., se afla de ani de zile tot sub controlul lui Nicolae Ceaușescu. Dat jos din demnitățile de ministru și de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Gheorghe Rădoi a fost trecut director general la o importantă uzină metalurgică din București, de unde trebuie să fi fost pensionat la împlinirea sorocului.

Aproape toate informațiile senzaționale extrase de dl. Tismăneanu din „studiu” istoric al mătușii d-sale n-au nici un corespondent în realitate. Adevărul despre dedesubturile stăpînirii comuniste n-are nevoie nici de deformări, nici de exagerări. El apare mult mai scabros și mai instructiv decît elucubrațiile modelate după cîteva șabloane aflate în circulație - și răsuflate! - cu ani și cu

decenii în urmă, cînd mărturiile se culegeau cu greutate și riscuri considerabile, iar documentele erau practic inaccesibile. Unii dintre cititori își mai amintesc desigur că, după un anumit număr de ani, pînă și colecțiile ziarului *Scnteia* erau trecute la fondul „secret” al bibliotecilor! Mai e nevoie să spunem că situația s-a schimbat? Că cercetătorii pot avea acces la documentele de arhivă, la colecțiile de ziare și la puținii supraviețuitori care pot depune mărturie despre unele episoade ale trecutului încă așa de apropiat. Și că au obligația morală și profesională s-o facă.

Eduard Mezincescu

- 1) „Căile Domnului și cele ale revoluției socialiste sînt nenumărate și necunoscute. „Respins de editura „Albatros”, cu pioasă indignare, în februarie 1987. Ignorat de noua conducere post-revoluționară a acestei edituri.
- 2) În deplină consecvență, Congresul următor al PCR va adopta o hotărîre care prevede obligația cumulului funcțiilor de partid cu cele de stat!

N.R. Titlul aparține redacției.

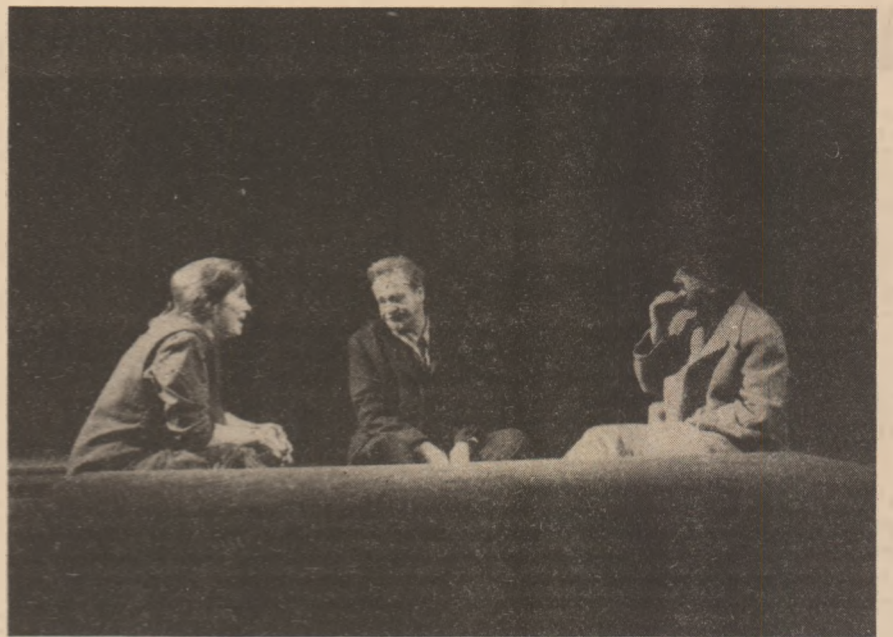
Un alt Ion

TEAȚRUL NAȚIONAL din București și-a propus să realizeze în această stagiune mai multe spectacole din dramaturgia românească. Pe data de 19 noiembrie s-a jucat primul spectacol dintre acestea și, poate, așa cum era firesc premiera se numește *Năpasta* de I.L. Caragiale, în regia Danaei Dima. Cine îl poate uita pe Emil Botta interpretându-l pe nebunul Ion? Sau cine nu-și amintește filmul lui Alexa Visarion? Aceste amintiri se transformă sau se pot transforma în obstacole pentru regizorul care propune spectatorilor o nouă montare. Iar aceasta trebuie să fie bine argumentată pentru a se impune. Cred că orice regizor dorește ca spectacolul său să se impună. Și nu știu dacă Dana Dima chiar a reușit.

În viziunea ei regizorală, *Năpasta* este regândită într-un singur act. Piesa durează doar o oră, are un ritm alert, un decor minim, o altă imagine a lui Ion - mult mai dinamică, se renunță la pauzele indicate de Caragiale, precum și la unele pasaje. Accentul se pune pe tensiunea psihologică și pe administrarea pedepsei. Panica Ancăi este determinată la un moment dat de sentimentul că ratează aplicarea punițiunii, că Dragomir va reuși să plece și va încerca să stea tot plecat, trăgând astfel de timp până la depășirea demersului legal. După lege, i-a mai rămas doar un an până când, dacă își mărturisește crima, este absolvit de orice pedeapsă. Crima fi este iertată, cel acuzat pe nedrept și care a îndurat chinurile închisorii știffa ani - este eliberat. Un șir întreg de orori s-ar rezolva, după calculele lucide ale lui Dragomir, în chipul cel mai normal prin textul legii. Normalul

acestei soluții nu este decât încă o anormalitate înscrisă în șirul celorlalte. De aceea, totul pare că se grăbește în această montare pentru ca Dragomir să fie, în sfârșit, pedepsit pentru omorirea lui Dumitru și pentru ce a decurs de aici, știffa amar de ani. La începutul piesei undeva, sus, se bate toaca. Timpul și Dumnezeu cheamă la dreptate. Se mai poate face cu adevărat dreptate după știffa ani în care anormalul s-a extins și i-a cuprins pe toți, în care o femeie a simțit cine este vinovatul dar lipsindu-i probele doveditoare a așteptat să-și construiască într-un alt fel răzbunarea, după știffa ani în care un om nevinovat devine vinovat și nebun?

Dana Dima renunță și la multe din arhaismele și regionalismele din textul lui Caragiale. Ce se întâmplă în *Năpasta* nu mai este strict localizat, se poate întâmpla oriunde. Nu contează unde, ci ce abateri s-au născut și cum. Costumele Doinei Levința întăresc acest lucru. Sînt costume etern țărănești, fără să se simtă nevoia precizării zonei folclorice (costumul Anei, de fapt, nu este chiar al unei țărănci). Atmosfera intimă de la Sala Atelier ajută regizoarea în construirea sugestiei de taină, de tensiune, de neprevăzut, de grabă. Scena situată în mijlocul sălii adună și concentrează reacțiile și dorințele fiecărui actor. Iar această piesă este în primul rînd un spectacol al actorilor și nu al regiei. Și cel care vine în mod fundamental cu ceva inedit, cu un alt punct de vedere este Claudiu Bleonț în rolul nebunului. Dacă Emil Botta construia un Ion ritualizat, un nebun dominat de confuzie, bîguieli, pauze, apatie, Claudiu Bleonț oferă un Ion foarte dinamic, cu reacții de multe



Florina Cercel, Damian Crîșmaru și Claudiu Istodor într-o scenă din piesă

ori asemănătoare cu cele ale unui clovn. Îmbrăcat, de fapt înfășurat, din cap pînă-n picioare în imense bandaje albe, cu chipul și el bine albit, acest Ion pare că vine mai degrabă din ospiciu decât de la ocnă. Vorbele fără șir sînt însoțite de gesturi care le vizualizează extrem de clar, de sunete onomatopice, de urlete, de salturi de ici-colo, de priviri și agere și istovite. Jocul lui acoperă tot spațiul. Un moment înțelege că nu el l-a omorît pe Dumitru. Știffa timp a trebuit să se convingă că el este criminalul și de aceea trebuie să-și ducă povara pedepsei pînă la capăt. Din absurdul care l-a înghițit brusc și fără voie, din absurdul trăit se trezește o clipă. Se revoltă. Ar vrea să-și facă dreptate singur. Ar vrea să înțeleagă de ce a fost bătut bestial și de ce vinovatul a putut să tacă știind că nevinovatul este persecutat? Chiar dacă ar putea înțelege, ar fi prea tîrziu. Foarte coerent și logic parcurge Claudiu Bleonț stările lui Ion. Cred că această interpretare aflată la extremă față de cea a lui Emil Botta este la fel de verosimilă și convingătoare.

Personajul Anca este un personaj fără tradiție în literatura noastră și poate tocmai de aceea receptat negativ. Noi nu avem în literatură

nici Medeea, nici Fedra și nici Lady Macbeth. Monstruozitatea răbdării Ancăi pentru a face dreptate și pentru a-l sancționa pe cel vinovat este un caz izolat care nu poate generaliza o atitudine a țărăncii române. Florina Cercel reușește doar să diminueze ipostaza femeii diabolice prin răbdare. Nu face un rol surprinzător prin creație, dar unul foarte sigur prin rutina venită din experiență. În aceeași situație se află și interpretul rolului Dragomir - Damian Crîșmaru. Claudiu Istodor îl simte pe Gheorghe mai degrabă naiv decât tenace ca în text. Naivitatea și dragostea lui pun capăt involuntar, zbcuciumului Ancăi.

Spectacolul merge într-o notă a simplificărilor care tensionează, concentrează acțiunea și precipită ritmul. Este cam tot ce se poate spune: un spectacol care se sprijină mai puțin pe regie decât pe ineditul adus de Claudiu Bleonț în Ion.

Teatrul Național București (Sala Atelier), *Năpasta* de I.L. Caragiale. Regia - Dana Dima. Scenografia - Doina Levința. Distribuția: Florina Cercel, Damian Crîșmaru, Claudiu Bleonț, Claudiu Istodor.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Susară

Patimile după Io(a)n

*„Și realitatea și reprezentarea pot fi urme ale păcatelor (...).
Simt cum mi se desface pictura, suportul picturii, înseși
culorile se alterează, e o moarte paralelă cu a subiectului.”*

Grigorescu Ion

PREZENȚA lui Grigorescu Ion (așa cum își semnează el însuși lucrările, voind să se retragă în spațiile unei identități oarecare) este, în peisajul artei noastre de astăzi, pe cît de sfioasă în relațiile imediate, pe atît de pregnantă moral și artistic. Apariția sa fragilă - în care vegetalul și umanul trăiesc într-o ciudată simbioză -, învăluită în tăceri prelungi sau în șoapte abia murmurate, propune un personaj greu de localizat. Doar experiența artei sale poate sugera o trăire simultană în două realități: cea a ascezei interioare și a valorilor creștine stabile și cea a instabilității exterioare, obsesiv populată de pseudomodele și în care malformația este o prezență inevitabilă. În acest sens, expoziția de la galeria Catacomba trece dincolo de înțelesurile unui simplu act artistic și se transformă într-o meditație adîncă asupra *binelui și a răului, asupra creației și a satanismului*. Concepută ca o imagine a adversităților, ea identifică eguarea în păcat și permanenta ofensivă malefică, iar

privirea lipsită de complezențe, ingenuă și crudă ca a unui copil, dezvăluie pictorului un imens spațiu al *pătimirii*. Dacă în această schemă maniheică determinarea divină - și, în special, dimensiunea ei creștină - este emblematică și atemporală, intruziunea satanică este temporală, reiterată istoric și polimorfă. Răul este corporal, chipurile sale sînt identificabile, iar forța sa corozivă se manifestă particular și concret. Din această perspectivă istoria este o *decădere* și fluxul ei o sumă de atrocități. Reflexul edenic al acestei umanități degradate, retras undeva în adîncul conștiinței sau în inocentul gest al artistului, pare inutil și neputincios, semnele eternității pierzîndu-se sub avalanșa amorfului. Recuperarea acestor semne, dizlocarea falselor structuri și denunțul efemerului constituie miza majoră a întregii expoziții. Eficiența sa artistică și morală se înscrie într-un registru terapeutic de tip magic, imaginînd o practică homeopată; răul poate fi dizlocat doar folosindu-l împotriva lui

însuși, dirijîndu-i spre sine propria virulență. În acest scop este folosit un infinit inventar de materiale, expresii, limbaje, obiecte, stiluri etc. Prin subtila lor asamblare se reproduce simbolic imaginea complexă a unui real scindat. Citatul iconografic și stilistic bizantin coexistă cu mimarea retoricului stalinist, discursul hitleristo-ceaugist cu textele despre Adam, accentul hiperrealist cu grimasa expresionistă, fotografia cu tridimensionalul, chipul martirizat cu abstracția și vidul manechinului. Dar această impresionantă disponibilitate de a sugera spațiul - aproape mitic - al inseparabilității victimei de călău are dimensiunea fulgurantă a unui strigăt. Ea se sprijină pe fragilitatea unor materiale ce conțin în sine germeii erodării fizice și ai insignifianței morale. Tabla ruginită și diformă, piesa de metal care și-a pierdut, prin înstrăinare, înțelesul, hîrtia, cartonul, hîrtia fotografică etc. constituie suportul efemer al pigmentului și al semnului plastic, dar și sursa unei particularitate expresivității. Această precaritate fizică și pauperitate generală a lucrărilor identifică deopotrivă o opțiune stilistică și un nou orizont de înțelegere globală a lumii. Reprezîntînd în secțiune un real efemer și discontinuu, arta lui Grigorescu își refuză vanitatea falsei eternități, asumîndu-și cu umilință, condiția vulnerabilității. Ea însăși consecința unui spațiu uman alterat prin implacabila instalare a forțelor răului. Dar nivelul imagistic al expoziției nu este singurul. El se susține, în subsidiar, printr-un scenariu narativ, în bună parte

sacrificat, dar care, asemeni obiectelor arheologice, se poate reconstitui din fragmente. Iar aceste fragmente sînt înseși titlurile lucrărilor, adevărate comentarii asupra satanismului și a prezenței sale în istorie printr-o infailibilă capacitate metamorfică. Titluri ca: „Țara nu e a milițienilor, securiștilor și comuniștilor”, „Capul agăi Bălăceanu a fost ținut un an în gardurile Curții Domnești”, „Hitler, Ceaușescu: 1933-1945-1989 (93)”, „Entartete Kunst: „ce reușesc ei să producă? (...) copii care, dacă ar trăi astfel, ar trebui percepuți chiar ca un blestem al lui Dumnezeu”, „Cadavru împins de buldozer”, „Venirea minerilor”, „Vineri, sîmbătă și duminică în săptămîna a 18-a: Hristos în patria sa, un om cu duh necurat și pescuirea miraculoasă” etc. întregesc epic imaginea unei remarcabile expoziții de artă și meditații morale propuse de către acest singular și discret artist care este Grigorescu Ion. P.S. Cele trei expoziții găzduite pînă acum în spațiile galeriei Catacomba (APA lui Sorin Dumitrescu, cea de sculptură a lui Vasile Gorduz și cea deschisă recent a lui Grigorescu Ion) par tot mai mult, privite în logica și în expresia lor, etape individualizate ale unei ample și unice Expoziții ce camuflează, sub aparența artei, un discurs exegetic despre incoruptibilitatea spiritului. Nu atît înfrigurarea căutărilor și dinamica experimentelor au fost adăpostite aici, cît înțelesurile *găsite* și meditațiile *finalizate*. Spațiul Catacombei devine astfel, un loc strategic în care prioritară nu este *ofensiva*, ci *apărarea*.

Eroul pozitiv - o armă de supraviețuire

EROUL trăznit, justițiar și cu un suflet sensibil camuflat sub masca durtății (pe care nimeni nu o mai ia în serios de altfel) a devenit un soi de clișeu pe care fiecare brodează, cu mai multă sau mai puțină imaginație, cte un story a cărui importanță calitate trebuie să fie vandabilitatea. Uneori succesul unor asemenea filme este asigurat și prin intermediul interpreților, deja lansați și consacrați într-un anume tip de partitură. Este și cazul celor două pelicule - *Air America* și *Arma mortală 3* - ce rulează pe ecranele bucureștene (și nu numai); primul din data de 30 octombrie, al doilea din 20 noiembrie. Iar ca o dovadă a audienței lor la public notăm numărul de spectatori înregistrați în București în primul week-end de proiecție: *Air America* - 9.140, *Arma mortală* - 17.499. Protagonistul principal este, în ambele cazuri, Mel Gibson - absolvent al Institutului Australian de Artă Dramatică, care se lansează în chip spectaculos cu *Mad Max* în 1979 (de menționat faptul că acest film a devenit cel mai mare succes de casă australian; atât de mare încât a fost urmat de încă două filme ce au reluat personajul *Mad Max*, este vorba despre *The Road Warrior - Războinicul drumurilor*, și apoi despre *Mad Max Beyond Thunderdome*). Apreciat de critici pentru rolurile din *Tim*, unde interpretează rolul unui handicapat, din *Gallipoli* Mel Gibson devine partenerul unor celebre vedete,

AIR AMERICA - producție S.U.A., 1990; regia: Roger Spottiswoode; cu: Mel Gibson și Robert Downey jr. în rolurile principale.

ARMA MORTALĂ 3 - producție S.U.A. 1992; regia: Richard Donner; cu: Mel Gibson, Danny Glover, Joe Pesci, Rene Russo în rolurile principale.

astfel joacă în *The River* cu Sissy Spacek, în *Mrs. Soffel* alături de Diane Keaton, în *Tequila Sunrise* împreună cu Michelle Pfeiffer și Kurt Russell.

Dacă în *Air America*, Mel Gibson interpretează rolul unui pilot al companiei de linii aeriene secrete ale CIA, în timpul războiului din Vietnam, un tip matur, cu haz, practicnd un trafic ilegal de arme spre a strnge bani pentru zile negre, un individ care știe să se descurce în orice situație, în *Arma mortală* (cea de-a treia serie) eroul său este mult mai dinamic, iar scenariul îi oferă numeroase ocazii de a-și manifesta charmul ce poartă eticheta *made in America*. Deși cele două personaje aparțin în esență aceleiași familii, iar distribuirea aceluiași actor nu înseamnă decât că realizatorii preferă să fixeze un individ într-o anumită postură pe care apoi să o speculeze la nesfârșit spre mulțumirea generală a spectatorilor, cele două filme menționate sînt totuși extrem de diferite, nu numai din punct de vedere al subiectului.

Film cu pretenții de a reda imaginea unor oameni ce se confruntă cu o situație de izolare care îi silește să reacționeze contrar normalității, *Air America* nu reușește să fie decât o istorioară destul de superficială, uneori încercnd să fie amuzantă, a aventurilor citorva piloți gata oricnd să riște pentru un câștig oarecare. Afirmția regizorului Roger Spottiswoode - „Piloții de la Air America se află într-o situație care-i forțează să abordeze lumea și relațiile interumane altfel. Este singura modalitate de a scăpa de dureroasa realitate, singurul mod de a supraviețui. Dar, în cele din urmă, distracția, acțiunile, diversivniile încetează și se văd confrunțați cu anumite principii morale, la fel ca toată

lumea”. - reprezintă în raport cu filmul numai o declarație de intenții și eventual latura sa epică văzută de la un nivel destul de vag. În fapt, conflictul, care ar fi trebuit să fie în acest context unul de natură psihologică, se transformă într-unul strict epic, iar filmul devine o poveste banală plasată într-un decor exotic (filmările s-au desfășurat în mare parte în nordul Thailandei), vehiculnd personaje neinteresante, situații dramatice standardizate, efecte comice diluate, totul într-un ritm lipsit de vitalitate. Într-un asemenea ansamblu, eroul interpretat de Mel Gibson, nu complet anost, se uită ușor, fiind în ultimă instanță unul de serie.

Cu totul altfel se arată a fi situația în ceea ce privește *Lethal Weapon*; peliculă din categoria filmelor ușoare, deconectante, *Arma mortală* câștigă tocmai prin aceea că realizatorii (de la regizor și pînă la interpreți) privesc totul cu detașare și umor, iar munca întregii echipe a urmărit să accentueze latura ludică a poveștii, a realității dintre cele patru personaje ce intră în joc. O asumare conștientă, fără complexe a convențiilor tipice genului (fără dorința ostentativă de a crea mai multă profunzime eroilor și acțiunii unui polițier tratat mai degrabă sentimental și amuzant, decât după un tipar riguros) creează filmului o desfășurare naturală, firească, o evoluție în care nimic nu este forțat, chiar cele mai elaborate cascade și efecte speciale sînt acceptate cu ușurință, deși caracterul lor incredibil este evident. Filmul lui Richard Donner cucerește nu pentru că ar poseda oarecare virtuți artistice deosebite, ci pentru că povestea (ca desfășurare în ordine cronologică a unei acțiuni) reprezintă numai un pretext, lesne de urmărit, de a isca în permanență situații în care polițistul zănat să se poată azvîrli cu pasiune. Situații rezolvate frecvent în registru comic, și rareori alunecnd în melodramă (v. episodul puștiiului de culoare ucis ori al tînărului polițist care exact în ziua în care împlinea 22 de ani moare în timpul unei răfuiei cu „răii”).

Dincolo de episoadele ce se succed cu repeziune, de situațiile-limită despre care nu avem nici o îndoială că vor fi neutralizate, de ceva violență presărată ici-colo, importante în acest



film sînt personajele. Fermecătoare, de o duioșie dură, imprevizibile și totuși aparținnd unor scheme caracterologice (mai nuanțate decât alte creații ale aceluiași gen). Cel mai original nu este polițistul Martin Riggs alias Mel Gibson (inocent-provocator lăudndu-se cu colecția sa de răni de tot soiul), ci Leo Getz (interpretat cu încntare de către Joe Pesci) - agent imobiliar cu pasiuni detectiviste, un încurcă-tot fără voie, simpatic și enervant în același timp.

Revenind la Mel Gibson, vom spune că, deși nu este, încă, o mega-vedetă reprezintă, în cele două filme prezentate pe ecranele noastre, tipul unui erou a cărui apartenență la un tipar gata fabricat nu este greu de stabilit. Simpatice, luptător întru sprijinirea binelui (chiar și atunci cnd se ocupă de afaceri mai puțin curate), cu un fizic de invidiat (de o anumită parte a publicului, desigur), forțos și un pic nebun. Este un tip de erou pe care pelicule diferite îl propun drept un model pentru omul mediu (mediocru) al zilelor noastre fierbinți. Pe de altă parte, eroul cu pricina este atât de pozitiv încît servește drept certitudine a succesului financiar.

Miruna Barbu

CRONICA MUZICALĂ

de Alfred Hoffman

FLASH

ESTE cazul să constatăm cu luciditate care este situația vieții muzicale a Capitalei, melomanii urmnd să se orienteze în deplină libertate a conștiinței, fiind scutiți de sfaturi greu de digerat și care, în plus, nu au nici un efect - omul frecventnd manifestările pe care le preferă și la care poate ajunge mai lesnicios, dată fiind situația transporturilor, a luminatului, a ezitărilor de a se întoarce prea tîrziu noaptea acasă; asta fără să ne mai întrebăm dacă are bani suficienți să-și plătească biletele, știind că publicul consumator de cultură nu este, în general, același cu cel înlesnit din punct de vedere financiar.

Fapt este că săli pline vedem foarte rar - și atunci mai cu seamă la concertele simfonice de abonament ale Filarmonicii „George Enescu”, de la Ateneu. Trebuie luată în considerare forța tradiției, chiar dificultatea de a găsi locuri disponibile, care devine un element atractiv și pozitiv, în plus un anume respect al instituției față de auditor în ce privește calitatea programelor și amănuntul actului interpretativ. În ultima vreme, sînt mișcat de fidelitatea publicului care - chiar în condițiile cnd edificiul trece prin reparații capitale și nu este decât parțial utilizabil - vine în continuare la concerte, ocolind molozul și noroiul numai pentru a nu-și trăda un prieten aflat în tratament de însănătoșire. Desigur, condițiile de repetiții sînt dificile, impunnd schimbări de orar,

eforturi suplimentare, renunțarea la comodități etc. Toate sînt suportate însă cu demnitate și cu perspectiva unei situații mai bune, care va compensa dezavantajele trecătoare. Programele țin seama de faptul că *abonații* sînt oarecum limitați în gusturi și preferințe, primind cu mai multă ușurință valorile sigure și verificate. Totuși, din cînd în cînd își fac loc prime audiții - care se cuvin remarcate și comentate cu grijă. Modificările de mentalitate nu se realizează cu una-cu două și cu atât mai mult semnele noi dobîndesc o valoare semnificativă sporită. Se poate observa, pe de altă parte, că Ateneul pare greu de populat la manifestări camerale, chiar cînd ele sînt de calitate. Semnalez, de pildă, recitalul de muzică franceză dat de clarinetistul Aurelian-Octav Popa, însoțit la pian de tînăra Lorena Tecu care face parte dintre elementele remarcabile ce pot fi găsite între noile achiziții ale Academiei de Muzică. Claude Debussy, Darius Milhaud, Marius Constant (un francez-român care a făcut mare carieră la Paris și totuși nu se ferește în muzica lui de ecouri directe de demult, Francis Poulenc - cu trei *Sonate*, implicnd participarea violei (Sanda Crăciun) și a fagotului (Godri Orban) - iată prilejuri de scînteieri spirituale vii și atractive. Publicul se va învăța, desigur, cu imperativul de a nu lipsi de la recitalurile lui Aurelian-Octav Popa. Din fericire, unele *retombées* (cum zic francezii) ale acestui program ni le-a dăruit și după

aceea, la 30 noiembrie, într-un program al Fundației „Lipatti” adăpostit de o... bancă (bine și la *Bankoop*, dacă sprijină muzical). Cu două seri înainte, fusesem din nou la Ateneu, unde remarcabilul harpist Ion Ivan Roncea ne-a dăruit, sub genericul „America 500” un program colorat și interesant, care anunță o înnoire totală a repertoriului propriu, mult timp așteptată și în fine întimplată! Tot la Ateneu, am ascultat Orchestra de cameră a Filarmonicii, formație maleabilă și suplă, într-un program Handel (dirijat de Cristian Mandea) și altul de J.S. Bach (sub conducerea lui Ludovic Bacu). Orchestrale de cameră prădesc, în ultima vreme, dat fiind că vehiculează în general un repertoriu preclasic gustat de multă lume - și au cîtare și în ce privește turneele. Cîntă comunicativ și cu plăcere - deși pînă la nivelul lui *St. Martin-in-the-Fields* nu se ajunge decât după ani de muncă și de... condiții.

La Radio, pe strada General Berthelot, studioul de concerte are cam rar parte de auditori numeroși. Trebuie discutat, în acest caz, dacă reflexul melomanilor, de a se deplasa mai greu pînă acolo, este total justificat. În orice caz - am mai spus-o - nu la recitalurile cvartetului „Voces”! Chiar și Orchestra Națională, care mult timp s-a aflat într-o criză evidentă de formă, are reveniri meritnd să fie observate. De pildă, după un turneu - se pare primit cu atenție - în Germania, unde a fost dirijată de Iosif Conta - a deschis bine, sub conducerea islandezului Gudmundur Emilson un *ciclu Beethoven*, care programează toate simfoniile, concertele, *Missa solemnă*. Nu trebuie să uităm că se cuvin a trase în sala de concert noi generații, tinere, care nu au de unde să știe ce înseamnă un astfel de eveniment; pe vremea lui George Georgescu, săli pline de mii de oameni erau învățate să iubească asemenea capodopere, însoțitoare de

nădejde ale unei vieți întregi, insuficient populată astăzi pentru urechile noi numai de reverberațiile trecerii meteorice a lui Michael Jackson prin România. Au fost pe la noi artiști de geniu - Herbert von Karajan, Sviatoslav Richter, Arthur Rubinstein, dar nu-mi amintesc să fi tras cineva clopotele în asemenea măsură. Există un *modus in rebus!*

La Academia de Muzică bucureșteană, a avut loc un concurs „Mihail Jora”, organizat de Fundația ce poartă numele unei personalități comunistice și culturale exemplare, situată în apropierea lui George Enescu. N-a fost un concurs de jucărie, ci unul dificil, gîndit după criterii stilistice evaluate (de pildă, la pian s-a cerut Haydn, Schubert și Fauré), iar cîștigătorii - ca și la cîntăreți și cvartete de coarde - merită considerați ca fruntași de generație. Să recunoaștem lui Grigore Constantinescu, președintele fundației, meritul de a fi muncit considerabil pentru reușita unei asemenea acțiuni, care pune în lumină valori sigure.

La Opera Română, așteptăm un reviriment, care *trebuie să se producă*, și apropiata premieră cu *Italianca în Alger* de Rossini ne cheamă să o cercetăm cu atenție; pînă la urmă, după un *Don Carlo* de Verdi (ne pare bine că se aduce aminte de asemenea capodoperă, deși spectacolul a semănat nițel cu o „supă încălzită”) vor veni și noutățile autentice. Să sperăm că succesele repurtate în lume de cîntăreții noștri vor avea un ecou și pe prima - și suferinda - noastră scenă lirică.

O problemă urgentă este cea a muzicii românești. A avut de curînd succese răsunătoare, între care ale lui Adrian Iorgulescu (în Statele Unite ale Americii), Ștefan Niculescu la Viena etc. Pe cînd și cele din București?

Un sfîrîiac metafizic

LUCRURI grave au spus doctorii invitați pe Programul 2, la emisiunea lui Mihai Tatulici. Situația asistenței medicale din România se înrăutățește. Speranța de viață a scăzut. Bani s-ar mai găsi, cum s-a văzut din recentul scandal parlamentar provocat de o listă de cheltuieli de un miliard. Ceea ce lipsește e o atitudine administrativă coerentă și înțelegerea faptului că nimeni nu e scutit de boală. La ora asta, mulți oameni cu dare de mînă risipesc bani buni pe o publicitate ieftină, în loc să facă donații, fiecare după puterea pungii sale, spitalelor și policlinicilor care au nevoie de ajutor. Asemenea donații n-ar însemna simple acte de filantropie, ci probe de prevedere. După cum arată statistica bolilor cronice din țara noastră, cea mai mare parte a populației are, într-un fel sau altul, nevoie de asistență medicală. Încît o persoană cu bani care vine în ajutorul sistemului sanitar autohton ne asigură că, la o adică, medicii nu vor ridica din umeri dacă va avea nevoie de serviciile lor.

Se discută acum la noi cum să fie structurat acest sistem al asistenței medicale pentru a acoperi nevoile pe care le avem. Asigurările, despre care vorbește atîta lume, ar fi o soluție valabilă, cu condiția ca economia pe care se sprijină ele să fie una sănătoasă, ceea ce nu e cazul, la noi, deocamdată. Cu întreprinderi care, în cea mai mare parte, stau să dea faliment - cele de stat - și cu pospaial unei privatizări aflate de-abia la începuturile ei, adoptarea acestui sistem ar însemna ca medicina românească să fie trimisă direct la reanimare. Dacă statul și-ar lua mîna acum de pe asistența medicală, efectele ar fi catastrofale. Iar cei mai loviți ar fi, în continuare, pensionarii, tineretul și șomerii. Și nici medicii n-ar duce-o mai bine. În perioade de stagnare economică sau de recesiune, sistemul de asigurări sociale funcționează prost și în țări incomparabil mai bine situate economic decît este a noastră. Cu contribuabili săraci nu se poate înființa un sistem de asigurări sociale înfloritor.

Deocamdată va trebui să ne mulțumim cu ceea ce avem. Ce s-ar putea adăuga ar fi o eventuală lege a sponsorizării adaptată actualului sistem de impozitare. Indiferent însă de ce și cum se va face, locul unei asemenea dezbateri nu era pe Programul 2, ci pe 1, la o oră de vîrf.

Reprogramarea documentarului despre groapa comună de la Căciulați - mai bine zis a primei părți a acestui documentar - e un act de dreptate și, totodată, o probă că încercarea de a marginaliza un adevăr produce efecte contrare aceluia scontate. Despre cele petrecute la Căciulați se știa din presă cu mult înainte ca TVR să se îndure să difuzeze acest documentar. De curînd, însă, în ziarul *Dimineața* s-a încercat acreditarea ideii că la Căciulați a fost de fapt o groapă comună pentru ciumați. Ciumați împușcați în cap cu arme de calibru 7,32 și despre care expertiza medico-legală a stabilit că au fost îngropați în urmă de 30-40 de ani... Așa, s-ar putea spune și că la Aiud pușcăriia era o casă de odihnă, că la Pitești „centrul de reeducare” a fost o universitate înființată din fondurile securității și așa mai departe. Asemenea încercări de a transforma negrul în alb le-aș

mai înțelege în chestiuni de doctrină, unde datul cu părerea rămîne pe terenul ideilor. (Cu toate că și aici, în anumite privințe, apărarea unei idei poate fi uneori mai vinovată decît să apeși pe trăgaci.) Dar să te dedai la asemenea interpretări cînd e vorba de sute de vieți curmate e de neiertat. Cinismul, în astfel de împrejurări, nu e decît o imensă mizerie morală, fără nici o justificare.

„Actualitățile” îl scot în continuare în față pe Corneliu Vadim Tudor, mai nou în calitate de protector al orfanilor. Binefacerea e de apreciat, indiferent din partea cui ar veni, dar cînd chemi Televiziunea să te filmeze în calitate de binefăcător se cheamă că vrei să-ți faci publicitate, ceea ce e meschin. În cazul C.V.T. nu e decît caracteristic.

S-a încheiat serialul *Twin Peaks*. Regizat de Lynch însuși, ultimul episod a fost adus din foarfecă. Am avut sentimentul că echipa serialului atinsă de o criză de plictiseală și-a pus în gînd să sfîrșească toată comedia, alegînd soluția unui epilog de tip anecdotic. Nici măcar călătoria agentului Cooper în Sălașul Negru n-a avut prea mare importanță. Mi s-a părut mai curînd o excursie într-un coșmar mediocru. Principala însușire a serialului, aceea de a descoperi straniul în lumea banală a unui orașel de provincie, s-a dizolvat în ultimul episod într-o oarecare peliculă de groază. Cît despre pretențiile ei metafizice, acestea mi s-au părut suportabile cîtă vreme erau tratate cu umor. În ultimul episod, în care am fost plimbați cu seriozitate printre răposați dotați cu lentile de contact semiopace, printre pitici și uriași aflați la ei acasă și vorbind în engleza lumii de apoi, din toate sugestiile metafizice ale celorlalte episoade n-a mai rămas decît un biet sfîrîiac.

SPORT

P.S.V. n-a mai jucat în 12

Proape într-un picior a jucat Gică Popescu în meciul cu A.C. Milan. Antrenorul l-a ținut în teren 90 de minute din pricină că „prezența lui dă siguranță colegilor săi” de la P.S.V. La fel spun colegii lui Gică Popescu din națională. L-am urmărit, atît cît m-a lăsat televiziunea olandeză, să văd ce făcea cînd avea mingea la picior și ce, cînd mingea se afla la alții. Gică Popescu e unul dintre cei mai inteligenți jucători din Europa, în acest moment. Semivaliditatea lui însă i-a costat scump pe cei de la Eindhoven. El n-a mai putut fi decît omul de la care începeau atacurile P.S.V.-ului și care anticipa schemele de atac ale milanezilor. Nu și atacantul și apărătorul care e de obicei. Echipa în care joacă Gică Popescu are la dispoziție, de fapt, doisprezece jucători pe teren. Un om de gol, cum se zice, dar și un apărător care scoate mingea de pe linia porții. Și asta cu un calm neobosit și cu o știință a jocului care-l face să se afle totdeauna acolo unde trebuie să vină mingea.

Gică Popescu e omul la care se află busola echipei. Dacă ar fi obligat să stea în poartă, probabil că și pe acest post ar juca foarte bine. N-ar fi un portar spectaculos, ci unul care își exasperează adversarii fiindcă se află, totdeauna, în calea mingii.

Și dacă Gică Popescu va fi în toate forțele sale în meciul retur, n-ar fi de mirare ca A.C. Milan să piardă acasă ce a câștigat în deplasare.

După acest meci mi-am explicat mai bine seria neagră a naționalei noastre. Aceasta a coincis fie cu lipsa din echipă a lui Gică, fie cu un moment în care acesta n-a putut face mare lucru din pricina accidentării care-l urmărește. Iar un jucător care să-i țină locul n-avem. Nenorocirea e că temperamentul de mare luptător al lui Gică Popescu îl împinge să facă eforturi care l-ar putea scoate definitiv din fotbal. Spre deosebire de cei care trebuie împinși de la spate, Gică trebuie domolit. Am sperat că antrenorul lui P.S.V. îl va chema pe tușă în repriza a doua. N-a făcut-o. Dacă a așteptat ca Gică Popescu să se ducă singur la margine și să ceară să fie înlocuit înseamnă că nu-și cunoaște jucătorul. Iar cu un asemenea antrenor Gică Popescu riscă să-și termine rapid cariera.

Tușier

Episodul 1014

Dimineața aceea cînd gîndindu-te intens la visul nopții trecute, cu un vapor pe care prea tîrziu îți dai seama că ai urcat și vei avea un groaznic rău de mare - îți pul atent cremă de ras pe periuța de dinți și parizianca inteligentă, proaspăt trezită, întreabă prin ușă: „De ce-oți fi atît de trist? Intellectuali din Est?”, deschizi încet ușa și cu gura plină de cremă pentru ras îl răspunzi calm: „Fiindcă nu mai putem fi dizidenții lui Iliescu, Coposu și Blandiana!” și o sîruți, ea îți plînd: „Merdel!”

(va urma d.m.t.)

celebra expresie a lui Tolstoi din „Jurnal”: dacă mai trăiesc

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

Un învingător

UN MIRACOL! Nestînjit de lanțul acumulărilor succesive, timpul creatorului, „timp elastic și subtil”, cum spunea Alexandru Philippide, este întemeiat și întemeiază, la rîndu-i, teribile viziuni asociative, capabile să pulverizeze cronologia și, evident, determinismul explicativ al acesteia. Ascultam, în noaptea de 2 decembrie (22,50-23,50), vocea lui Dinu Lipatti, pentru înția dată transmisă de postul București. Trei interviuri, ultimele, înregistrate de elvețieni în iulie, august și septembrie 1950, an în care, în a doua zi a lunii decembrie, muzicianul părăsea definitiv această lume. Prin amabilitatea Radio-difuziunii „Suisse Romande”, benzile au ajuns în România și au făcut obiectul emisiunii *Înregistrări inedite* (redactor Olga Grigorescu), pe care, sperăm, au urmărit-o mulți

ascultători, pregătiți a învinge handicapul unei programări puțin adecvată pentru o premieră absolută. Dar să lăsăm la o parte timpul real cu trecătoarele lui surprize, pentru a ne bucura de eternitatea armonioasă a celui artistic. Sîntem în vara lui '50, Lipatti împlinise 33 de ani (n. 19 martie), boala înainta galopant, întinzîndu-și umbra și asupra vocii tînrului om. Creatorul era, însă, atotputernic, uimindu-și contemporanii. La 27 iulie, reporterul constată cu entuziasm: am realizat aproape 42 de kg. de benzi, 4 fețe de disc mare. Da, acceptă pianistul cu gîndul nu la maldărul impresionant de „materie” ci la drumul străbătut pentru a ajunge aici, cu gîndul mai degrabă la *cum* decît la *ce*, chiar dacă acest *ce* se dovedea extraordinar. Așadar, o mărturie de creație: încerc să aud lucrarea fără să ating pianul, apoi degetația, indispensabilă memorizării, apoi analiza și înțelegerea nuanțelor, apoi... cele necesare pentru a învăța o partitură dar nu pentru a o cînta în public, căci ea trebuie lăsată să se „odihnească”, să se „coacă”, să „muncească asupra sieși”, pentru ca abia după cîteva luni să am curajul să o reiau și... Și, imediat Bach, urmat de alte mărturii (*Partita nr. 1 în si bemol major a fost înregistrată aproape fără probe, spre deosebire de Chopin, („m-am chinuit o zi întreagă pentru un vals”) în sfîrșit, din nou, Bach. Coralul *Jesus bleibet meine Freude* a încheiat concertul din septembrie 1950, de la Besançon (cea din urmă apariție publică, foarte grea apariție publică: „cu o oră înainte de concert eram așa de slăbit că nu credeam să pot cînta”, dar se lasă susținut de primirea afectuoasă a publicului), coral cîntat și în mai 1935, în memoria profesorului său Paul Dukas, la primul recital de la Școala Normală de Muzică din Paris. Un *Coral* înscris și pe discul apărut la București, nu mult după 1950, un disc cu copertă gri (ce emoție declanșă, în acei ani, simpla lui atingere!), însoțit de prezentarea doamnei Florica Musicescu, paznic, alături de Enescu și Jora, al formației celui care la 15 ani va absolvi Conservatorul, iar la 17 ani va fi remarcat la Concursul Internațional de muzică de la Viena de Alfred Cortot. Doamnei Musicescu îi scrie, după o vreme, pianistul încununat, acum, de glorie: „Iubesc foarte mult această piesă dar nu sînt sigur că și ea mă iubește”. O carieră apărută de talent, muncă, iubire, jertfă. Cariera unui învingător.*

Instantanee cu scriitori

Mircea Horia Simionescu

- D-le Mircea Horia Simionescu, să vă feliciti?

M.H.S. - Da. După douăzeci și unu de ani se retipărește al doilea volum din *Bibliografia generală*, care, din *Ingeniosul bine temperat* e, de fapt, prima scrisă. Ea este începută în '44-'45. Cartea e plină de umor, după cum se știe, și de multe poante. De-a lungul anilor s-a scris foarte bine despre ea. Lasă că din această carte, ca de sub *Mantaua* lui Gogol, au ieșit optzeciști. Ei au recunoscut asta. Ceea ce m-ar interesa ar fi să-mi verific impresia că această carte este, dacă nu prima, cel puțin printre primele de refuz al dictaturii.

- Cum vi se pare perioada actuală, pentru prozatori?

M.H.S. - Foarte tristă. Prozatorul nu are ce scrie în acest moment și nici n-ar face bine să scrie. El nu are în momentul de față altă posibilitate decât să lucreze pe fragmente care nu se leagă într-un tot, cuprinzând sensul acestei perioade. Unii regretă că prozatorii fac ziaristică și nu scriu. Să facă ziaristică, se vor sătura poate. Apoi vor face ceva temeinic.

- Nu vi se pare că ziaristica e un mijloc de dezinhibare pentru prozatori?

M.H.S. - Și dezinhibare și exercițiu, în defularea asta generală.

- Credeți că dintre prozatorii consacrați anterior sînt nume care vor dispărea?

M.H.S. - Multe.

- Care?

M.H.S. - E, asta e mai greu. Categoria de proză de tip Marin Preda nu mai are șanse. Capodopera lui Marin Preda, *Moromeții*, va fi citită, ca să zic așa, pînă la sfîrșitul veacurilor. Dar nu cred că se mai poate scrie astfel.

- Dar cum?

M.H.S. - Va avea șanse literatura comportamentistă, behavioristă...

- Adică ne vom întoarce la Hemingway?

M.H.S. - Poate. După această avalanșă de memorii, jurnale, va trebui s-o facem.

- Nu credeți că din pricina presiunii reportericești, a acestui soi de behaviorism reportericesc de care sînt pline ziarele, interesul pentru o asemenea-proză ar putea fi minim?

M.H.S. - Nu, pentru că după ce are loc desfacerea documentelor, după ce trece perioada mărturiilor, toate acestea vor duce la sinteze epice.

- De tip balzacian?

M.H.S. - Cred că da. Un nou balzacianism. Un Balzac care a trecut prin suprarealism, prin postmodernism și care și-a creat instrumente noi. În fond Joyce, oricît ar părea de paradoxal, e un prozator balzacian.

- La ce editură vă va apărea cartea?

M.H.S. - La Editura Nemira. Textul e însoțit de o postfață în care îmi arăt nedumerirea că nu s-a văzut în ea protestul. Acum am speranța că se va vedea.

- Să sperăm.

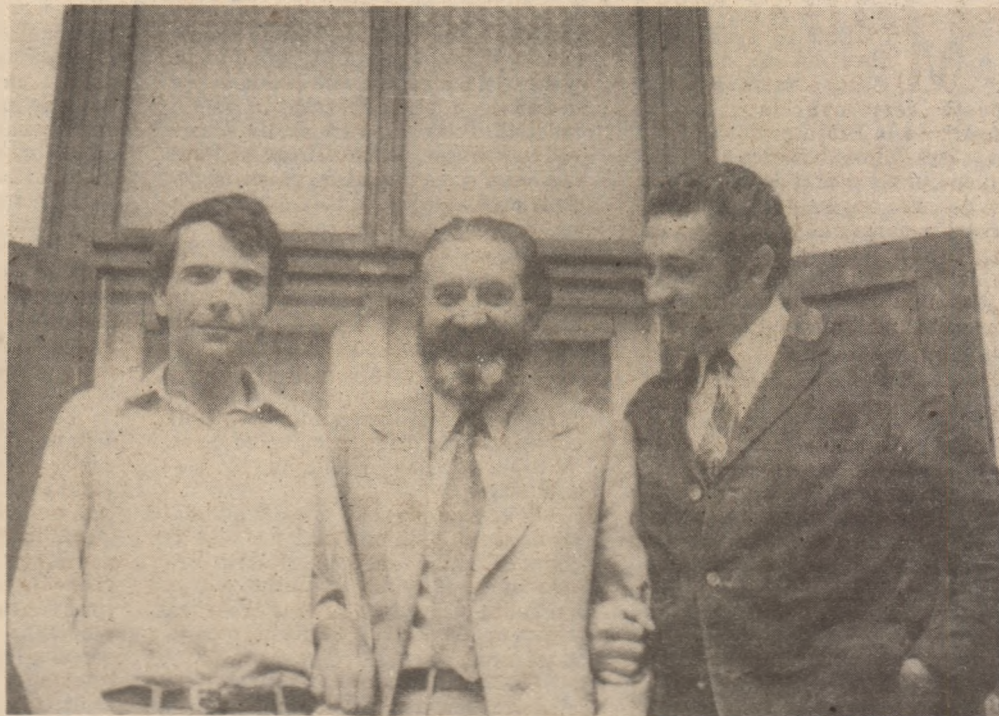
A consemnat
Cristian Teodorescu

Calendar

- 7. XII. 1909 - s-a născut Alexandru Talex.
- 7. XII. 1927 - s-a născut Fodor Sándor.
- 7. XII. 1935 - s-a născut Sorin Titel (m. 1985).
- 7. XII. 1937 - s-a născut N. Grigore Mărășanu.
- 7. XII. 1941 - s-a născut Ion Vieru.
- 7. XII. 1976 - a murit Gheorghe Iacob (n. 1927).
- 8. XII. 1876 - s-a născut Hortensia Papadat-Bengescu (m. 1955).
- 8. XII. 1907 - s-a născut Toth Kálmán.
- 8. XII. 1928 - s-a născut Toma George Maiorescu.
- 8. XII. 1976 - a murit George Sidorovici (n. 1920).
- 9. XII. 1934 - a murit Gheorghe Boldea (n. 1905).
- 9. XII. 1941 - s-a născut Mircea Vaida.
- 9. XII. 1972 - a murit Ieronim Șerbu (n. 1911).
- 10. XII. 1927 - s-a născut Mircea Novac.
- 10. XII. 1934 - s-a născut Ion Bujor Pădureanu.
- 10. XII. 1966 - a murit Ioan Chinezu (n. 1894).

- 11. XII. 1902 - s-a născut Nicolae H. Dumitriu (m. 1980).
- 11. XII. 1902 - s-a născut Dan Simionescu.
- 11. XII. 1916 - s-a născut Gellert Sandor.
- 11. XII. 1931 - s-a născut Lucian Dumbravă.
- 12. XII. 1905 - s-a născut Virgil Huzum.
- 12. XII. 1914 - s-a născut Pauline Schneider.
- 12. XII. 1929 - s-a născut Marin Bucur.
- 12. XII. 1939 - s-a născut Tudor Octavian.
- 12. XII. 1962 - a murit Felix Aderca (n. 1891).
- 13. XII. 1663 - a murit Mitropolitul Dosoftei (n. 1624).
- 13. XII. 1887 - s-a născut Mihail Cruceanu (m. 1987).
- 13. XII. 1922 - s-a născut Mihail Crama.
- 13. XII. 1983 - a murit Nichita Stănescu (n. 1933).
- 14. XII. 1910 - s-a născut Gaby Michailescu.
- 14. XII. 1932 - s-a născut Dumitru Solomon.
- 14. XII. 1941 - s-a născut Iulian Neacșu.
- 14. XII. 1942 - a murit Barbu Marian (n. 1876).

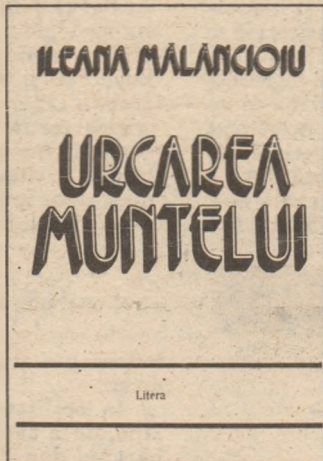
Fototeca României literare



Sighet, 1974. În fața casei natale a lui Alexandru Ivăsiuc: Nicolae Manolescu, Alexandru Ivăsiuc, Nicolae

În librării

• Ileana Mălăncioiu - **URCAREA MUNTelui**. Versuri în ediția a II-a, necenzurată și adăugită. (Editura Litera, București, 108 p., 298 lei).



• Aurel Pantea - **LA PERSOANA A TREIA**. Poeme. (Editura Cartea Românească,

București, 120 pag., 45 lei).

• Cicerone Ionițoiu - **REZISTENȚA ARMATĂ ANTICOMUNISTĂ DIN MUNȚII ROMÂNIEI**. 1946 - 1958. (Editura Gîndirea Românească, București, 124 p., 280 lei).

• Dumitru Țepeneag - **NUNȚILE NECESARE**. Ediția e limitată la tirajul de două sute de exemplare numerotate, cu semnătura autografă a autorului și nepuse în comerț. Coperta și serigrafura de Mircea Dumitrescu. (Editura Ars Amatoria, 126 p.).

• I X X - **FUNDAȚIA KLAUS BRAMBACH ȘI TALENTUL MUZICAL ROMÂNESC**. Antologie de Iosif Sava. (Excelsior - Multi Press, București, și V.V. Press, Cluj, 1992, 184 p., 350 lei).

Noi apariții la Editura Univers

• Euripides - **HERAKLES. FENICIENELE. RUGĂTOARELE**. ION. Traducere, prefață și note de Alexandru Miran. (Editura Univers, 380 p., 300 lei).

• Balzac - **COMEDIA UMANĂ 9**. Ediție critică de Angela Ion. Volumul cuprinde romanul „Strălucirea și suferințele curtezanelor”. (Editura Univers, 608 p., 440 lei).

• M.M. Bahtin - **METODA FORMALĂ ÎN ȘTIINȚA LITERATURII**. Traducere și cuvînt înainte de Paul Magheru. (Editura Univers, 234 p., 230 lei).

• **CORĂBII PORTUGHEZE ÎN CĂUTAREA LUMILOR NOI**. Traducere, cuvînt înainte și note de Micaela Ghițescu. (Editura Univers, 94 p., 95 lei).

• Isaac Asimov - **CAVERNE DE OȚEL**. În românește de Alexandra Todiraș. (Editura Univers, 254 p., 300 lei).

• John Fowles - **MAGICIANUL**. Ediție necenzurată. Traducere de Livia Deac și Mariana Chițoran. (Editura Univers, 672 p., 650 lei).

• Anonim - **MĂRTURIA UNUI MAFIOT**. O mărturie răscolitoare dinăuntrul mafiei. Traducere de Madalina Chelemen. Prezentarea autorului. Postfața editorului italian. (Editura Univers, 220 p., 250 lei).

Clubul de reflecție franco-român

La sfîrșitul lunii noiembrie a avut loc la București prima reuniune a Clubului de reflecție franco-român „Idea europeană”. Scriitorii Nicolae Breban și Dumitru Țepeneag, inițiatorii Clubului, au înfățișat, în deschidere, intențiile grupării, arătînd că ea nu se va limita la dezbaterile de idei generale ci își propune și activități practice. Una dintre cele mai urgente este aceea de a sprijini o amplă campanie de presă în favoarea adoptării legii sponsorizării culturii.

Tema primei reuniuni a fost *Naționalism și europeanism în cultura noastră*. La dezbateri au participat scriitori, artiști plastici, regizori, critici literari și de artă dintre care am reținut, în ordinea (relativă) a intervențiilor, pe Nicolae Breban, Dumitru Țepeneag, Ion Stratan, Gheorghe Iova, Cezar Baltag, Adina Darian, Iosif Sava, Lucian Pintilie, Gheorghe Grigurcu, Mihai Oroveanu, Călin Căliman, Gabriel Dimisianu, Ștefan Călția, Silvia Radu. A fost prezent dl. Renaud Vignal, ambasadorul Franței în România.

Un poet român de limbă engleză

MODEST în erudiția și dăruirea lui, ducând o viață retrasă dar niciodată desprinsă de mișcarea culturală de la Sibiu și de fapt din întreaga țară, Mircea Ivănescu a publicat în ultimii treizeci și cinci de ani poezii și eseuri de mare originalitate, precum și traduceri remarcabile, acum cîțiva ani surprinzîndu-ne prin curajoasa și incredibil de buna versiune a uneia din cele mai puțin traducibile cărți (ca să vorbim eufemistic), romanul *Ulysses* al lui James Joyce.

Nefiind critic literar, și venind după abundențele comentarii competente, unanime în aprecierea volumelor de versuri ale lui Mircea Ivănescu (toate cu titluri de o simplitate caracteristică - *versuri, poeme, poezii, alte versuri, alte poeme etc.*), așa putea doar să sublinieze impresia personală pe care mi-o creează: de cum deschid, chiar la întimplare, o



carte de-a lui, îmi iese înaintea om simplu, sincer, nedisimulat, care concepe poetic viața și pentru care poezia este o necesitate, o formă firească de trăire a realității. Poate și pentru că, după cum văd eu lucrurile, pentru Mircea Ivănescu literatura și, cu precădere, poezia anglo-americană a secolului nostru constituie un *sine qua non* al vieții cotidiene.

Asemenea gânduri mi-au fost întărite în decursul anilor prin traducerea în engleză a unor frumoase poezii de Mircea Ivănescu în care remarcam apropierea de unii poezii americani mai ales ca o dificultate în plus pentru traducător, ca o „provocare” de a fi la înălțimea acestei similitudini cu stiluri totuși atât de diferite mergînd de la William Carlos Williams la e.e. cummings.

Și iată acum o nouă surpriză plăcută, de neșperat și de necrezut, mai ales în „criza culturală” (sau economică?) în care ne zbatem: un volumaș cu titlul: *Mircea Ivănescu Would-be poems*, Editura Hermann, Sibiu, 1992, 60 pagini, coperta și tehnoredactarea D.I. Cenușer.

Cu oricîtă suspiciune ar putea privi cineva o scriere a unui român într-o limbă străină, cu oricîtă severitate ar cerceta un profesor și traducător de engleză poezii - și chiar sonete - scrise în limba lui Shelley sau Wallace Stevens, aceste 45 de „așa-zise poeme” (cum le intitulează autorul incorrigibil de modest) sînt ferite de orice defecte, mai presus de orice critică lingvistică. Cu alte cuvinte, le putem citi, înțelege, savura, ne putem lăsa purtați de frumusețea sentimentelor și prozodiei, ca și cum am citi o operă originală. Sînt convinși că, dacă vor răzbate dincolo de granițele și limitele artificiale impuse culturii noastre, ele se vor bucura de apreciere din partea criticilor și publicului de limbă engleză.

Și nu numai atât, căci e vorba de un eveniment cu totul deosebit: Acest poet român izbutește să se exprime la fel de agreabil și cursiv în engleză, fără a pierde nimic din farmecul cu care ne-a deprins în volumele lui românești.

Cititorul străin are posibilitatea să cunoască un poet „de sinteză” așa spune, pentru că a încorporat organic în versurile lui și experiența unei vieți mai puțin banale și cea a poeziei românești din ultimele decenii și (sper că nu mă înșel), esența poeziei americane din tot veacul nostru. Acest din urmă lucru este întru totul firesc, dacă ținem seama de contactul intens cu poezia americană prilejuit de anii de muncă încordată și competentă pe care abilitul traducător și inventivul poet i-a consacrat biruinței intitulate *Poezie americană modernă și contemporană*, volum cuprinzător apărut la Editura Dacia în 1986.

Pe ici, pe colo, recunoaștem cîte un crîmpei dintr-un poet american sau englez - de cele mai multe ori „citat” fără ascunzișuri, fără falsă pudoare - după cum unele versuri ne duc involuntar cu gândul la cîte o poezie a Anei Blandiana sau Marin Sorescu. Dar acestea sînt elemente de substrat, pentru că poezia lui Ivănescu are o o sumedenie de elemente proprii atât ca suplețe a versului (mereu nedeclarativ și lipsit de ostentație), cu o punctuație cam ciudată pentru noi (absența majusculilor, sintaxa frîntă la rimă etc.), cît mai ales de fond. Există cuvinte-cheie: omniprezent este pronumele pentru persoana a doua, interlocutorul fiind pare-se indispensabil pentru Mircea Ivănescu, într-un permanent dialog cu lumea redusă la intimitate; apoi *noaptea, visul, soarele, zăpada* sau, mai des, *ploaia, valurile, circiuma, cărțile* - toate creează un mic univers specific. „Ceilalți” sînt totuși prezenți în unele poezii dedicate poetului flamand, Eugène van Isterbeck (sufletul centrului și festivalurilor europene de poezie din Belgia și de la Sibiu), ambasadorului Olandei la București și poetesei și traducătoarei noastre Liliana Ursu (căreia îi face un original portret în unul din sonete).

Așa și vrut să ilustrez aceste cîteva gânduri cu citate mai ample (și nu pot să nu sugerez revistelor noastre să publice și asemenea lucruri ieșite din comun),



dar mă voi limita la unul din sonete: „Tell me your dreams, or rather, tell me how / sometimes, at night, you lie awake / and let the waves of silence come and go / over your lonely body. In their wake / dark shapes are surging which do play / a game most strange, all for your loneliness / Tell me how come the shadows, and how they / draw all around you circles of slow numbness. / For dreams, my lonely lady, are the shore / where once we played with the gray waves / of times past and but half-remembered. And before / we turn our back to that green sea which raves / and vainly tries to clutch our ankle, we stop and seem / dimly to see ourselves play in the sand. This is to dream.”

În afară de poezii preferați ai lui Mircea Ivănescu, versuri ca acestea îmi amintesc de un autor anglo-american îndrăgit de mine, W.H. Davies, înrudit cu al nostru printr-o viziune asupra vieții sincere, simplă și inefabil melancolică.

Să-i mulțumim lui Mircea Ivănescu pentru acest spectacol intelectual și poetic de bun gust, să-i mulțumim și pentru alte fapte culturale prin care ne înșeninează și ne face să vibrăm la unison cu valorile culturale ale lumii. Dar să mulțumim și profesorului Didi Cenușer, care a cules și tehnoredactat impecabil acest volum, după cîte cred eu *eveniment unic în istoria culturii noastre*, racordată tot mai pregnant, sufletește, la cea anglo-americană.

Andrei Bantaș

CARTEA STRĂINĂ

Premiul Strega 1992

DUPĂ debutul din 1963 la editura Mondadori, cu *La ferita d' aprile*, Vincenzo Consolo atrăsese atenția asupra lui cu *Il Sorriso dell' ignoto marinaio*, Einaudi, 1976, *Lunaria*, idem, 1985, *Retablo*, Sellerio, 1987 și *Le pietre di Pantalica*, 1988, titlu, acesta din urmă, trimițînd la cartea lui Leonardo Sciascia *Le pietre di Regalpetra* (1946). Anul acesta el este cîștigătorul unuia din cele mai importante premii literare italiene.

De la prima la ultima pagină, romanul *Nottetempo, casa per casa*, rămîne fidel unei formule expresive de mare virtuozitate, care face mai pregnant mesajul, deloc criptic. Fiecare frază, extrem de elaborată, cu enumerări nominale sau verbale epuizînd întregii serii semasiologice, urmărește să reproducă cu fidelitate universul perceptiv al diferitelor personaje și, în primul rînd, al celui care reține poate ceva mai mult atenția, fără a ne îndreptăți să vorbim de un protagonist, în accepțiunea clasică a termenului. Într-adevăr, structurarea materialului ca o suită de scene, cu oameni ale căror destine numai pe alocuri se intersectează, împărțînd același perimetru geografic - al localității siciliene Cefalù, ca și în *Zimbetul marinarului necunoscut* - duce, în final, la perceperea corală a personajelor. Titlul romanului trebuie

înțeles *ad litteram* intrucît enunță fidel conținutul: un mozaic de nucleu narative surprinzînd întimplări ale unor familii sau indivizi aparținînd aceleiași comunități convulsionate, aflate în preajma unor distorsiuni sociale.

Am fi tentați să vorbim de scriitura barocă, dar abundența lexicală, recurența procedurilor repetitive și cumulative nu sînt percepute ca o redundanță, ci ca o modalitate de exprimare totală, menită să sugereze schizofrenia. Că așa stau lucrurile, o dovedește și faptul că exprimarea luxuriantă atinge apogeul în capitolele dedicate unei realități prin ea însăși „barocă”: a unui grup de sectanți, cu practici ezoterice, veniți de aiurea. Aceleiași finalități îi sînt subordonate sugestivele titluri de capitole întărite prin citate, pe care le percepem ca făcînd parte structural din roman. Versurile sau frazele-motto, luate din scrieri sacre sau din diferiți autori antici și moderni, pregătesc atmosfera și preanunță frazele ritmate, cu virtualități incantatorii, diseminate în text.

Materia epică a cărții nu este foarte densă; am putea spune că este aproape improprie denumirea de roman, chiar și pentru maniera postmodernistă de a scrie. Nu trama, evoluția în sine a evenimentelor atrage

interesul, ci atmosfera în care acestea au loc.

În localitatea căzută în uitare de sine, de a cărei letargie se plînge baronul don Nene, un dannunzian provincial în căutarea de senzații erotice, sosirea restrînsului grup de gnostici ai lui Aleister Crowley, oficiînd cu fast capotin orgii păgîne, aduce o notă exotică. Cu sau fără spectacolul practicantilor de religii satanice, locuitorii din Cefalù - meseriași, mici comercianți, slujbași, dezertori sau emigranți - își au conflictele și problemele lor, acutizate de momentul politic. Vincenzo Consolo revine la momentul ciocnirilor deschise dintre anarhiști și fasciști pe cale de a lua puterea, deci la anii '20, moment asupra căruia s-au oprit mai mulți romancierii italieni de-a lungul celor șapte decenii de atunci scurse. Originalitatea tratării - față de un Vasco Pratolini, de pildă - constă în faptul că etapa istorică apare nu prin izolate evenimente parțial verificabile documentar, ci prin perceperea efectelor contaminate de spiritul locului. Elementele de interes strict socio-politic (referirile la presa protestatară, la emigrația sau la acțiuni anarhice) nu apar ca atare, ci indirect, prin destinele unor personaje. Drept urmare, nu găsim supradiimensionări, iar din viziunea globală nu lipsește nimic, nici chiar dimensiunea mitică a Siciliei.

Se remarcă, în plus, judecata, mult mai detașată, asupra momentului, din perspectiva valorilor eterne ale umanității. Tînărul învățător Petro Marano, marcat profund de boala

mentală, cu exteriorizări diferite, a tatălui (*il luponario*) și a surorii, dar și de presiunile pe care ceilalți le exercită asupra lui, va încerca să arunce în aer imobilul adversarului său. Ajutat să plece în exil, pentru a se sustrage represiunii, contrar așteptărilor anarhiștilor organizați, își judecă gestul disperat ca efect al unor ireconciliabile sociale, dar și prin prisma valorilor etice. Păstrîndu-și judecata dreaptă asupra opresorilor, el are luciditatea de a-i vedea pe dinamitarzi în adevărata lor lumină.

Așadar, față de Pratolini sau Riccardo Bacchelli, rapsod al începutului anarhismului, romanul *Noaptea, casă de casă* aduce o altă viziune, atrăgînd atenția asupra pericolului degradării umane, dincolo de contrapuneri sociale - deloc minimalizate.

Armonia interioară spre care tinde Petro, personajul lui Consolo, dă măsura timpului scurs de la momentul istoric zugrăvit, timp care include și istoria noastră recentă. De aceea optica apare atât de diferită.

Maximă implicare etică, deci, din partea scriitorului, dar și artistică, în sensul găsirii unei formule narative noi. Cum am spus, invenția lingvistică frapează cititorul chiar înaintea elementelor de conținut. Să fie oare întimplătoare coincidența, în această privință, a lui Consolo cu sicilienii Verga și Vittorini, care au marcat în același timp trecerea la un nou conținut și o nouă poetică? Evoluția ulterioară a prozatorului ne va edifica.

Doina Condrea Derer

Cele două utopii ale lui Charles Péguy

INCĂ de la începutul intervenției mele aş vrea să precizez două lucruri: mai întâi, că nu sunt un specialist în Péguy, dar că - în calitate de creştin şi ca poet care a tradus în româneşte câteva din poemele sale religioase - sunt un mare admirator a ceea ce voi numi, la el, *utopia carităţii*; în al doilea rând, că - în calitate de Român al acestui sfârşit de secol - mă consider, pe mine şi pe poporul meu, drept victime ale unei teribile utopii istorice care, în activităţile şi scrierile lui Péguy, ia forma unei *utopii a solidarităţii şi luptei sociale*. În fine, mă simt dator să mărturisesc că acest expozeu este parţial inspirat de consideraţiile pe care teologul Hans Urs von Balthasar le-a făcut asupra „esteticii teologice” a lui Péguy.

Această distincţie, între cele două utopii care l-au confisicat pe scriitorul francez, nu vrea nicidecum să tulbure imaginea unei personalităţi puternice care - după opinia generală - a izbutit să concilieze prin tot ceea ce a făcut, în mod admirabil, câteva contradicţii aproape de neîmpăcat. Toată lumea ştie că Péguy a fost, în acelaşi timp, comunist şi naţionalist, internaţionalist şi patriot, de extrema stînga şi de extrema dreaptă, fidel Bisericii şi anticlerical, mistic şi jurnalist atacînd faptele diverse zilnice. S-ar spune - şi aproape toţi exegeţii săi o susţin - că toate liniile personalităţii sale, oricît de învrăbite ar părea, au totuşi un punct de convergenţă: un centru în care extremele se reconciliază. Voi da un singur exemplu: nu se afirmă despre el că ar fi fost, asemenea lui Kierkegaard sau Nietzsche, *solitar* prin excelenţă? Nu se susţine, în acelaşi timp, că - graţie înrădăcinării sale în popor, trebuie să fie privit ca un *solidar* prin excelenţă? O susţine el însuşi, cînd scrie: „Un travaliu ca acela pe care îl fac eu nu este opera unui singur om; el este hrănit, adesea fără ca ei să ştie, de ceea ce este mai bun în viaţa tuturor celor care s-au apropiat de el. Există în orice operă repercusiuni aproape indefinite ale vieţii”.

Personal, înţeleg foarte bine că numai într-un asemenea context vital este cu putinţă asumarea şi ducerea la bun sfârşit a unei misiuni. De ce? Fiindcă orice misiune de ordin social înseamnă viaţă ca reprezentare. Acest cuvînt, „reprezentare”, revine des sub pana lui Péguy şi-l defineşte: el însuşi se simţea un reprezentant al propriilor sale origini. „Ce poate să reprezinte geniul, dacă este secţionat de înrădăcinarea sa în popor?” se întreabă el. Întrebare patetică, poate, căreia Péguy i-a dat un răspuns amar şi categoric: „Se va reprezenta pe el, se va reprezenta pe sine însuşi; sărmană şi mizerabilă reprezentare: dacă se va reprezenta pe sine însuşi, el omul, nu va putea niciodată să reprezinte decît un biet şi mizerabil om ca noi toţi”.

Se pare că acesta este punctul crucial din care - năzuind să evite cu orice preţ izolarea şi egoismul unui om „sărman şi mizerabil”, şi deci căutînd să se înrădăcineze în colectivitate şi în acţiunea luptei sociale, pentru a depăşi oarecum propria sa determinare ca individ simplu - a început derapajul poetului creştin spre acel *alter ego* al său, spre militantul socialist, adică spre ceea ce eu numesc generoasă dar, vail, pernicioasă lui *utopia a solidarităţii şi a luptei*.

DUPĂ teribila experienţă istorică a ultimelor decenii, eu cred că Europa de Est are dreptul să repete, aici şi oriunde, critica discursului utopic tradiţional, făcută de un tînăr filosof român, Gabriel Liiceanu. Utopia tradiţională - susţine filosoful nostru - manifestă o dublă pretenţie: mai întâi, ea se declară pe sine ca singura lume

idealmente bună; în al doilea rând, fiind singura lume bună, se socoteşte că ar avea dreptul de a se încarna istoriceşte. Astfel, utopia tradiţională are nu numai „orgoliul static de a fi ideală, ci şi orgoliul agresiv al expansiunii idealului în real”. Întrebarea e: unde se poate ea încarna? Răspunsul e clar: singurul loc liber, unde ea ar putea să se instaleze, este viitorul. Şi iată-i, astfel, pe soldaţii ei începîndu-şi războiul necruţător de cucerire a viitorului, organizîndu-şi tranşeele în prezent. „Utopia tradiţională - precizează Liiceanu - este intelectuală, pentru că ea se realizează tocmai prin pierderea idealităţii sale, tocmai pentru că locul pe care ea îl caută şi îl găseşte se situează în lumea aceasta, pentru că el este un loc finit. Utopia intelectului este o utopie profană care dislocă finitul prin finit: ea este utopia unui demers spre o falsă transcendenţă”. Din momentul cînd accentul, pus iniţial pe descrierea modelului utopic, trece asupra descrierii tehnicilor de avansare spre el, gîndirea utopică „rupe orice contact cu transcendentul şi se instalează fără echivoc în sfera ideologiei”. Pe măsura ce configuraţia drumului de urmat - adică „teoria practicii” - devine mai concretă, modelul devine mai spectral. Utopia intelectului, axată pe temporalizarea transcendentului, sfîrşeşte ca *utopie a istoriei*. Iată concluzia filosofului român.

A fost oare Péguy conştient de impasul în care îl conduce militantismul său de tip socialist? Se pare că da. Iată ce scrie el încă în anul 1902: „Catoicii mă interziceau, pentru că deveneam liber cugetător; burghezii mă interziceau, pentru că eram socialist; mai tîrziu antisemiţii m-au interzis pentru că fusesem dreyfusard; se poate ca într-o zi Partidul socialist să mă interzică, pentru că sunt anarhist; şi nu mă îndoiesc nicidecum că într-o zi, mai tîrziu, cutare anarhist mă va interzice, pentru că sunt burghez”.

Alături de acest eşec întrevăzut aloricării militantism social, există la Péguy cealaltă utopie - *utopia credinţei şi a carităţii*. Oare nu contrazice această utopie crezul esenţial al poetului, acela de a reprezenta propriile sale rădăcini? Nicidecum, susţine teologul elveţian von Balthasar: ea înseamnă tot a reprezenta, dar a reprezenta în ordine spirituală; adică „a scoate la iveală sfinţi reali, a-i chema şi a-i caracteriza. Pentru Péguy, figura care se află în centrul a toate este Ioana d'Arc, această răscruce unică a Bisericii şi a lumii, răspîntie de acţiuni profană şi acţiune religioasă, şi aceasta tocmai pentru că ea este *popor* şi - aşa cum Péguy o socoteşte de la început - pentru că ea acţionează în virtutea unei solidarităţi totale. Ea constituie locul geometric al misiunii sale, ea este maestrul şi modelul său”.

Să mi se îngăduie aici o explicitare, fără îndoială necesară, prin recursul mai susţinut la textele teologului elveţian. „Mi se pare evident - scrie von Balthasar - că cuvîntul-cheie al lui Péguy - „reprezentare” - reuneşte aici toate semnificaţiile: a se reprezenta, a se face prezent - dar făcîndu-l prezent şi pe celălalt, pe sfinţul acesta, care la rîndul său prezintă şi se face prezent, face dăruit, poporul, în mod profan dar şi sacral”. Aşadar, această utopie nu vrea deloc să se încarneze în istorie, ea aparţine unei cu totul alte lumi. Iar teologul continuă: „La această răspîntie de semnificaţii, universul lui Péguy se lasă încă de pe acum întrezărit în întregime într-o străfulgerare: a reprezenta înseamnă a înainta pentru. Pentru ceilalţi, pentru toţi. Aceasta înseamnă solidaritate, iubire ca serviciu, caritate. Şi pentru că este determinaţia fundamentală, e vorba de o solidaritate funciarmente nelimitată. Din punct de vedere profan, e vorba de o etică: angajamentul pînă la uitarea de sine; dar e şi o estetică, e genialitatea: vai de geniul care nu este vocea, expresia, manifestarea întregului popor. Dar din punct de vedere religios, e vorba de sfinţenie, care ca atare

înseamnă misiune eclezială. Iată de ce misiunile, sarcinile în cele două domenii se leagă vertical: eroul e legat de popor, sfinţul de masa păcătoşilor”.

În această perspectivă, André Rousseaux putea, pe bună dreptate, să-şi intituleze cele trei volume ale sale *Profetul Péguy*. Căci, aşa cum precizează teologul pe care-l citez mereu, „profeţia nu înseamnă a prezice viitorul, ci a şti în clipă ceea ce este just în ochii lui Dumnezeu; a putea, din partea lui Dumnezeu, să fixezi adevărul lor loc lucrurilor, oamenilor, evenimentelor şi constelaţiilor; a descifra firele încîlcite ale timpului”.

ADEVĂRATA luptă a lui Péguy împotriva lumii secolului său e lupta împotriva dezrădăcinării tragice a omului natural şi, în consecinţă, a omului creştin. După propria sa mărturisire, ceea ce se poate constata astăzi este „suprimarea solidarităţii verticale”, „pierderea rădăcinilor nocturne”, transpunerea pe orizontală, „înlocuirea misticii prin politică” şi a valorilor personale şi fireşti prin bani. Toate acestea înseamnă - după expresia lui Péguy însuşi - „reducerea întregii exactităţi a vieţii la exactitudinea matematică şi prin ea la mecanism şi la falsa egalitate”. Ce mai poate să facă un adevărat creştin în asemenea vremuri? se întreabă poetul.

Şi totuşi

Heureux ceux qui sont morts pour la terre charnelle

exclamă indimenticabil acelaşi poet. Ce reprezintă aceştia, pentru a li se acorda beatificarea? După Péguy, eroii - cei care mor sacrificîndu-se pentru patria lor - „sunt imaginea şi începutul lăcaşului lui Dumnezeu”, ei sunt „corpul cetăţii lui Dumnezeu”. *Ce voeu de la terre est le commencement et le premier essai d'une fidélité*. Iar cînd se vor reîntoarce ca nişte *grands vaincus* în *la première argile*, din care i-a modelat *le pouce de Dieu*, atunci reunirea lor cu *le premier terroir* înseamnă *l'espoir et la promesse que le monde tout entier sera auprès de Dieu*.

Utopia solidarităţii umane în luptă pentru fericirea pămîntească, utopie care a fascinat tinereţea poetului, l-a condus în mod cu totul firesc spre cealaltă utopie - *utopia credinţei*. Elementul lor comun îl constituie, după von Balthasar, *speranţa*. Se ştie că, după opinia Sfinţului Augustin, omul nu poate să sperde decît pentru sine însuşi, nu şi pentru aproapele său. Dar - citez din teologul amintit - „printr-o contemplare răbdătoare a realităţii unice, în acelaşi timp naturală şi supranaturală, printr-o aprofundare constantă şi o comparaţie a descoperirilor sale odată obţinute, Péguy ././ a realizat o deschidere spre o teologie totală a speranţei”. Dar unde se află această speranţă? „Comunitatea atît orizontală în timpul istoric, cît şi verticală, în intervalul care se întinde între Biserica ceaastă şi Biserica terestră, iată mediul în care se riscă speranţa. Un asemenea mediu presupune legătura inexplicabilă, special creată de Dumnezeu, între corp şi suflet, darul natural şi libertatea, spiritul încarnat, ceva ce îngerii nu vor cunoaşte niciodată”.

Şi teologul continuă: „Riscul înrădăcinării sufletului, în măsura în care acesta e spirit liber, în materie, corespunde unui risc mai adînc, cel pe care şi l-a luat Spiritul divin şi etern, atunci cînd s-a înrădăcinat în ne-fiinţa lumii create, în ne-fiinţa libertăţii create: chiar şi cuvîntul şi fiinţa lui Dumnezeu nu pot să se încredinţeze lumii, decît fiind primite de către oameni şi primind răspunsul lor în iubire. Dumnezeu este obligat să accepte acest risc, odată ce se încredinţează libertăţii create”. Pentru a susţine această idee, von Balthasar dă un extraordinar citat din Péguy, care merită să fie reprodus în întregime: *J'ai souvent joué avec l'homme, dit Dieu. Mais quel jeu, c'est un jeu dont je tremble encore... J'ai souvent joué avec*

l'homme, et je sais que ma grâce est insidieuse... Elle est plus rusée qu'une femme. Mais elle joue avec l'homme et le tourne et tourne l'événement... Je joue souvent contre l'homme, dit Dieu, mais c'est lui qui veut perdre, l'imbécile, et c'est moi qui veux qu'il gagne. C'est le cas de le dire, nous jouons à qui perd gagne. Du moins lui, car moi si je perdais, je perds. Mais lui quand il perd, alors seulement il gagne. Singulier jeu, je suis son partenaire et son adversaire et il veut gagner contre moi, c'est-à-dire perdre. Et moi, son adversaire, je veux le faire gagner.

Concluzia este limpede şi se impune de la sine: trebuie ca oamenii să se mîntuie singuri, prin ei înşişi. Graţie nu poate să fie pentru ei decît o iniţiere întru libertate, o lecţie de libertate practică; ei trebuie să înveţe a înţelege liberalitatea în caracterul ei de graţie, adică în gratuitatea iubirii, pentru ca astfel să corespundă chiar *au coeur de Dieu*. Esenţa Creştinismului stă în faptul că, în inima omului, se trezeşte „un reflet de la gratuité de la grâce divine”.

Iată ce mi se pare măreţ şi înălţător în Péguy: e această *estetică teologică*, bazată pe încarnarea lui Dumnezeu în Cristos. Spiritualul trebuie să se întrupeze, invizibilul să se demonstreze în formă vizibilă, căci numai ceea ce este just şi justificat în faţa lui Dumnezeu poate fi just în lume. Să ne amintim zguduitorarele versuri:

Car le surnaturel est lui-même charnel.

E l'arbre de la grâce est raciné profond

Et plonge dans le sol et cherche jusqu'au fond

Et l'arbre de la race est lui-même éternel.

„Punctul de plecare al esteticii sale - explică von Balthasar - era *Cetatea armonioasă*, acest ideal estetic utopic, care trebuia să înlocuiască pe pămînt cetatea lui Dumnezeu: armonia ca valoare supremă, dar cucerită prin efort etic suprem. ././ Efortul absolut al vieţii în vederea acestei frumuseţi era apoi el însuşi încarnare a frumuseţi - prin opoziţie faţă de toate programele socialiste de partid în materie de artă. ././ Pînă la urmă tot ceea ce este estetic se înrădăcinează pentru el în religioasă, o artă alta decît cea religioasă, adoratoare, nu cetează în ochii lui. Pentru el, catedralele sunt *la prière d'un peuple charnel...*, *cette merveille, cette presque gageure, ce miracle de pierre*. Ele sunt *le corps de l'adoration*.”

În ceea ce priveşte propria sa poezie, André Gide remarcase de mult că lirismul său evocă vechile litanii şi e stăpînit de un principiu de stil: interminabilele sale repetiţii ne sugerează în acelaşi timp repetiţia kierkegaardiană şi continuitatea bergsoniană, după cum ne lasă să întrevădem curenţii şi trecerile niciodată întrerupte ale realităţii, ale vieţii, la care participăm cu toţii. S-a subliniat de asemenea că alexandrinul său e un vers în care „socoteala mecanică a silabelor se opune accentuării ritmice, dar cea de a doua se suprapune celei dintîi fără a o distruge, fiind fără încetare reluată şi dominată de aceasta”.

Am să închei, reluînd ideea de bază a lui Gabriel Liiceanu cu privire la pretenţia utopiei intelectului de a deveni utopie a istoriei, şi la ceea ce o diferenţiază de utopia carităţii religioase. Cetatea ideală a lui Péguy este locuită de sfinţi: e o cetate sacralizată, situată în *intermundii*, adică în spaţiul fără întindere care leagă omenirea de divinitate. Această cetate nu dislocă finitul prin finit, ci îl dislocă *par le bruissement de l'infini*. Ea este într-adevăr utopică, pentru că - aşa cum arată filosoful român - nu se situează şi nu se va situa niciodată pe nici o hartă a lumii acesteia. „Topologia sa e strict ideală”.

Ştefan Aug. Doinaş

România literară 21

NOTĂ: Versiunea franceză a acestui text a fost prezentată la colocviul „Péguy şi totalitarismele, o tragedie presimţită”, care s-a desfăşurat la Paris şi Orléans între 13-15 noiembrie 1992.

Europa literară

• Este un adevărat tur de forță să reușești în 1080 de pagini istoria literară a Europei, de la origini pînă în prezent și de la Atlantic pînă la Ural. Performanța a fost



realizată la Universitatea din Lille, de un colectiv de 150 de universitari din toate punctele cardinale ale continentului, sub coordonarea lui Guy Fontaine și Annick Benoit-Dusausoay și s-a materializat într-un volum apărut recent la Editura Hachette. Structurat cronologic pe mari perioade (Evl

Mediu, Renaștere, Baroc, Clasicism, Epoca Luminilor etc.) și pe genuri literare, cu o iconografie bogată și cu numeroase citate bilingve sau trilingve,



volumul e instructiv și pasionant atît pentru iubitorii de literatură cît și pentru istoricii ideilor fără frontiere. Dintre ilustrațiile cărții *Lettres européennes* reproducem celebrul *Don Quijote* al lui Picasso și fotografia reprezentîndu-l pe Claude Simon la ceremonia decernării Premiului Nobel în 1985.

... și culturală

• Miniștrii Culturii din cele douăsprezece țări ale Comunității Europene s-au reunit de curînd la Bruxelles pentru a stabili noi criterii de desemnare a capitalelor europene ale culturii, în condițiile în care s-a pus problema

de a fi acceptată și candidatura unor orașe din afara Comunității. Calendarul este complet pînă în 1997, iar principalele favorite pentru anii următori sînt Istanbul, Praga și Stockholm.

„Invizibilii” lui Soljenițin

• Editura Fayard a publicat traducerea în limba franceză a volumului *Invizibilii* de Alexandre Soljenițin. „Iată o carte de recunoștință” se spune în „Le Monde” (12 noiembrie). „Partea scufundată a aisbergului vieții” ilustrului scriitor. „Tot ceea ce trebuie ca ingeniozitate, devotament, discreție, adevărat curaj al unor oameni care l-au ajutat și care nu i-au cerut nimic altceva decît să rămînă anonimi pînă la sfîrșit. Invizibili. Acei necunoscuți fără de care el nu s-ar fi putut face auzit. Fără de care anii săi de creație subterană ar fi rămas literă moartă”. Odată cu *Invizibilii* (publicat la Moscova în revista „Novy Mir” nr. 11 și 12 din 1991), paisprezece capitole inedite din Memoriile sale publicate acum pentru prima dată în Occident, Soljenițin scoate la iveală pe scoplicii săi. Cercul inițiatorilor, cărora Soljenițin a vrut să le aducă un omagiu, să le ofere un loc în Istorie.

Premieră absolută

• Regizorul Jean-Louis Martinelli, care conduce de 15 ani Teatrul din Lyon, și-a propus să prezinte în această stagiune *Biserica* de Cellini și *Negustorii de glorie* de Marcel Pagnol. Între timp, cunoscutul filozof francez Bernard-Henri Lévy (în imagine) i-a încredințat prima sa piesă, *Judecata de apoi*. După ce a obținut un mare succes cu *Biserica* la Nanterre-Amandiers, Jean-Louis Martinelli a



lansat, începînd din 23 noiembrie, la Teatrul Atelier, premiera absolută a piesei lui Lévy, în care autorul aduce în scenă personaje ce au fost implicate în marile evenimente ale secolului.

Premiu



• Pentru al VIII-lea an consecutiv și după ce a încoronat, mai ales, pe Jean-Noël

Pancrazi (în 1990) și pe Gébé (în 1991), premiul revistei „L'Événement du jeudi” a fost decernat lui Alain Chany (în imagine) pentru volumul său *O secetă la Paris*, publicat la Editura Olivier. Este vorba de o culegere de nouă proze scurte, apărută la două decenii după primul său roman (*Ordinul de dispersare*) din 1972.

Un nou director

• Fondatorul și conducătorul Festivalului anual al artelor de la Spoleto, Gian Carlo Menotti, va fi noul director artistic al Teatrului de Operă din Roma. În vîrstă de 81

de ani, Menotti este unul dintre cei mai cunoscuți compozitori italieni și a declarat că intenționează să facă mai accesibilă muzica clasică.

Biografia unui popor

• Volumul „Latinos: Biografia unui popor”, semnat de Earl Shorris (Editura W.W. Norton), este o amplă lucrare care se stăduiește să ofere cititorilor o înțelegere a diversității și complexității unei minorități în creștere rapidă din Statele Unite care cuprinde americani-mexicani, americani-cubanezi, puertoricani, dominicani și imigranți din America Centrală și de Sud.

Ecranizare după Joyce

• Regizorul Amin Chaudhri plănuiește să ecranizeze romanul *Veghea lui Finnegan* al lui James Joyce, în care să distribuie pe cunoscuții actori americani Martin Sheen și Martin Landau. Regizorul a declarat, de fapt, că face eforturi să ia doar niște „elemente” din romanul amintit. „Este vorba chiar de un film de groază polițist a cărui acțiune se petrece la Pittsburgh” a spus Chaudhri.

SCRISOARE DIN GERMANIA

Sesiunea științifică a Institutului român din Freiburg

În fiecare început de octombrie, Adunarea Generală și Sesiunea științifică a Institutului și Bibliotecii Române din Freiburg-im-Breisgau (Germania) au devenit unul din rarele și tenacele ritualuri ale exilului. Anul acesta, în 2 octombrie, au sosit pe rînd, în Uhlandstrasse, 7 oaspeți de la Milano, Torino, München, Bonn, Madrid și Paris. În clădirea de cărămidă roșie cu stucaturi au fost întîmpinați de doamnele Irina Nasta și Rodica Moschinski care, de peste șase ani - de cînd au încetat subvențiile germane - împreună cu directorul Institutului, istoricul Iancu Ioan Bidian, țin în viață cea mai bogată bibliotecă românească din afara țării, fără salarii, gospodăriind puținul cotizațiilor și al donațiilor în așa fel încît, prin sacrificiul lor se împlinește miracolul supraviețuirii acestei ctitorii românești.

O importantă parte a sesiunii a fost consacrată vieții și operei lui Vintilă Horia. Antonia Constantinescu a încercat o arheologie a primei „pribegii” (începută în anii imediat după război) și care reprezintă o fizionomie reală, un destin diferit de cel al valorilor următoare ale exilului. Fiecare cu povestea lui de miraculat, primii „înstrăinați” aveau exilul ca măturie și probă inițiativă. Exilul era asceză și exacerbare a memoriei, voința creatoare de a da un sens suferinței. Romanele parabolice ale lui Horia Vintilă vor da seamă de răul generat de profanarea tradiției, printr-o hermeneutică a reemitizării, de repopulare a lumii cu semne, demers polemic față de contextul cultural al unui Occident aflat sub semnul demistificării și demitificării, al cultului pentru epifenomene.

Profesorul Roberto Scagno (Torino) a luminat episodul, puțin cunoscut, al

implicării lui Vintilă Horia în viața culturală italiană, cu aparițiile editoriale, prietenii și receptarea în Italia a operei sale.

Armătura teoretică a viziunii despre lume a lui Vintilă Horia a făcut obiectul comunicării profesorului Cicerone Poghiric (Universitatea din Bochum). Cel care a strîns în *Călătorie spre centru* interviurile sale cu Heisenberg, Jung și Lupașcu, a fost unul din puținii scriitori ai veacului care a știut să aște uneitatea spirituală între știință și creație, situîndu-se împotriva pozitivismului reducționist și raționalismului totalitar, sursa tuturor exceselor acestui secol.

Despre omul și prietenul Vintilă Horia au vorbit Aurelio Răuță și Radu Enescu (Madrid). A fost evocat entuziasmul incorijibil, generozitatea, profunda sa ostilitate față de orice înregimentare politică și hotărta lui opoziție față de comunism. Scandalul, în 1960, în jurul primirii premiului Goncourt pentru romanul *Dumnezeu s-a născut în exil* a fost generat tocmai de refuzul hotărît al lui Vintilă Horia de a se lăsa recuperat de agenții ambasadei R.S.R. Dar fără campania de presă declanșată împotriva lui - pe cît de nedreaptă pe atît de simptomatică pentru înregimentarea ideologică a mass-mediei franceze - ar fi existat pentru el primejdia, măturirea Vintilă Horia, de a intra în iluzia respectabilității și a conformismului trădîndu-și condiția de exilat care este aceea de a nu avea rădăcini decît în cer.

O altă parte a Sesiunii științifice din 3 octombrie a fost consacrată scriitorului, istoricului și criticului de artă Pavel Chihaia, la împlinirea a 70 de ani. Student la litere în anii războiului, Pavel Chihaia debutează cu proze și cu o piesă *La farmecul nopții* (publicată la Editura Fundațiilor

Regale) pentru care primește Premiul Scriitorilor Tineri în 1945. Este remarcat de criticii literari ai vremii, dar romanul *Blocada*, vastă frescă a Constanței, parabolă a izolării ca izvor de degradare și moarte, publicat la sfîrșitul lui 1947, este retras din librării și topit. Din acel moment, Pavel Chihaia intră în lumea de umbre, solidar cu soarta valorilor românești victimizate de agresivitatea proletcultismului, activînd în organizația subversivă anticomunistă *Mihai Eminescu*, alături de Constant Tonegaru, Teohar Mîhadaș, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Dinu Pillat, Iordan Chimet, părintele Marie-Alype Barral, Gheorghe și Lucia Fratostiteanu. Arestat de două ori și eliberat din lipsă de probe, Pavel Chihaia este, pe rînd, muncitor necalificat în construcții, caloriferist la o policlinică de copii din București, figurant la Teatrul Nottara. Abia în 1960 reușește să se angajeze cercetător la Institutul de Istoria Artei, publicînd zeci de studii în reviste de specialitate și cîteva cărți, toate cercetările sale de istoric al artei cantonîndu-se într-un domeniu dificil accesibil comenzilor propagandistice, Evul Mediu din Țara Românească. Se exilează în 1978, stabilîndu-se la München, unde-și continuă studiile de istoric de artă regăsindu-și, totodată, vocația cenzurată de scriitor, publicînd fragmente dintr-un nou roman *Cearta sufletului cu trupul* și o carte *Fașa cernită a libertății* (București, Editura Jurnalul Literar, 1991), 20 de interviuri cu personalități culturale din țară și exil.

Opera de medievist a lui Pavel Chihaia a făcut obiectul comunicării lui Adolf Armbruster.

Într-o a treia parte a sesiunii de la Freiburg, Matei Cazacu a prezentat comunicarea *Sfinți și sfințenie în trecutul românesc*. Absența sfinților

români, speculație ridicată la rangul de complex național și recenta și mult discutata canonizare din țară, află în excelenta comunicare a lui Matei Cazacu o rezolvare istorică și un diagnostic.

Cauzele istorice ar fi: - absența unei Biserici autocefale pînă la 1885, cum a fost cazul cu cea rusă, srbă, bulgară și greacă (în care s-au canonizat sfinți din secolele XI-XII); - absența unui proces de canonizare; - faptul că venerarea unei persoane ca sfinț era destul, cum era cultul lui Ștefan cel Mare la Putna.

Diagnosticul este cel al unei rezerve, al unei neîncrederi în sfințenia autohtonă, constatată din cele mai vechi timpuri, cînd domnii români au importat moaște de sfinți prestigioși - ca Sfînta Filofteia la Argeș sub Mircea cel Bătrîn, Sfîntul Ioan cel Nou de la Kerzi, în Moldova lui Alexandru cel Bun, Sfîntul Grigore Decapolonul, Sfînta Paraschiva în Moldova sub Vasile Lupu și, în fine, Sfîntul Dumitru Basarabov adus de la Ruși din Bulgaria în 1772 și rămas la București la Mitropolie.

Această „timiditate” este cu atît mai izbitoare astăzi, cînd sfinții canonizați în iunie și august 1992 au trăit cu toții în Evul Mediu, ierarhia Bisericii Ortodoxe Române făcînd mai degrabă un gest de recuperare decît unul de aderență la realitățile românești. „Nu a fost canonizată nici o victimă a comunismului (ca Mircea Vulcănescu sau Vladimir Ghica), nici un martir al revoluției anti-comuniste din decembrie 1989”, a constatat Matei Cazacu.

Antonia Constantinescu

Festivalul filmului italian, Villerupt 1992



• Între 30 octombrie și 15 noiembrie s-a desfășurat la Villerupt, în Franța, cea de-a cincisprezecea ediție a Festivalului filmului italian, rezervat tinerilor cineaști. Premiul juriului a revenit peliculei lui Pasquale Pozzessere *Spre sud* (cu Antonella Ponziani și Stefano Dionisi), iar premiul publicului a fost atribuit primului film al lui Tonino Zangardi - *Allulodrom* (cu

Isabella Ferrari, Francesco Casale, Claudio Bigagli, Massimo Bonetti). Alte filme în competiție: *Febră, furie și fiere* de Francesco Crescimone, *O scrisoare de la Paris* de Ugo F. Giordani, *Patru fii unici* de Fulvio Wetzl și *Am fi vrut să fim U2* de Andrea Barzini. În imagine, Antonella Ponziani și Tonino Zangardi la decernarea premiilor.

Best-seller

• Carol, soția celebrului comic american Walther Matthau, a revenit în prim-plan prin publicarea cărții autobiografice *Printre arici*, al cărei succes de librărie e zgomotos. Căsătorită în 1943 și în 1951 cu scriitorul William Saroyan, de care a divorțat în 1949 și 1952, Carol a fost o apreciată interpretă de teatru, personalitatea sa inspirând unor autori de seamă personaje de neuitat: Blanche din *Un tramvai numit dorință* de Tennessee Williams și Holly din *Mic dejun la Tiffany* de Truman Capote. Nu din

întimplare, sute de celebrități populează paginile cărții, de la dispăruții Lawrence Olivier, Eroll Flynn, Marilyn Monroe, Grace Kelly, Charlie și Oona Chaplin, Karen Blixen la numeroși monștri sacri în plină activitate. Căsnicia lui Matthau e o fericită pildă de longevitate, într-o lume a echilibrelor fragile ca aceea hollywoodiană, ea datînd de peste 33 de ani și fiind îmbogățită prin nașterea a trei copii, de acum adulți. Din căsniciile precedente, fiecare soț are câte alți doi copii.

Moda continuărilor continuă



• Am mai scris în aceste pagini despre „moda continuărilor” care face ravagii în Europa și America. După *Pe aripile vîntului* și *La răscruce de vînturi* continuate de Alexandra Ripley și Line Haire - Sargent, Madeleine Chapsal se lansează într-o întreprindere similară, avînd ca punct de pornire o nuvelă de Balzac,

Femeia abandonată. Începînd prin a scrie un scenariu, după care Edouard Molinaro a făcut un film cu Charlotte Rampling (în imagine) în rolul principal, Madeleine Chapsal a transpus acțiunea novej balzaciene în secolul nostru și a „continuat-o” prin mărturia la persoana I a eroinei, Fanny, într-un roman de succes.

Suprerealismul în America Latină

• Continentul sud-american a fost adesea calificat drept „suprerealist” fără legătură însă cu epicentrul parizian al curentului artistic. Un colocviu ținut la Lima în 1990 și ale cărui acte au fost reunite recent într-un volum de către Institutul francez de studii andine, a avut drept temă *Avatarurile suprerealismului în Peru și America Latină*. Astfel aflăm că André Breton a fost tradus în Peru încă din 1928, avînd o influență importantă asupra unor poeți peruvieni ca César Moro și Emilio Adolfo Westphalen și a poezilor și pictorilor grupați în 1938 în jurul revistei chiliene „Mandragora”.

Dosar Althusser



• Interesul pentru Louis Althusser (în imagine) e, în Franța, la apogeu, după publicarea postumă a jurnalului său *L'Avenir dure long-temps*. De fapt, ceea ce face să se vorbească și să se scrie atît de mult despre el, la doi ani de la moarte, nu e opera filosofică ci biografia bizară ce a culminat cu asasinarea soției sale, Hélène. Din autor de reputație mondială, Althusser devine subiect de studiu psihanalitic și personaj tragic, victimă a afectelor sale foarte puternice. „Magazine littéraire” nr. 304 îi dedică o voluminoasă rubrică - Dosar -, aproape jumătate din sumarul pe noiembrie.

Redeschiderea muzeului Bourdelle

• La nr. 18 de pe strada Antoine Bourdelle din arondismentul al 15-lea al Parisului a fost deschis muzeul Bourdelle, reamenajat cu grijă și respect de către arhitectul Christian de Portzamac, punînd în valoare cu claritate și amploare opera artistului.

Pagină realizată pe baza lecturilor din revistele: *La stampa, Livres de France, Lire, Magazine littéraire, L'Événement du jeudi, Le Point, Maclean's, International Herald Tribune, Le Monde, The Globe and Mail.*

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

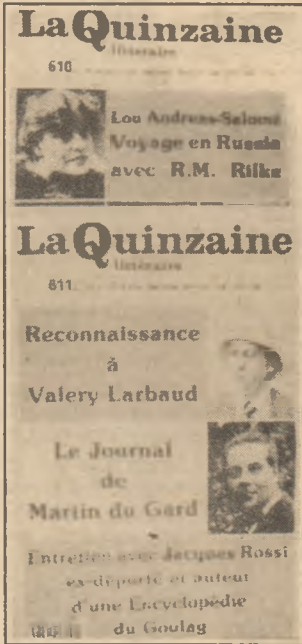
La Quinzaine littéraire

ULTIMELE două numere sose la redacție 610-611 prezintă două aspecte ale Rusiei. Primul, *Qui n'a pas été amoureux de Lou Andreas Salomé*, al lui Jean Lacoste, analizează volumul

ani conform decretului din 7 aprilie 1935), autoritățile sovietice experimentau metodele cele mai eficiente și mai puțin costisitoare pentru a governa întreaga țară”.

Jacques Rossi trece în revistă deportările din 1940, aproape în totalitate, ale republicilor „autonome”: milioane de țărani victime ale colectivizării, victimele marilor procese cu rude și prieteni. „Școala gulagului m-a învățat să diferențiez teoria de practica marxist-leninistă, înțelegînd logica implacabilă care m-a îndreptat spre gulag”. Rossi evocă și unele personalități pe care le-a întîlnit în gulagurile pe unde l-au plimbat autoritățile sovietice: contraamiralul Kireev - comandantul flotei din

Pacific - împușcat; Cyrus Oggins, profesor la Universitatea Columbia din New York - dispărut; Jozsef Lengyel, scriitor maghiar, prieten cu Bela Kun - reabilitat, întors în Ungaria a publicat lucrări despre gulag, cu permisiunea lui Kadar (o poezie dintr-un volum, *Melodia* e dedicată lui Rossi); Kaminski. Jacques Rossi încheie cu un dicton din gulag: „Uniunea Sovietică se bazează pe intimidare, tufta și corupție”. Revistele mai menționează apariția la Gallimard a *Journal I, Textes autobiographiques, Correspondance generale* (1937-39), vol. VII, și *Actes du colloque international de Nice 1990*, de și despre Roger Martin du Gard; *Lettres d'un retiré* de Valéry Larbaud și *Cahier de l'Herne* dedicat scriitorului în studiul lui Jean Jacques Lefrère: *Prêts pour le jugement du prochain siècle* și a volumului *L'Absolutisme inefficace* de Jean-François Revel împreună cu *La Part d'ombre* de Edwy Plenel în articolul *La Plume dans la plume* de Maurice T. Maschino. (A.F.)



România literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1.
Telefoane: 650.62.86, 650.47.28, 650.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor-șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex Ștefănescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu (secretar de redacție), Ruxandra Dinu, Elena Horasangian, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Fianu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pascu, Alex Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racoviță (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Paginatie pe calculator:

George Cojocariu, Mircea Stoian.

Tehnoredactare computerizată:

Manuela Drăghici, Georgeta Moroșanu.

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington).

Editor:

Topaz G.A. S.R.L.

Președinte:

Octavian Mițu

Revista revistelor

Toți dorobanți, toți căciulari

• La rubrica sa *Momos* (totdeauna de citit) din *LUCEAFĂRUL*, nr. 47, Ștefan Agopian depășește conjunctura polimicea dintre Ion Iliescu și Octavian Paler cu privire la trecutul lor comunist, pentru a opune două personaje generice: Politicianul și Artistul. „Acuzațiile pe care cei doi și le aduc (unul, prea puțin voalat într-o conferință de presă, celălalt direct, în articolul deja citat) au, cred, un singur scop, acela de a lămuri opinia publică asupra diferențelor care există între un artist și un om politic. În timp ce un politician poate minți privindu-te în ochi, artistul și-ar da mai curând viața decât să pună pe hârtie vreun rînd mincinos (...) Atunci cînd scrie, Octavian Paler nu minte. Și orice am face, pe orice parte am întoarce lucrurile, adevărul unui artist are viață infinit mai lungă decât minciunile unui politician”. Cît preț pune opinia publică actuală pe Artist, din păcate, s-a văzut în



momentele fierbinți ale acestor trei ani, dar că viitorul s-ar putea să-l consemneze pe Ion Iliescu doar ca un politician de pe vremea lui Octavian Paler și Ștefan Agopian, să zicem, ne încăpăținăm și noi să credem, cu bibliotecile în spate. • În același număr, „mijlocul” fi e consacrat lui Nichita Stănescu: numeroase fotografii, poeme inedite reproduse și în facsimil, desene ale poetului. Și Ceaușescu și Nichita s-au dus ca persoane fizice. Dar în timp ce tomurile „din gândirea” unuia (care „scria” cu o echipă dresată prin zăhărel și bici) au ajuns la maculatură sau au fost păstrate doar ca mostre de paranoia și minciună sfruntată, opera lui Nichita e triumfală vie - „O lacrimă care plînge cu șiruri de ochi” și înecă, face să cadă la fund și să se descompună cadavrul puterii absolute a unei epoci. Aurul calp se vede la proba lacrimii - tinichea. Caratele artei rezistă, oricît le-ar ignora politicienii. Sîc!

• La chioșcul din fața Muzeului Literaturii se vinde, alături de reviste literare, și *ROMÂNUL* -

magasin cultural, fără casetă redacțională și cu articole anonime. Contribuțiile originale ale colaboratorilor foaiei sînt două: sub titlul *Români, jucați-vă rolul!*, un nesemnă susține la persoana I pe președintele ales și beștește, cu logică de Cotroceni, opoziția - am mai văzut, am mai auzit. Retorica anonimului e, însă, oh, un deliciu, curat *Ars Amatoria* la spartul chefului sau Vasile Băran în stare normală: „Atunci? Păi atunci nu-i bine. Și nu-i bine, întrucît noile strategii ale noilor pretendenți la supremația planetară cer dominația celor «dimpotrivă», a acelor care - trezindu-se în mijlocul furtunii prinși în tornada schimbării - au iluzia că vârtejul, tornada, schimbarea sînt chiar ei. Cruntă iluzie, disperată amăgire! Ticălos castel de cărți, spulberat de o fragilă aripă de flutur bolnav. Domnilor, nu avem opoziție și trebuie să guvernăm ca și cînd am avea și ar guvernă chiar ea! Asta dorește boierul mondial!” • Al doilea discurs turmentat se numește *Președintele merge mai departe*. În afara celor două „materiale”, în paginile *Magazinului cultural* și mai găsim pe Cicciolina, Michael Jackson, soții Reagan (probabil pupîndu-se, poza e foarte neclară) sub titlul *Tată la 106 ani (?)*; pe locul editorialului - o poveste plicticoasă despre astrologi din S.U.A. și Germania; pe ultima pagină, cu genericul *Deschideri* (poate la șliț!), iar Woody Allen - incestuos (jos, jos, jos!), din nou Elvia Presley în serial - toți dorobanți, toți căciulari, români de viță veche. „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sînt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și poetice pentru ca să putem găsi și la noi subiecturi de scris fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații.” *Magazinul cultural* (?) *Românul* vinde la a doua mîna marfă occidentală de proastă calitate, veche și urît prezentată.

Sînge la Obor

• Răspunzînd „exigențelor economiei de piață”, zierele se întrec să planteze, care mai de care, o cifră mai mare cantitate de senzational pe cm². „Cea mai tare” am aflat-o din *TINERETUL LIBER* (813), cu litere de-o șchioapă, pe prima pagină: „Moș Buculei din Luciu moștenește, încă din 1937, 36 milioane de dolari!” Evident, în 1937, cînd „moștenește”, moș Buculei nu era moș. Între timp, el a crescut șase copii, a făcut 81 de ani și n-a văzut un sfânt din așa-zisa moștenire lăsată de unchiul bogat din America. De ce? Pentru că... moș Buculei n-a reușit să ajungă în America să-și ridice moștenirea. Și de ce n-a reușit? Pentru că... a refuzat să se însoare cu nepoata marelui om politic Ion Mihalache! - Acum moș Buculei anunță, în *Tineretul liber*, că „așteaptă un semn din partea Ambasadei S.U.A.”. Ziarul ne mai anunță și că BBC-ul, Deutsche Welle, France Presse (deocamdată atît) se interesează de „cel mai bogat om din România”... Noi, sinceri să fim, credem că moș Buculei bate cîmpii. Dar, pentru



calitățile de „ficionar” popular, care, la 81 de ani, ne oferă o astfel de „supraviețuire”, credem că moș Buculei ar merita un premiu: o călătorie în America! • În același număr de ziar, alături de semnalarea celui mai bogat om din România, citim și o pagină impresionantă despre cei mai chinuți: 1 milion de șomeri... Printre cei intervievați, înțîlnim și o descendentă a poetului Octavian Goga (o vedem într-o fotografie, o femeie tînără, 38 de ani, cu o figură inteligentă, plăcută), care declară: „Sînt bolnavă de ciroză, soțul este infirm, pensionat, avem o fată de 17 ani. Oriunde am încercat, mi s-a pus condiția vrstei. Părinții mei au murit, n-am bani să-mi cumpăr medicamente. (...) Ne chinuim, iar pentru mine, mai bine moartea!”

• Din păcate, nici perspectivele nu sînt prea dătătoare de speranță. Cum observă, în același ziar, dl. Caius Dragomir: „Unde este marea legislație a reformei, care trebuie să continue? (...) Cele mai multe legi majore, esențiale schimbări adevărate ale României - sau nu au atins stadiul de proiect, sau nu le-a văzut nimeni, sau nu se dorește a fi avansate. Birourile permanente ale Camerelor se adaptează la situația creată de ritmul de lucru al comisiilor, coaliția de guvernare nu insistă pentru nici o serie coerentă de inițiative legislative, guvernul este pacient, opoziția nu pare să aibă sau nu se știe că are un plan legislativ definit, iar cel mai liniștit dintre toți, un model de liniște, pare să fie președintele, care cel puțin public, nu transmite nici unei alte autorități nici un impuls stimulative. Asta-i situația. • Descoperim în *LIBERTATEA* (890), la rubrica „Filme”, o împărțire aberantă a filmelor „pe genuri”. (ex.: *Tăcerea mieilor* e trecut la „aventuri”; de ce nu la „politiste” sau la „ecranizări”?) În plus, steele sînt parcă turnate cu polonicul de un bucătar beat: recenta premieră românească *Drumul cînilor* - la care, culmea, a apărut o cronică demolatoare chiar în *Libertatea*, un film cu insucces la public și la critică - e notat cu 5 (cinci) steele; la fel ca *Balanța*, și cu o stea mai mult decât campionul Oscarurilor, *Tăcerea mieilor!* Zăpăciți populația, domnilor! • Două vești din *ROMÂNIA LIBERĂ* (817). Una bună și una rea. Vestea rea: avem sute de școli fără curent electric, sau fără încălzire, sau cu pereți de chirpici. După 1989, în toată țara au fost „finalizate”, cu chiu cu vai, doar 46 de școli! Și vestea bună: în timp ce mai multe spitale sînt în criză de sînge pentru transfuzii, în piața la Obor „se găsea” sînge: cineva vindea „sînge AII, conservat în flacoane și păstrat într-un frigider auto”! *Românul* se descurcă! Totul e să ai A II.

C.V.T. așa cum este

• De mai multe numere încoace, *EVENTIMENTUL ZILEI* găzduiește relatarea fostului vicepreședinte al P.R.M.-ului despre viața de redacție și de partid a lui C.V.Tudor. În cea mai mare parte, mărturia fostului peremist concordă cu știrile apărute în presa pe care o insulta C.V.T. Pufînd însă lucrurile cap la cap, imaginea pe care o obținem ține de domeniul patologicului. Lăudătorul lui Ceaușescu prezintă aceleași simptome ca idolul său. Își conduce partidul așa cum fi trăznește prin cap iar actualii reprezentanți ai P.R.M.-ului în Parlament au fost selecționați cu ajutorul telefonului și al gradului de amicitie al acestora cu purtătorul cămășii morții. Lipsit de respect, acest suporter al armatei române nu se simte bine decît dacă se bate pe burtă cu generalii pe care îi cunoaște, luîndu-i cu „bă generale”, ceea ce nu-și prea îngăduia nici Ceaușescu. Dar poate că fostul comandant suprem al armatei l-a desemnat cu limbă de moarte pe C.V. Tudor drept înlocuitor al său, altfel nu se explică de unde această familiaritate de nefîngăduit. Pentru a lua ochii celor care iau de bune spusele sale despre sărăcia care nu-l slăbește din ochi, C.V. Tudor se deplasează cu Dacia oficială și cu Mercedesul incognito. Cel care își acuza adversarii politici de beție - n-au scăpat nici președintele Iliescu de asta, pe vremea cînd candidatul la președinție al P.R.M.-ului era Vlad Tepeș - bea pînă scapă caii și nu se potolește decît palmuit. Așa cum am bănuț și noi, scrisorile de laudă pe care le primește C.V. Tudor sînt confecționate în redacția *României mari*. Curajos numai cînd scrie, C.V. Tudor nu face un pas nefîngădit de gardă și cum nici garda nu i se pare suficientă, și-a alcătuit o haită numărînd treisprezece cîini care-l păzesc acasă. Redacția *României mari* e un adevărat talcioc al cărui „bulibașă” este redactorul șef al gazetei care cumpără cu bani de inflație obiecte de preț de la persoane strîmțorate. Vrînd să treacă drept proletar, C.V. Tudor nu s-a sfiit să-și falsifice biografia, la fel cum nu s-a sfiit să-și confecționeze un trecut de dizident, în pofida kilometrilor de omagii scrise pentru perechea Ceaușescu. Proaspătul președinte al P.U.S.D. nu-l scapă din vedere nici pe celălalt vicepreședinte al P.R.M., Mircea Mușat, pe care îl învinuiește de calomnie și de păcatul slugărniciei față de același C.V.T. Întorcîndu-se la acesta din urmă, Radu Theodoru nu uită să-i amintească însușirea de căpetenie, aceea de a minți fără să clipească. Și cum minciuna merge mîna în mîna cu calomnia, Radu Theodoru depune, indirect, mărturie de partea celor care i-au intentat proces lui C.V.T. pentru calomniere în presă. Și serialul nu s-a încheiat. Nu știm ce efect au aceste mărturisiri ale fostului colaborator al lui C.V. Tudor asupra susținătorilor acestuia din urmă. Cei pe care el i-a cumpărat probabil că nu vor fi deranjați de serialul din *Evenimentul zilei*, în schimb cei care i-au acordat votul s-ar putea să încerce unele regrete. • N-am fi contabilizat toate afirmațiile lui Radu Theodoru despre fostul său șef de partid dacă măcar vreuna dintre ele ni s-ar fi părut înfocată sau exagerată. Ceea ce ni se pare regretabil e că un asemenea ins a putut fi crezut atîta vreme de cei care îi citeșc gazeta, în ciuda numeroaselor dovezi apărute în presă despre cel care e în realitate C.V.T.

Cronicar

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin *Rompres Filatelica* — sectorul export-import presă. P.O. Box 12—201, telax: 10876, prsfir București, Calea Grîviței 64—68. Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. ISSN 1220—6318

24 pag. - 50 lei